

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ - ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΜΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

Διπλωματική εργασία:

*Αντιπαραβολική μελέτη του ρηματικού τύπου σε -οντας της Ελληνικής και των
ρηματικών τύπων σε -ant της Γαλλικής: Πρώτες παρατηρήσεις από την οπτική γωνία
της γραμματικοποίησης*

Μαρία Μιαούλη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Αμαλία Μόζερ

Εξεταστική επιτροπή: Γιαννούλα Γιαννουλοπούλου

Θανάσης Γιάνναρης

1 Φωτογραφία: Λευτέρης Μιαούλης. *Layering.*

Περίληψη

Η εργασία αποτελεί μια αντιπαραβολική ανάλυση μεταξύ του ρηματικού τύπου *ρ-οντας* της ελληνικής γλώσσας και δύο ρηματικών τύπων της γαλλικής γλώσσας, του γερούνδιου (*en V-ant*) και της ενεργητικής μετοχής ενεστώτα (*V-ant*). Ο ελληνικός τύπος σε *-οντας*, το γαλλικό γερούνδιο και ορισμένες χρήσεις της ενεργητικής μετοχής της γαλλικής εντάσσονται στην διαγλωσσική κατηγορία των *converbs*, όπως αυτή ορίζεται από τον Haspelmath (1995). Πρόκειται για μια κατηγορία που δεν συμπεριλαμβάνεται στην παραδοσιακή γραμματική της ελληνικής και των ρομανικών γλωσσών, γεγονός που συχνά προκαλεί προβλήματα στην ανάλυσή τους. Αρχικά παρουσιάζονται τα σημασιολογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά των εν λόγω ρηματικών τύπων και στην συνέχεια επιχειρείται η διερεύνηση των σημασιολογικών αντιστοιχιών τους, βάσει ενός σώματος κειμένων. Βασικό χαρακτηριστικό και των τριών δομών είναι η υποχαρακτηρισμένη σημασία και η συντακτική ιδιομορφία. Τέλος, διερευνάται η ανάλυσή τους στο πλαίσιο της θεωρίας της γραμματικοποίησης, η οποία προϋποθέτει την διαχρονική τους επισκόπηση, με σκοπό να προσδιοριστεί η πορεία εξέλιξης της γραμματικής τους φύσης και του βαθμού παρεμφατικότητάς τους.

Λέξεις-κλειδιά: *γραμματικοποίηση, αντιπαραβολική γλωσσολογία, γαλλική γλώσσα, γερούνδιο, μετοχή, ρηματικό επίρρημα, verb*.

Abstract

The present dissertation is a contrastive analysis of modern Greek and French converbs. The Modern Greek converb is a descendant of the Ancient Greek active present participle, which has become a non-finite verbal adverb, while the present participle has almost been lost. On the other hand, in French there are two verbal forms that can act as converbs, the gerund and (some uses of) the present participle. The main goal of the research is to analyse the semantic and syntactic properties of these three verbal forms. A basic common characteristic is their innate polysemy or vague meaning. Furthermore, there is an investigation of the corresponding semantic nuances between the modern greek and the french converbs, based on a corpus. Finally, the forms are analysed from a diachronic perspective through the theory of grammaticalisation, in order to detect their grammatical nature and their degree of finiteness.

Keywords: comparative linguistics, grammaticalisation, converb, participle, verbal adverb, Modern Greek, French.

Με αγάπη στον πατέρα μου

και στην μητέρα μου,

Πρόλογος - Ευχαριστίες

Η παρούσα μελέτη αποτελεί πρωταρχικά το αποτέλεσμα του ενδιαφέροντος που μου προκάλεσε η θεωρία της γραμματικοποίησης, με την οποία ήρθα σε επαφή κατά την διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών στο ΠΜΣ Γλωσσολογία. Γι' αυτό το λόγο θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την κ. Γιαννούλα Γιαννουλοπούλου, διδάσκουσα στο αντίστοιχο σεμινάριο του προγράμματος και επόπτρια της εργασίας μου, για τις πολύ διαφωτιστικές της παρατηρήσεις και την συνεχή της ενθάρρυνση. Πολλές ευχαριστίες οφείλω και στον κ. Θανάση Γιάνναρη για τις πολύ βοηθητικές παρατηρήσεις. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους διδάσκοντες του τομέα Γλωσσολογίας, στους οποίους οφείλω τις γνώσεις μου για την γλωσσολογική επιστήμη, καθώς και όλους τους διδάσκοντες των προπτυχιακών μου σπουδών στο τμήμα Φιλολογίας με τους οποίους μοιράζομαι την αγάπη για το πολυεπίπεδο φαινόμενο της ανθρώπινης γλώσσας. Ευχαριστίες οφείλω και στους συμφοιτητές των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών μου σπουδών, στην Νίκη, στην Χριστίνα, στον Γιάννη, στην Ιωάννα, στην Αγγελική, στην Ειρήνη, στον Πέτρο, στην Μαρίνα, στην Ελένη και σε πολλούς άλλους, για τις γόνιμες συζητήσεις και την υποστήριξη.

Σε προσωπικό επίπεδο, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, Ματίνα και Λευτέρη, για τα ερεθίσματα που μου προσέφεραν από μικρή ηλικία και την αδιάκοπη συναισθηματική και υλική υποστήριξη. Τέλος, ευχαριστώ πολύ τον Κωνσταντίνο για τις παρατηρήσεις που μου παρείχε, κατά την διάρκεια της συγγραφής της εργασίας, από την οπτική γωνία του «ανυποψίαστου» φυσικού ομιλητή της ελληνικής.

Χαλάνδρι, Μάρτιος 2023

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	9
2. Converbs	10
2.1. Η διαγλωσσική κατηγορία των converbs.....	10
2.2. Γραμματικά χαρακτηριστικά των converbs	12
2.3. Συντακτικές ιδιότητες των converbs: Δεύτερο κατηγορημα (<i>second predicate</i>)	13
2.4. Σημασιολογικές ιδιότητες των converbs.....	15
3. Ελληνική	19
3.1. Ο ρηματικός τύπος σε -όντας	19
3.1.1. Γερούνδιο ή ρηματικό επίρρημα;	20
3.2. Συντακτικά χαρακτηριστικά του τύπου σε -οντας	22
3.3. Σημασιολογικές ιδιότητες του τύπου σε -οντας.....	29
3.4. Διαχρονική επισκόπηση	34
4. Γαλλική	38
4.1. Οι ρηματικοί τύποι σε -ant της γαλλικής.....	38
4.2. Ενεργητική Μετοχή.....	39
4.2.1. Σημασιολογικά χαρακτηριστικά της μετοχής.....	39
4.2.2. Συντακτικά χαρακτηριστικά της ενεργητικής μετοχής	43
4.3. Ρηματικό επίθετο.....	44
4.4. Ουσιαστικό	45
4.5. Γερούνδιο	45
4.5.1. Συντακτικά χαρακτηριστικά του γερονδίου	47
4.5.2. Σημασίες του γερονδίου	50
4.5.3. Υποκείμενο γερονδίου.....	55
4.6. Σύγκριση ενεργητικής μετοχής και γερονδίου της γαλλικής.....	58
4.7. Διαχρονική επισκόπηση μετοχής και γερονδίου.....	63

5. Διερεύνηση σημασιολογικών αντιστοιχιών μεταξύ του ελληνικού τύπου σε -οντας, του γαλλικού γερουνδίου και της γαλλικής ενεργητικής μετοχής.....	71
5.1 Μεθοδολογία.....	71
6. Ανάλυση αποτελεσμάτων και συζήτηση	71
6.1. Δομές ετεροπροσωπίας	71
6.2. Κατάταξη των σημασιών του -οντας σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση της Halmøy (2003)	74
6.3. Διαβαθμισμένη παρεμφατικότητα: Κριτήρια Lehmann (1988).....	76
6.4. Μελέτη των ελληνικών και των γαλλικών δομών από την θεωρητική σκοπιά της Γραμματικοποίησης	78
7. Συμπεράσματα	84
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	86

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να αποτελέσει μια αντιπαραβολική μελέτη μεταξύ τριών μη παρεμφατικών ρηματικών τύπων της Ελληνικής και της Γαλλικής: από την μία πλευρά του ελληνικού τύπου *ρ-οντας*, ο οποίος ορίζεται άλλοτε ως γερούνδιο, άλλοτε ως ρηματικό επίρρημα και άλλοτε ως μετοχή και, από την άλλη, της γαλλικής ενεργητικής μετοχής (*V-ant*) και του γαλλικού γερουνδίου (*en V-ant*). Οι υπό μελέτη ρηματικοί τύποι εξετάζονται από την σκοπιά της διαγλωσσικής κατηγορίας των *converbs*, όπως αυτή ορίζεται από τον Haspelmath (1995). Η συγκριτική εξέτασή τους γίνεται στο θεωρητικό πλαίσιο της στενώς εννοούμενης Αντιπαραβολικής Γλωσσολογίας, όπως αυτή ορίζεται από τον Gast (2011), η οποία έχει ως αντικείμενο τη σύγκριση ενός ζεύγους γλωσσών που συνδέονται κοινωνικοπολιτισμικά. Η σύνδεση αυτή θεμελιώνεται βάσει δύο κριτηρίων: της ύπαρξης μεγάλου αριθμού ομιλητών που μιλούν και τις δύο γλώσσες και της μεγάλης ποσότητας μεταφραστικής παραγωγής γραπτού ή προφορικού λόγου μεταξύ των δύο γλωσσών.

Ο αρχικός λόγος για τον οποίο επιλέχθηκε η αντιπαραβολική εξέταση των συγκεκριμένων ρηματικών τύπων υπήρξε η διαισθητική αντίληψη ότι, εκ πρώτης όψεως, επιτελούν αντίστοιχες λειτουργίες στις δύο γλώσσες. Παράλληλα, πρόκειται για γλωσσικές δομές που έχουν αρχίσει να αποτελούν αντικείμενο συστηματικής γλωσσολογικής μελέτης τις τελευταίες δεκαετίες, προκαλώντας συχνά προβληματισμούς και διχογνωμίες μεταξύ των μελετητών. Η ιδιαιτερότητά τους έγκειται στο γεγονός ότι αποτελούν μη παρεμφατικούς τύπους που προέκυψαν κατά την διαχρονική εξέλιξη των δύο γλωσσών και η περιγραφή τους με όρους παραδοσιακής γραμματικής, η οποία έχει προκύψει από την περιγραφή των κλασικών γλωσσών, συχνά καταλήγει σε ασάφειες ή προβληματικές ερμηνείες. Το κριτήριο της σύγκρισης είναι οι σημασιολογικές και συντακτικές ιδιότητες των δομών που σχηματίζουν οι τρεις τύποι κατά την χρήση τους, καθώς και η εν γένει λειτουργικότητά τους.

Η εργασία απαρτίζεται από τα εξής μέρη: στην αρχή παρουσιάζεται η διαγλωσσική κατηγορία των *converbs*¹, στην οποία συμπεριλαμβάνονται οι υπό μελέτη

¹ Ο όρος μένει αμετάφραστος καθώς αναφέρεται σε διαγλωσσική τυπολογική κατηγορία, η οποία λαμβάνει διαφορετικές ονομασίες σε κάθε επιμέρους γλώσσα. Οι όροι που προτείνονται για την ελληνική παρουσιάζονται αναλυτικά στο κεφ. 3. Στο Χειλά-Μαρκοπούλου (2003: 137) μεταφράζεται ως *συν-ρηματική δομή*.

δομές. Στη συνέχεια εξετάζονται οι συντακτικές και σημασιολογικές ιδιότητες του ελληνικού τύπου σε *-οντας* και των γαλλικών τύπων σε *-ant*, όπως αυτές προκύπτουν από την βιβλιογραφική επισκόπηση. Προκειμένου να αναδειχθούν οι ιδιαίτερες σημασιολογικές και συντακτικές ιδιότητες του τύπου σε *-οντας* των ελληνικών, ο οποίος έχει μελετηθεί σε μικρότερο βαθμό από το γαλλικό γερούνδιο και την γαλλική μετοχή, χρησιμοποιήθηκε ένα σώμα κειμένων προφορικού και γραπτού λόγου. Οι εμφανίσεις που αντλήθηκαν από το σώμα κατατάσσονται σε κατηγορίες ανάλογα με την σημασία τους. Για τον σκοπό αυτό αξιοποιήθηκε η τυπολογία των σημασιών που έχει καταρτίσει η Halmøy (2003) σχετικά με το γαλλικό γερούνδιο και, δευτερευόντως, για την γαλλική μετοχή (2008). Στη συνέχεια, οι τρεις δομές εξετάζονται με βάση τα κριτήρια που ορίζει ο Lehmann (1988) σχετικά με τον βαθμό παρεμφατικότητας των ρηματικών τύπων. Τέλος, επιχειρείται η παρουσίαση της διαχρονικής εξέλιξης των δομών από την περίοδο της αρχαίας ελληνικής και της λατινικής έως σήμερα, με σκοπό να διερευνηθούν σε μεγαλύτερο βάθος οι διαφορές που προκύπτουν ανάμεσα στις λειτουργίες των ελληνικών και των γαλλικών *converbs*. Η ερμηνεία αυτή επιχειρείται από την θεωρητική σκοπιά της γραμματικοποίησης.

2. Converbs

2.1. Η διαγλωσσική κατηγορία των *converbs*

Ο ρηματικός τύπος με το επίθημα *-οντας* της ελληνικής και ο ρηματικός τύπος της γαλλικής που ονομάζεται *gérondif* και σχηματίζεται με τη δομή *en V-ant*, αλλά και ορισμένες χρήσεις της ενεργητικής μετοχής της γαλλικής, η οποία σχηματίζεται με το επίθημα *-ant*, εντάσσονται στην διαγλωσσική κατηγορία των *converbs*. Ο όρος *converb* ορίζεται από τον Haspelmath (1995: 3) ως «ένας μη παρεμφατικός ρηματικός τύπος, του οποίου η κύρια λειτουργία είναι επιρρηματική». Το *converb* συνιστά ένα ρηματικό επίρρημα, κατ' ανάλογο τρόπο που η μετοχή συνιστά ένα ρηματικό επίθετο. Σύμφωνα πάλι με τον Nadjalkov (1995: 97), το *converb* ορίζεται ως «ένας ρηματικός τύπος που εξαρτάται συντακτικά από έναν άλλο ρηματικό τύπο», χωρίς όμως να «πραγματώνει το σημασιολογικό του σθένος», δηλαδή χωρίς να πραγματώνει θεματικό ρόλο του ρήματος.

Ο όρος *converb* εισήχθη αρχικά από τον Φινλανδό μελετητή των αλταϊκών γλωσσών Ramstedt (1903: 55), ενώ η υιοθέτησή του για την αναφορά στην έννοια της διαγλωσσικής κατηγορίας για τυπολογικούς σκοπούς προτάθηκε από τους Nedjalkon & Nedjalkon (1987) (όπως αναφέρεται στον Haspelmath 1995: 3). Πρόκειται για ένα γλωσσικό τύπο που δεν ορίζεται ως ξεχωριστή κατηγορία στην παραδοσιακή γραμματική των δυτικών γλωσσών, εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν υφίστατο στην Λατινική και στην Αρχαία Ελληνική γλώσσα. Γι' αυτόν τον λόγο υπάρχει μία σύγχυση μεταξύ των μελετητών των ευρωπαϊκών γλωσσών ως προς το αν πρέπει να αποκαλείται με τον όρο *γερούνδιο*, *μετοχή* ή με άλλον όρο (Haspelmath 1995: 2).

Από διαχρονική άποψη, ένα *converb* αποτελεί συνήθως τον απόγονο δύο πιθανών τύπων: είτε μιας πλάγιας πτώσης ρηματικού ουσιαστικού που σταδιακά αυτονομήθηκε από το κλιτικό της παράδειγμα (όπως συνέβη στην γαλλική με την αφαιρετική πτώση του *γερουνδίου*) ή μιας μετοχής που έχασε την ικανότητα συμφωνίας υποκειμένου (όπως συνέβη με την ελληνική και την γαλλική ενεργητική μετοχή) (ό.π.: 17).

Αν και δεν χρησιμοποιεί τον όρο *converb*, ο Creissels (2006: 217) αναφέρει αντιστοίχως ότι σε πολλές γλώσσες του κόσμου υπάρχουν ορισμένοι μη παρεμφατικοί ρηματικοί τύποι, των οποίων το βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι δεν μπορούν να αποτελέσουν την κεφαλή μιας ανεξάρτητης πρότασης, αλλά διατηρούν τις δομικές ιδιότητες του ρήματος. Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτών των ρηματικών τύπων είναι ότι έχουν εσωτερική δομή, δηλαδή πραγματώνουν θεματικούς ρόλους και δέχονται συμπληρώματα, δεν παρουσιάζουν συμφωνία με το υποκείμενό τους σε πρόσωπο και αριθμό και δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία του υποκειμένου, ακόμα και στις γλώσσες που έχουν υποχρεωτική δήλωση υποκειμένου στο ρήμα (*non pro-drop*). Τονίζει ότι ο ορισμός αυτών των ρηματικών τύπων συχνά είναι δύσκολος, καθώς μπορεί να διαθέτουν μια ποικιλία χρήσεων και ιδιοτήτων, διαφορετικών από γλώσσα σε γλώσσα, κάτι που δεν συμβαίνει με τις παραδοσιακές κατηγορίες λέξεων. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, κανένας όρος που προέρχεται από την παραδοσιακή γραμματική δεν μπορεί να περιγράψει επαρκώς αυτούς τους ρηματικούς τύπους. Αντίθετα, η χρήση τέτοιων όρων εντείνει την σύγχυση μεταξύ των μελετητών, καθώς παρατηρείται το φαινόμενο να χρησιμοποιούνται από γλώσσα σε γλώσσα διαφορετικοί όροι για ρηματικούς τύπους που έχουν όμοιες λειτουργίες, αλλά και, αντιστρόφως, δύο

ρηματικοί τύποι να έχουν την ίδια ονομασία αλλά διαφορετικές ιδιότητες (Creissels 2006: 223-224)

2.2. Γραμματικά χαρακτηριστικά των converbs

Στην μελέτη του Haspelmath (1995: 1-46) συνοψίζονται ορισμένα διαγλωσσικά - τουλάχιστον για τις ινδοευρωπαϊκές γλώσσες- χαρακτηριστικά των converbs, όσον αφορά τον μορφολογικό τους σχηματισμό αλλά και τις σημασιολογικές και συντακτικές τους ιδιότητες.

Στις περισσότερες γλώσσες τα converbs σχηματίζονται με την προσθήκη ενός παραθήματος, συνήθως επιθήματος, στο μη συνοπτικό θέμα του ρήματος (π.χ. -οντας, -ant). Σε άλλες γλώσσες, αντί παραθήματος υπάρχει κάποιο μόριο που λειτουργεί ως δείκτης converb (όπως το γαλλικό *en*). Αν και τα converbs ορίζονται ως μη παρεμφατικοί τύποι του ρήματος, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι οι έννοιες της παρεμφατικότητας και της μη παρεμφατικότητας δεν είναι συμπληρωματικές, αλλά σχηματίζουν ένα συνεχές. Ο Lehmann (1988: 190-196) αναλύει την παρεμφατικότητα ως μια δεσμίδα χαρακτηριστικών στα οποία περιλαμβάνονται η προσλεκτική ισχύς, η έγκλιση, η ελεύθερη σειρά όρων, ο χρόνος, η όψη και η ικανότητα συναναφοράς του ρηματικού τύπου με έναν ονοματικό (relationality), καθώς και η ικανότητα του ρηματικού τύπου να συνδυαστεί με άρνηση (polarity). Ανάλογα με το πόσα από αυτά τα χαρακτηριστικά διαθέτει ένας ρηματικός τύπος, τοποθετείται σε ένα σημείο του συνεχούς που ορίζεται ανάμεσα στην προτασιακότητα (sententiality) και την ονοματοποίηση ή επιρρηματοποίηση (nominality/adverbiality). Στις περισσότερες γλώσσες τα converbs δεν προβάλλουν κατηγορία χρόνου ή όψης, αλλά παρουσιάζουν συμφωνία υποκειμένου και, επομένως, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως τύποι μειωμένης παρεμφατικότητας.

Σε συντακτικό επίπεδο, εφόσον τα converbs είναι μη παρεμφατικά, δεν μπορούν να σχηματίζουν ανεξάρτητες προτάσεις. Ωστόσο σχηματίζουν ρηματικές φράσεις, δηλαδή πραγματώνουν θεματικούς ρόλους, δέχονται συμπληρώματα και προσδιορισμούς και έχουν πάντοτε υποκείμενο, ασχέτως αν αυτό δηλώνεται ρητώς ή εννοείται από το συγκεκριμένο. Δεν καταλαμβάνουν ποτέ θέση ορίσματος, αλλά λειτουργούν ως προσδιορισμοί που προσαρτώνται σε ρήματα ή σε προτάσεις, αλλά όχι

σε ονοματικές φράσεις. Η λειτουργία τους αντιστοιχεί με τις επιρρηματικές χρήσεις των μετοχών στην αρχαία ελληνική και στην λατινική γλώσσα.

Με κριτήριο την υποχρεωτικότητα ή μη δήλωσης του υποκειμένου τους, τα *converbs* διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: είτε το υποκείμενο υποχρεωτικά δεν δηλώνεται (*implicit-subject converbs*), είτε δηλώνεται υποχρεωτικά (*explicit-subject converbs*), είτε, τέλος, υπάρχει ευελιξία ως προς την δήλωση του υποκειμένου (*free-subject converbs*). Συνήθως στις περιπτώσεις όπου δεν δηλώνεται, το υποκείμενο του *converb* συναναφέρεται με το υποκείμενο του ρήματος, ενώ, όταν δηλώνεται ρητά, τα δύο υποκείμενα διαφέρουν, οπότε και το *converb* σχηματίζει μια απόλυτη δομή. Ωστόσο υπάρχει και η δυνατότητα το *converb* να μοιράζεται την αναφορά του με άλλον όρο της πρότασης, εκτός του υποκειμένου του ρήματος, καθώς ο έλεγχος του υποκειμένου του *converb* καθορίζεται βάσει πραγματολογικών και όχι αυστηρά συντακτικών κανόνων. Σε κάθε περίπτωση, το υποκείμενο είναι πάντοτε ένας πραγματολογικά εμφανής (*salient*) ονοματικός τύπος που έχει το χαρακτηριστικό [+ανθρώπινο]. Μπορεί, επίσης, να έχει τον θεματικό ρόλο του *βιώνοντα* (*experiencer*) ή του *δέκτη* (*patient*), που εκφράζεται με πλάγια πτώση ή προθετική φράση, ή τον ρόλο του *κτήτορα* (*possessor*), οπότε εκφράζεται με μια κτητική αντωνυμία.

Τέλος, ο Haspelmath επισημαίνει ότι πολλές φορές τα *converbs* γραμματικοποιούνται ή συμμετέχουν σε γραμματικοποιημένες δομές και λειτουργούν ως σύνδεσμοι, προθέσεις ή δείκτες λόγου.

2.3. Συντακτικές ιδιότητες των *converbs*: Δεύτερο κατηγορήμα (*second predicate*)

Συντακτικά τα *converbs* λειτουργούν ως *συγκατηγορήματα* (*co-predicate*) ή, όπως ονομάζονται διαφορετικά, *δεύτερα κατηγορήματα* (*second predicate*)². Το δεύτερο κατηγορήμα είναι ένας ιδιαίτερος κατηγορηματικός προσδιορισμός που αποδίδει μια ιδιότητα σε έναν όρο της πρότασης χωρίς την παρουσία συνδετικού ρήματος και προσαρτάται συντακτικά στο βασικό κατηγορήμα της πρότασης (Havu & Pierrard 2008: 8). Με άλλα λόγια, πρόκειται για ένα κατηγορήμα που «εξαρτάται μορφολογικά

² Η μετάφραση των όρων είναι δική μου, καθώς δεν εντόπισα στην ελληνική βιβλιογραφία άλλη μετάφραση.

και σημασιολογικά από το υποκείμενο αλλά συντακτικά από το ρήμα» της πρότασης (Nichols 1978: 120). Μπορεί να λάβει αρκετές διαφορετικές μορφές· η Nichols (1978: 114) παραθέτει ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα:

(1) α. *They elected him **president**.* / Τον εξέλεξαν **πρόεδρο**.

β. *He came back **drunk**.* / Γύρισε **μεθυσμένος**.

γ. *He drank the tea **cold**.* / Ήπιε το τσάι **κρύο**.

δ. *I can't work **hungry**.* / Δεν μπορώ να δουλέψω **πεινασμένος**.

Ως δευτερογενή κατηγορήματα λειτουργούν επίσης οι λεγόμενες Μικρές Προτασικές Φράσεις (Small Clauses), όπως:

(2) α. *J' estime que les nouvelles sont positives.*

(Εκτιμώ ότι τα νέα είναι θετικά.)

β. *J' estime **les nouvelles positives**.* (Havu & Pierrard 2008: 13)

(Εκτιμώ τα νέα θετικά.)

γ. *Βρίσκω ότι ο Γιάννης είναι ικανοποιημένος από την δουλειά του.*

δ. *Βρίσκω τον Γιάννη **ικανοποιημένο από την δουλειά του**.* (βλ. Τσόκογλου 2002)

ή παραθετικές φράσεις, όπως:

(3) *Il est parti; **désicion malheureuse**.* / Έφυγε· **ατυχής απόφαση**. (Havu & Pierrard 2008: 8)

Ανάμεσα στις διαφορετικές μορφές που μπορεί να έχει το δεύτερο κατηγορήμα, μπορούν να διακριθούν δύο γενικές τάσεις: είτε βρίσκεται σε πιο περιφερειακή θέση και προσδιορίζει το περιεχόμενο όλης της πρότασης, είτε συμπλέκεται συντακτικά με το βασικό κατηγορήμα της πρότασης και προσδιορίζει συνήθως κάποιον όρο της (Havu & Pierrard 2008: 16).

2.4. Σημασιολογικές ιδιότητες των converbs

Ο Nedjalkov (1995) διακρίνει τρία είδη converb: α. τα εξειδικευμένα (*specialized converbs*), που έχουν μόνο μία ή το πολύ δύο επιρρηματικές σημασίες, ανεξαρτήτως του περικειμένου στο οποίο βρίσκονται (σε αυτήν την περίπτωση μια γλώσσα μπορεί να διαθέτει converb με διαφορετικές καταλήξεις, καθεμία από τις οποίες αντιστοιχεί σε μία ή δύο σημασίες), β. τα συγκειμενικά (*contextual converbs*), που έχουν εν δυνάμει ποικιλία επιρρηματικών σημασιών, οι οποίες καθορίζονται κάθε φορά με βάση συγκειμενικούς και περικειμενικούς παράγοντες και γ. τα αφηγηματικά (*narrative converbs*, ονομάζονται και *middle verbs*), που λειτουργούν μόνο ως παρατακτικοί σύνδεσμοι μεταξύ δύο προτάσεων. Οι ευρωπαϊκές και οι σλαβικές γλώσσες κατά κανόνα διαθέτουν τον δεύτερο τύπο converb· στις περισσότερες εντοπίζεται μία ή το πολύ δύο καταλήξεις converb, που μπορούν να λάβουν σε κάθε εκφώνημα μία διαφορετική ερμηνεία από ένα εύρος σημασιών που διαθέτει κάθε γλώσσα. Η ερμηνεία προκύπτει κάθε φορά από τον συνδυασμό της σημασίας του ρήματος και των συντακτικών, σημασιολογικών και περικειμενικών παραγόντων της πρότασης.

Ο König διερευνά τον τρόπο με τον οποίο αυτού του είδους τα converbs αποκτούν την σημασία τους εντός ενός εκφωνήματος, με στόχο να απαντήσει στο ερώτημα αν η ποικιλία των σημασιών οφείλεται σε πολυσημία (polysemy) ή σε υποχαρακτηρισμένη σημασία (vagueness). Ο ίδιος τείνει περισσότερο προς την δεύτερη άποψη, με βασικότερο το επιχείρημα ότι η ερμηνεία του converb επηρεάζεται από αρκετούς συγκειμενικούς παράγοντες, ενώ παράλληλα είναι εξαιρετικά σπάνιο η πολυσημία που έχει μια λέξη ή ένα μόρφημα σε μια γλώσσα να ισχύει σε διαγλωσσικό επίπεδο (1995: 61-62). Σε αυτό το πλαίσιο, εξετάζει τις βασικές παραμέτρους που καθορίζουν την ερμηνεία ενός converb, η οποία μπορεί να λάβει όλες τις επιρρηματικές σχέσεις εκτός από την τοπική (ό.π.: 72).

Ένας από τους βασικότερους, λοιπόν, παράγοντες που συμβάλλουν στην ερμηνεία ενός converb είναι τα γραμματικά χαρακτηριστικά του ρήματος της πρότασης. Όπως φαίνεται στο παρακάτω παράδειγμα, μια αλλαγή στον χρόνο, την όψη ή την έγκλιση του ρήματος, μπορεί να αλλάξει και την ερμηνεία του converb:

(4) α. *Vous réussiriez mieux en procédant avec plus de méthode.*

β. *Vous avez réussi mieux en procédant avec plus de méthode.* (Halmøy 1982: 229)

πρβλ στην ελληνική:

(5) α. *Θα πετύχετε περισσότερα δουλεύοντας μεθοδικά.* (προϋπόθεση)

β. *Πετύχατε περισσότερα δουλεύοντας μεθοδικά.* (αιτία)

Με ανάλογο τρόπο, η συνοπτική όψη του ρήματος *είδε* στο (α) επηρεάζει την ερμηνεία του *περπατώντας* ως μοναδικού γεγονότος, ενώ η μη συνοπτική όψη του ρήματος *χαζεύει* στο (β) σε συνδυασμό με τη χρήση του επιρρήματος *συχνά* καθορίζει την ερμηνεία του *περπατώντας* ως ενός επαναλαμβανόμενου ή συνήθους γεγονότος.

(6) α. *Περπατώντας προς το σπίτι του, ο Κώστας είδε την Χριστίνα.*

β. *Περπατώντας προς το σπίτι του, ο Κώστας συχνά χαζεύει τις βιτρίνες.*

Παράλληλα με τον χρόνο και την όψη του ρήματος, στην ερμηνεία του *converb* συμβάλλει και η χρήση επιρρημάτων, συνδέσμων ή δεικτών έμφασης (*même, voire, surtout, juste, rien que* στη γαλλική / *όμως, έτσι, τελικά, συνήθως* στην ελληνική). Σημαντικό ρόλο, επίσης, έχει το ποιόν ενεργείας (*Aktionsart*) του ρήματος που σχηματίζει το *converb*. Ο König (1995) υιοθετεί την διάκριση του Stump (1985) ανάμεσα σε ρήματα που δηλώνουν μια μόνιμη ή εγγενή κατάσταση ή ιδιότητα και ρήματα που δηλώνουν μια ενέργεια ή μια πρόσκαιρη κατάσταση, θεωρώντας ότι η δεύτερη κατηγορία είναι πολύ πιο πιθανό να λάβει υποθετική ερμηνεία σχηματίζοντας *converb*, ενώ η πρώτη αιτιολογική (7).

(7) α. *Wearing his new outfit, John would fool anyone.* (προϋπόθεση)

(*Φορώντας τα καινούργια του ρούχα, ο Τζον θα εξαπατούσε τους πάντες*)

β. *Being a master of disguise, John would fool anyone.* (αιτία) (König 1995: 81)

(*Όντας επιδέξιος στις μεταμφιέσεις, ο Τζον θα εξαπατούσε τους πάντες*)

πρβλ. στην ελληνική:

(8) α. *Κάνοντας προπόνηση, θα τα πας καλά στους αγώνες.* (προϋπόθεση)

β. Όντας γυμνασμένος, θα τα πας καλά στους αγώνες. (αιτία)

γ. Όντας γυμνασμένος, τα πήγες καλά στους αγώνες. (αιτία)

Για τον ίδιο λόγο, τα γνωστικά ρήματα και τα ρήματα πάθους δεν μπορούν να εκφράσουν χρονική σχέση, αλλά μόνο αιτιολογική ή εναντιωματική:

(9) α. Γνωρίζοντας ότι δεν είχε πολύ χρόνο στη διάθεσή του, έκανε μπάνιο σε πέντε λεπτά.

β. Έφυγε νιώθοντας απογοητευμένος από τους φίλους του.

Αντίστοιχα, τα ρήματα των οποίων η σημασία συνδέεται με μελλοντική ενέργεια, συνήθως χρησιμοποιούνται με προθετική σημασία (ό.π.: 82):

(10) [...] μπορούμε να περνάμε διαφόρων τύπων νοήματα και έτσι να απαλύνουμε πράξεις προδοσίας οι οποίες αφορούν το κοινωνικό γίγνεσθαι, το πολιτικό περιβάλλον, αλλά και το περιβάλλον των ανθρώπων που καθημερινά βλέπουμε να λειτουργούν ο ένας ενάντια στον άλλον, **θέλοντας** φυσικά να εξαφανίσει ο ένας τον άλλον.

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την ερμηνεία των converbs είναι η σχέση ανάμεσα στη σημασία του ρήματος που σχηματίζει το converb και εκείνης του βασικού ρήματος της πρότασης. Έτσι, αν οι δύο σημασίες έχουν λογικά συνοχική σχέση, προκρίνεται η αιτιολογική ερμηνεία, ενώ αν είναι αντίθετες προκύπτει εναντιωματική σημασία. Με αυτόν τον τρόπο, η αιτιολογική και η εναντιωματική σημασία καθίστανται ελάχιστα ζεύγη (ό.π.: 69).

(11) α. Διαβάζοντας σκληρά, πέρασε στο πανεπιστήμιο.

β. Πέρασε στο πανεπιστήμιο, έχοντας μείνει έναν μήνα στο νοσοκομείο.

Ένα άλλο ελάχιστο ζεύγος σχηματίζουν η ερμηνεία της εναντίωσης και του απλού σύγχρονου. Και οι δύο ερμηνείες αντιστοιχούν σε χρονικά παράλληλα γεγονότα, μόνο που στην πρώτη περίπτωση αυτή η συγχρονία είναι απροσδόκητη, ενώ στην δεύτερη είναι τυχαία. Ο König επισημαίνει ότι η σύνδεση μεταξύ αυτών των δύο ερμηνειών διαφαίνεται ιδιαίτερα στη γαλλική, όπου και οι δύο ερμηνείες συνοδεύονται από το επίρρημα *tout*:

(12) α. *Il mangeait, tout en parcourant* (γερούνδιο) *le journal qu' il avait déployé devant lui.*

Έτρωγε ξεφυλλίζοντας την εφημερίδα που είχε ξεδιπλώσει μπροστά του.

β. *Mais tout en accusant* (γερούνδιο) *ma nature, je me savais incapable de la dompter.* (König 1995: 74)

Ακόμη και κατηγορώντας την φύση μου, το ήξερα ότι ήμουν ανίκανος να την δαμάσω.

Τέλος, δύο ακόμη παράγοντες που συντελούν στην ερμηνεία του *converb* είναι η σειρά εμφάνισής του στο εκφώνημα και ο επιτονισμός. Η θέση εμφάνισης πολλές φορές συνδέεται με μια απεικονιστική σειρά των όρων (*iconic constituent order*), κατά την οποία το ρήμα και το *converb* εκφωνούνται με την ίδια σειρά που συνέβησαν στην πραγματικότητα τα γεγονότα (ό.π.: 74). Σε αυτές τις χρήσεις το *converb* έχει την έννοια της διαδοχικότητας ή της εξειδίκευσης:

(13) *Οι συγκινητικές στιγμές του αποχαιρετισμού καταγράφονται στο βίντεο του Ν. Β. ο οποίος το ανάρτησε συνοδευοντας το με την εξής φράση [...].*

Σε κάθε περίπτωση, ο König θέτει ως θεωρητικό δεδομένο ότι οι διαφορετικές σημασίες των *converbs* δεν θα πρέπει να γίνονται αντιληπτές ως μια λίστα, αλλά ως ένα δίκτυο σημασιών. Η έννοια του δικτύου γίνεται κατανοητή αν σκεφτούμε ότι κάθε διαφορετική σημασία αποτελεί έναν κόμβο που ενώνεται με έναν άλλον κόμβο, εφόσον μοιράζεται μαζί του ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, αλλά συγχρόνως ενώνεται και με έναν δεύτερο κόμβο, με τον οποίο μοιράζεται κάποια άλλα χαρακτηριστικά, και ούτω καθεξής (1995: 67). Σε αυτό το πλαίσιο γίνεται φανερό ότι κάποιες επιρρηματικές σχέσεις μπορεί να συνδέονται μεταξύ τους και να διαφοροποιούνται από άλλες, με βάση τις κοινές ή διαφορετικές τους ιδιότητες. Για παράδειγμα, η αιτιολογική ερμηνεία μοιράζεται την ιδιότητα του προτερόχρονου με την προθετική και την προϋποθετική, ενώ είναι αντίστροφη της αποτελεσματικής, η οποία έχει την ιδιότητα του υστερόχρονου. Από την άλλη πλευρά, η αιτιολογική, η εναντιωματική και η αποτελεσματική ερμηνεία μοιράζονται την ιδιότητα της αναφοράς σε ένα πραγματικό γεγονός, ενώ έρχονται σε αντίθεση με την προθετική και την προϋποθετική, οι οποίες αναφέρονται σε ένα γεγονός που δεν έχει πραγματοποιηθεί. Τέλος, στην ερμηνεία των

converb συμβάλλει καθοριστικά και η αρχή της σαφήνειας -από τον χώρο της πραγματολογίας- καθώς η προσπάθεια για μεγαλύτερη σαφήνεια στην κατανόηση ενός εκφωνήματος είναι αυτή είναι που κάνει μια χρονική ερμηνεία, για παράδειγμα, να εμπλουτίζεται ώστε να αποκτήσει μια πιο συγκεκριμένη λογική σχέση, όπως η αιτία ή η εναντίωση.

3. Ελληνική

3.1. Ο ρηματικός τύπος σε -όντας

Ο ρηματικός τύπος σε -όντας/ώντας της Νέας Ελληνικής είναι ένας μη παρεμφατικός τύπος, που παρουσιάζει ιδιαίτερα μορφολογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά. Σχηματίζει έναν μονολεκτικό τύπο που αποτελείται από το ενεστωτικό - μη συνοπτικό θέμα του ρήματος (14) και έναν περιφραστικό τύπο που σχηματίζεται με την χρήση του βοηθητικού ρήματος *έχω* με την κατάληξη -όντας και τον μη παρεμφατικό συνοπτικό τύπο που χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό των συντελικών χρόνων (15). Ενώ ο μονολεκτικός τύπος σχηματίζεται μόνο με ρήματα ενεργητικής φωνής, ο περιφραστικός σχηματίζει και ενεργητική και παθητική φωνή. Τέλος, δεν παρουσιάζει συμφωνία προσώπου, αριθμού, γένους και πτώσης (Moser 2006: 50).

(14) *γράφοντας* αλλά **γράφοντας*, *γελώντας* αλλά **γελάσσοντας*

(15) *έχοντας γράψει* - *έχοντας γραφτεί*

Παρότι ιστορικά προέρχεται από την μετοχή ενεστώτα ενεργητικής φωνής της αρχαίας ελληνικής, στην νέα ελληνική δεν συμπεριφέρεται ως μετοχή, αλλά είναι ένας «αποστεωμένος» (Χατζηδάκης 1946: 338) ρηματικός τύπος που έχει απολέσει τον ονοματικό του χαρακτήρα και λειτουργεί μόνο επιρρηματικά. Γι' αυτόν τον λόγο δεν βρίσκεται ποτέ σε θέση ονοματικού επιθετικού προσδιορισμού, ούτε μπορεί να αναλυθεί σε εξαρτημένη αναφορική πρόταση (Νακας 2007: 621)³. Αντιθέτως αναλύεται κυρίως με επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις και ορισμένες φορές με επιρρήματα (16).

³ Σε αντίθεση με την μετοχή παθητικής φωνής σε -μενος/ -η/ -ο.

(16) *ψιθυρίζοντας* = *ψιθυριστά* (Νάκας 2012: 990)

3.1.1. Γερούνδιο ή ρηματικό επίρρημα;

Η ιδιαίτερη φύση αυτού του γλωσσικού τύπου, ο οποίος είναι ο μοναδικός άκλιτος ρηματικός τύπος της Νέας Ελληνικής (Moser 2006: 43), έχει προκαλέσει διχογνωμία στην ελληνική βιβλιογραφία ως προς το ποιος είναι ο καταλληλότερος τρόπος ονομασίας του. Διαφορές παρατηρούνται τόσο στις γραμματικές της Νέας Ελληνικής, όσο και στις σχετικές γλωσσολογικές μελέτες.

Στην Νεοελληνική Γραμματική Τριανταφυλλίδη (1978: 373) και στην Νεοελληνική Γραμματική Τσοπανάκη (1994: 472) ο τύπος σε -οντας ορίζεται ως *ενεργητική μετοχή*. Οι Holton et al. (1999: 234-236) τον ονομάζουν *γερούνδιο*, διευκρινίζοντας ότι έχει επιρρηματική λειτουργία, ενώ χρησιμοποιούν τον χαρακτηρισμό της *μετοχής ενεργητικής φωνής* για τους απολιθωμένους τύπους της καθαρεύουσας, που διατηρούν τις καταλήξεις της αρχαίας ελληνικής μετοχής ενεστώτα και αορίστου, και χρησιμοποιούνται σήμερα σε κείμενα λόγιου ύφους, όπως (17):

(17) α. *η τρέχουσα κατάσταση*

β. *οι επιζήσαντες επιβάτες*

γ. *οι γεννηθέντες το 2003*

Αντίθετα, οι Κλαίρης & Μπαμπινιώτης (2011: 542) δεν χρησιμοποιούν τον όρο γερούνδιο, αλλά τον όρο *επιρρηματική μετοχή*, με την διευκρίνιση όμως ότι ο τύπος σε -οντας δεν αντιστοιχεί σε όλες τις λειτουργίες της αρχαίας ελληνικής μετοχής, αλλά επιτελεί «την λειτουργία της ενεργητικής επιρρηματικής [μετοχής] (χρόνου, αιτίας, τρόπου κ.λπ.)». Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι ο τύπος «επιτρέπει την χρήση συμπληρωμάτων», εφόσον «σημασιολογικά ανήκει στον χώρο του ρήματος» και ότι «αποτελεί μια επιπλέον δυνατότητα δήλωσης της εξειδίκευσης», καθώς έχει την δυνατότητα να εκφράσει ποικίλες επιρρηματικές σχέσεις, «ανάλογα με το γλωσσικό και το καταστασιακό περιβάλλον» (ό.π.: 741- 742). Στις δύο σχολικές γραμματικές, οι οποίες χρησιμοποιούνται για εκπαιδευτικούς σκοπούς, ο τύπος σε -οντας

χαρακτηρίζεται γενικά ως άκλιτη μετοχή ενεστώτα ενεργητικής φωνής (Χατζησαββίδης et al., 2009: 95), ωστόσο δίνεται και ως εναλλακτική η ονομασία του γερούνδιου (Φιλιππάκη-Warburton et al., 2010: 161).

Σε ό,τι αφορά τις γλωσσολογικές μελέτες επί του θέματος, είναι γενικώς αποδεκτό ότι ο παραδοσιακός όρος *μετοχή* δεν είναι κατάλληλος να περιγράψει τον τύπο σε -οντας της νέας ελληνικής, εφόσον αυτός έχει απολέσει παντελώς τις ονοματικές του ιδιότητες, τόσο μορφολογικά όσο και λειτουργικά. Παράλληλα, ο όρος *γερούνδιο* υιοθετείται από τους Tsoulas (1996), Roussou (2000), Tsimpli (2000), Spyropoulos & Philippaki-Warburton (2001), Σιταρίδου & Χάιδου (2002), Manolessou (2005) και Panagiotidis (2005), εξαιτίας της λειτουργικής ομοιότητας που παρουσιάζει με τους μη παρεμφατικούς τύπους των ρομανικών γλωσσών και της Αγγλικής. Ωστόσο, απορρίπτεται από την Μόξερ (2002) και Moser (2006: 44-45), με το επιχείρημα ότι στην λατινική γλώσσα, από όπου προέρχεται ο όρος, το γερούνδιο αναφερόταν σε έναν ονοματικό τύπο του ρήματος που αντιστοιχούσε στο έναρθρο απαρέμφατο της αρχαίας ελληνικής (Μόξερ 2002: 111-12) και καταλάμβανε θέση ορίσματος, ενώ επιρρηματικές χρήσεις είχε μόνο στην αφαιρετική πτώση. Αντιθέτως, η Moser (2006) επισημαίνει ότι ο τύπος σε -οντας της νέας ελληνικής έχει αποκλειστικά επιρρηματικές χρήσεις, τις οποίες έχει κληρονομήσει από την μετοχή της αρχαίας ελληνικής, και δεν καταλαμβάνει θέση ορίσματος. Θεωρεί επομένως ότι βρίσκεται πιο κοντά στην έννοια του επιρρήματος παρά στην έννοια του ονόματος, και γι' αυτό προτείνει τον όρο *ρηματικό επίρρημα*.

Η επιχειρηματολογία της Μόξερ γίνεται αποδεκτή από την Manolessou (2005: 273), η οποία υιοθετεί ωστόσο τον όρο *γερούνδιο*, με σκοπό την αντιπαραβολή με τις δομές των ευρωπαϊκών γλωσσών που έχουν αντίστοιχες λειτουργίες. Ο Νάκας (2012), αν και συντάσσεται με την άποψη της Μόξερ ως προς την «ιστορική και επιστημονική ανακρίβεια» της χρήσης του όρου *γερούνδιο*, απορρίπτει εξίσου τον όρο *ρηματικό επίρρημα*, καθώς προκαλεί «ορολογική σύγχυση» (2012: 998).

Οι Σιταρίδου & Χάιδου (2002: 583-585), αντίστοιχα, θεωρούν ότι η έννοια του όρου «γερούνδιο» στη σύγχρονη γλωσσολογία δεν πρέπει να συγχέεται με την έννοια που είχε στην παραδοσιακή λατινική γραμματική· η λέξη *γερούνδιο* / *gerund* (αγγλ.) / *gerondif* (γαλλ.) / *gerundio* (ιταλ.) χρησιμοποιείται για να περιγράψει απαρεμφατικούς τύπους που κατά βάση έχουν επιρρηματικές χρήσεις, και οι οποίοι όμως δεν

παρουσιάζουν ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά σε όλες τις ευρωπαϊκές γλώσσες. Συγκρίνοντας τους γερονδιακούς τύπους ανάμεσα στην Ελληνική, την Αγγλική, την Λατινική, την Γαλλική, την Ιταλική και την Παλαιά Ναπολιτάνικη, οι Σιταρίδου & Χάιδου παρατηρούν ότι μπορεί να γίνει μια σχετική διάκριση ανάμεσα σε δύο βασικές ομάδες γερονδιακών τύπων, την ονοματική και την προτασιακή/ρηματική. Στην πρώτη ανήκουν τα γερούνδια που χρησιμοποιούνται σε θέση ορίσματος, παρουσιάζουν κλιτική συμφωνία και συνήθως εισάγονται με πρόθεση, ενώ στην δεύτερη αυτά που έχουν θέση προσαρτήματος, δέχονται υποκείμενο σε ονομαστική και συνήθως εισάγονται με συμπληρωματικό δείκτη. Καταλήγουν, επομένως, ότι ο ελληνικός τύπος σε -οντας μπορεί με ασφάλεια να ενταχθεί στην δεύτερη κατηγορία γερονδίων. Και σε αυτήν την περίπτωση, ωστόσο, παραμένει το ερώτημα κατά πόσο νομιμοποιείται η χρήση του όρου *γερούνδιο* σε μια γλώσσα όπως η ελληνική, που δεν διέθετε αυτήν την κατηγορία σε καμία φάση της διαχρονικής της εξέλιξης.

Παρόμοια διαφωνία για αντίστοιχους επιρρηματικούς όρους δεν προκύπτει βεβαίως μόνο για την ελληνική, αλλά παρατηρείται σε διαγλωσσικό επίπεδο. Αναφερόμενος στο ζήτημα, ο Haspelmath (1995: 45-46) απορρίπτει γενικά τον όρο *γερούνδιο* -για τους λόγους που προαναφέρθηκαν (Moser, 2006)- καθώς και τους όρους *επιρρηματική μετοχή* ή *άκλιτη μετοχή*, εφόσον ο χαρακτηρισμός *μετοχή* μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο ιστορικά. Αντ' αυτών προκρίνει τους όρους *converb* και *ρηματικό επίρρημα* (*verbal adverb*).

3.2. Συντακτικά χαρακτηριστικά του τύπου σε -οντας

Ο ρηματικός τύπος σε -οντας δεν μπορεί να βρεθεί σε θέση ορίσματος (18). Αντίθετα, λειτουργεί πάντα ως προσάρτημα και, συνεπώς, δεν ονοματοποιείται (19-20) (Tsoulas 1996: 446-447, Tsimpli 2000: 135-136). Ταυτόχρονα δεν εμφανίζεται σε θέση συμπληρώματος προθέσεων ή προσδιοριστών (*determiners*), αλλά λειτουργεί μόνο ως προσάρτημα και έχει μόνο επιρρηματική λειτουργία (Panagiotidis 2010: 171). Δεν χρησιμοποιείται με εγκλιτικά μόρια (**να/θα/ας γράφοντας*) (Roussou 2000: 87) και παίρνει άρνηση *μην*, η οποία συνδυάζεται με μη-οριστική έγκλιση. Ωστόσο, αποτελεί ο ίδιος κεφαλή μιας φράσης, γι' αυτό και δέχεται συντακτικά συμπληρώματα, όπως αντικείμενο ή επιρρηματικούς προσδιορισμούς (Νάκας 2012: 991).

(18) **Οδηγώντας γρήγορα είναι επικίνδυνο.*

(19) **Το οδηγώντας γρήγορα είναι επικίνδυνο.*

(20) **Λατρεύω το οδηγώντας γρήγορα.*

Παράλληλα, δεν συνοδεύεται από συνδέσμους, παρά μόνο από ορισμένους δείκτες λόγου (π.χ. *έτσι, όμως*)⁴.

(21) *Μείωση εξάλλου υπάρχει, σε σχέση με το β' εξάμηνο του 2010, στην πρόθεση των επιχειρήσεων να επενδύσουν μέσα στο 2011, αναδεικνύοντας έτσι την άμεση κυβερνητική παρέμβαση σε αναπτυξιακά σχέδια και πολιτικές.*

(22) α. *Ο κ. Καμμένος υποστήριξε πως οι οικονομικές δυνατότητες της Ελλάδας είναι περιορισμένες, προσθέτοντας όμως ότι παραμένει η επιθυμία "να δώσουμε στους πιλότους μας τα καλύτερα μέσα".*

β. **Ο κ. Καμμένος υποστήριξε πως οι οικονομικές δυνατότητες της Ελλάδας είναι περιορισμένες, ενώ/όταν προσθέτοντας ότι παραμένει η επιθυμία "να δώσουμε στους πιλότους μας τα καλύτερα μέσα".*

Στη βιβλιογραφία υπάρχει σχετική συμφωνία ως προς το ότι διακρίνονται δύο τύποι σε -όντας, ο τροπικός (manner) και ο απόλυτος (absolute) ή χρονικός (temporal). Κριτήριο διάκρισης είναι η εγγύτητα με το ρήμα της πρότασης, αλλά και τα σημασιολογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά. Ο τροπικός τύπος έχει υποχρεωτικά την ίδια χρονική αναφορά με το ρήμα της πρότασης, επομένως δεν σχηματίζει περιφραστικό τύπο, ενώ επίσης δεν συνδυάζεται με άρνηση. Το υποκείμενό του συναναφέρεται με το υποκείμενο του ρήματος, ενώ εμφανίζεται σε μεταρρηματική θέση (εκτός αν πρόκειται για δομή έμφασης), χωρίς να διαχωρίζεται με κόμμα ή άλλο σημείο στίξης από το ρήμα (Οικονομάκου 2012: 1031):

(23) α. *Ο Γιάννης έφυγε κλαίγοντας.*

β. **Ο Γιάννης έφυγε κλαίγοντας η Μαρία.*

γ. **Ο Γιώργος πέρασε στο πανεπιστήμιο μην διαβάζοντας συστηματικά.*

⁴ Για την λειτουργία των δεικτών λόγου, βλ. Γούτσος & Γεωργακοπούλου (2011: 120-126).

Αντίθετα, ο απόλυτος ή χρονικός τύπος σε -οντας μπορεί να έχει ξεχωριστή χρονική αναφορά και διαφορετικό υποκείμενο, ενώ συνδυάζεται και με άρνηση:

(24) *Μην έχοντας φάει ο Κώστας, του έφτιαξε η μάνα του μια ομελέτα.*

Το γεγονός ότι ο ρηματικός αυτός τύπος δεν έχει χαρακτηριστικά χρόνου και συμφωνίας προσώπου, καθώς επίσης ότι δεν εισάγεται με συνδέσμους, οδηγεί την Tsimpli (2000: 142) στο συμπέρασμα ότι δεν αποτελεί Φράση Συμπληρωματικού Δείκτη (ΣΔΦ). Σε αυτήν την υπόθεση συνηγορεί και η αδυναμία μετακίνησης ερωτηματικού στοιχείου και θεματοποίησης (25-26), κάτι που πιθανώς υποδεικνύει ότι η δομή δεν διαθέτει την ανάλογη θέση Χαρακτηριστή, στην οποία μπορεί κάποιο στοιχείο να μετακινηθεί (ό.π.: 143).

(25) **Τ_i διαβάζοντας τ_i πέρασες στο πανεπιστήμιο;* (Tsimpli 2000: 143)

(26) **Διάβαζε ΟΠΕΡΑ_i ακούγοντας τ_i.* (Tsimpli 2000: 143)

Αναφορικά με την δήλωση χρόνου, η Tsimpli υιοθετεί την άποψη του Hornstein (1990), σχετικά με το γερούνδιο και το απαρέμφατο της Αγγλικής, ότι οι μη παρεμφατικοί τύποι δεν προβάλλουν την κατηγορία S (Speech time)⁵. Από τις άλλες δύο κατηγορίες, η R είναι υποχαρακτηρισμένη και καθορίζεται βάσει πραγματολογικών παραγόντων σε κάθε εκφώνημα, όπως φαίνεται στο παράδειγμα (27), όπου ο ίδιος ρηματικός τύπος σε -οντας αλληλεπιδρά με ένα ρήμα σε παρελθοντικό συνοπτικό τύπο και στις δύο προτάσεις, αλλά η ερμηνεία είναι διαφορετική:

(27) α. *Τελειώνοντας το βιβλίο, το έστειλε για δημοσίευση.*

β. *Τελειώνοντας το βιβλίο, πρόσθεσε ένα κεφάλαιο ακόμη.* (Tsimpli 2000: 146-7)

Μόνο ο περιφραστικός τύπος έχει χαρακτηρισμένη την σχέση του χρόνου αναφοράς με το χρόνο τέλεσης του γεγονότος (E/R relation) και γι' αυτό το λόγο η μόνη πιθανή ερμηνεία είναι η συνοπτική όψη και το προτερόχρονο.

⁵ Εδώ γίνεται αναφορά στην θεωρία του Reichenbach (1947) περί διάκρισης του Χρόνου σε τρεις επιμέρους κατηγορίες: Speech time (S), δηλαδή το χρόνο εκφώνησης της πρότασης, Event time (E) δηλαδή το χρόνο που συνέβη το γεγονός που δηλώνει το ρήμα και Reference time (R), δηλαδή τον χρόνο στον οποίο αναφέρεται το ρήμα. Η τρίτη κατηγορία χρόνου αποτελεί τον ενδιάμεσο κρίκο ανάμεσα στην πρώτη (S/R) και την δεύτερη (R/E).

(28) α. Έχοντας τελειώσει το βιβλίο, το έστειλε για δημοσίευση.

β. ?Έχοντας τελειώσει το βιβλίο, πρόσθεσε ένα κεφάλαιο ακόμη.

Η Tsimpli (2000: 157) υποθέτει ότι ο ρηματικός τύπος σε -οντας της νέας ελληνικής αποτελεί κατηγορία Έγκλισης (Mood) που περιέχει την κατηγορία της Όψης (Aspect). Η έγκλιση είναι μια λειτουργική κατηγορία που δεν διαθέτει χαρακτηριστικά χρόνου και συμφωνίας (φ-χαρακτηριστικά), τα οποία στις παρεμφατικές δομές καθορίζονται βάσει της κατηγορίας του Χρόνου. Με αυτόν τον τρόπο, επίσης, δικαιολογείται η άρνηση *μην*, η οποία συνδυάζεται με μη-οριστικές εγκλίσεις.

Η Moser (2006: 55-62) συμφωνεί στην άποψη ότι ο ρηματικός τύπος σε -όντας εκφράζει σχετικό χρόνο και όχι απόλυτο, καθώς συνδυάζεται με ρήματα από όλους τους χρόνους και κατά περίπτωση μπορεί να δηλώνει το σύγχρονο, το προτερόχρονο ή το υστερόχρονο (29). Σταθερή, ωστόσο, θεωρεί τη δήλωση της μη συνοπτικής όψης, εφόσον ακόμα και τα ρήματα των οποίων το ποιόν ενεργείας έχει τα χαρακτηριστικά [+στιγμιαίο] και [+τελικό], γίνονται αντιληπτά σαν να είχαν μια ελάχιστη διάρκεια, όταν σχηματίζουν τον τύπο -οντας (30). Παράλληλα, υποστηρίζει ότι ο περιφραστικός τύπος, η χρήση του οποίου εδραιώθηκε σε μεταγενέστερη περίοδο, κατά την διάρκεια του 20ού αιώνα, έχει απόλυτη δήλωση χρόνου: εκφράζει βασικά το προτερόχρονο και κατ' επέκταση την συνοπτική όψη. Ο νεότερος αυτός τύπος δημιουργήθηκε κατ' αναλογία με τους περιφραστικούς ρηματικούς χρόνους που δηλώνουν το προτερόχρονο (Παρακείμενος, Υπερσυντέλικος, Συντελεσμένος Μέλλοντας), και με δεδομένο ότι ο παλαιότερος μονολεκτικός σχηματισμός με το συνοπτικό θέμα (*γράφοντας*) είχε εκλείψει από την εποχή της μεσαιωνικής ελληνικής (14^{ος} αι., Manolossou 2005: 258). Αυτή η ασυμμετρία στη δήλωση όψης από τον μονολεκτικό και στη δήλωση χρόνου από τον περιφραστικό τύπο σε -οντας οφείλεται στην γενικότερη μετακίνηση του ρηματικού συστήματος της ελληνικής από την δήλωση της όψης στην δήλωση του χρόνου (βλ. και Μόζερ 2009 σχετικά με το θέμα).

(29) *Περπατάει/περπατούσε/θα περπατάει τραγουδώντας.*

(30) *Ανάβοντας το φως, χτύπησε το κουδούνι.*

Σε ό,τι αφορά τώρα τον έλεγχο του υποκειμένου του τύπου σε -οντας, η Tsimpli (2000: 156-157) θεωρεί ότι ο τροπικός τύπος σε -οντας προσαρτάται στην ρηματική

φράση και συγκεκριμένα στην Φράση Χρόνου TP1 (σχέση S/R). Από αυτήν την θέση αποκτά χαρακτηριστικά χρόνου και υποχρεωτική αναφορά στο υποκείμενο του ρήματος. Μάλιστα η χρονική ερμηνεία του δεν είναι απλώς του σύγχρονου με το ρήμα, αλλά, πολύ περισσότερο, σε αυτές τις δομές «υπάρχει ένα μοναδικό γεγονός που εκφράζεται με σύνθετο τρόπο, από την ενέργεια που δηλώνει το ρήμα και την ενέργεια που δηλώνει το γερούνδιο [...]· σε αυτήν την περίπτωση το γερούνδιο αποτελεί δευτερεύον κατηγορημα που ερμηνεύεται συνθετικά με το βασικό κατηγορημα» (ό.π.: 157).

Από την άλλη, σχετικά με τον απόλυτο ή χρονικό τύπο σε -όντας και το υποκείμενό του υπάρχουν δύο περιπτώσεις: είτε συναναφέρεται με το υποκείμενο του ρήματος, είτε έχει διαφορετικό υποκείμενο από το ρήμα. Στην πρώτη περίπτωση το υποκείμενο δεν δηλώνεται (31). Στην δεύτερη περίπτωση υπάρχουν αρκετές υποπεριπτώσεις· το υποκείμενο, όταν δηλώνεται, βρίσκεται πάντα σε ονομαστική πτώση και μεταρηματική θέση (32). Η Tsimpli (2000: 153) υποθέτει ότι η ονομαστική πτώση νομιμοποιείται βάσει της ιδιότητας της Ελληνικής (την οποία μοιράζεται με άλλες γλώσσες όπως η Ισπανική) να διακρίνει την ικανότητα απόδοσης ονομαστικής πτώσης από την Αρχή της Διευρυμένης Προβολής (distinctive nominative case). Συγκεκριμένα, υιοθετεί την αρχή της Zubizarreta (1999: 234) για την ονομαστική πτώση, η οποία, στις γλώσσες με αυτήν την παραμετροποίηση, μπορεί να νομιμοποιηθεί από λειτουργική κατηγορία διαφορετική από αυτήν του χρόνου. Υπάρχει όμως και η πιθανότητα το υποκείμενο του τύπου σε -όντας να μην δηλώνεται και να συναναφέρεται με κάποιον άλλον όρο της πρότασης, εκτός του υποκειμένου (32). Επίσης, υπάρχουν και δομές στις οποίες το υποκείμενο του τύπου σε -όντας δεν δηλώνεται, ούτε συνάγεται από κάποιον άλλον όρο της πρότασης, παρά μόνο από το συγκεκριμένο ή από την κοινή γνώση για τον κόσμο (33).

(31) *Τελειώνοντας το βιβλίο, (ο Γιώργος) το έστειλε για δημοσίευση.*

(32) α. *Περιμένοντας τα αποτελέσματα ο Γιάννης, χτύπησε το τηλέφωνο.*

β. *Περιμένοντας τα αποτελέσματα ο Γιάννης, τον πήρε τηλέφωνο ο γιατρός του.*

γ. *Περιμένοντας τα αποτελέσματα, χτύπησε το τηλέφωνο.*

(33) *Κάνοντας γυμναστική, βελτιώνεται η σωματική κατάσταση.*

Γι' αυτόν τον λόγο η Tsimplici (2000: 154) προτείνει ότι ο έλεγχος του υποκειμένου του απόλυτου ή χρονικού τύπου σε -οντας δεν είναι συντακτικός, αλλά πραγματολογικός.

Σε αυτό το σημείο ωστόσο είναι σημαντικό να αναφερθούν οι παρατηρήσεις του Kotzoglou (2016), ο οποίος καταδεικνύει ότι ο τροπικός και ο απόλυτος τύπος σε -οντας δεν διαφέρουν σε τόσο μεγάλο βαθμό ως προς τον έλεγχο του υποκειμένου τους, καθώς ο μεν πρώτος μπορεί να εμφανιστεί και με υποκείμενο διαφορετικό από αυτό του ρήματος, όταν το ρήμα είναι μέσης ή παθητικής διάθεσης, εργαστικό ή ρήμα ψυχικού πάθους (34-35), ο δε δεύτερος μπορεί να έχει διαφορετικό υποκείμενο από το ρήμα, όμως δεν επιτρέπεται το υποκείμενό του να είναι θεματικά άσχετο με το συγκείμενο (36):

(34) *Το πορτοκάλι καθαρίζεται κρατώντας το μαχαίρι στο δεξί χέρι και το πιρούνι στο αριστερό.*

(35) *Κάθε σωσίβιο έχει ατομικό φωτάκι που ανάβει μέσα στο νερό τραβώντας την άκρη.* [Ανακοίνωση: Aegean Airlines] (Kotzoglou 2016: 178) ⁶

(36) α. **Ο Νίκος κοίταζε τη Μαρία, γελώντας η Σοφία.* (Kotzoglou 2016: 169)

αλλά:

β. *Ο Νίκος κοίταζε τη Μαρία, ενώ η Σοφία γελούσε.*

Από την άλλη πλευρά, στις μελέτες της Roussou (2000) και Ρούσσου (2015), υποστηρίζεται η άποψη ότι ο τύπος σε -οντας αποτελεί Φράση Συμπληρωματικού Δείκτη. Από την ρηματική φράση μετακινείται στην χαμηλότερη κεφαλή του ΣΔ, όπου πραγματώνει την Φράση Τροπικότητας. Με αυτόν τον τρόπο εξηγείται η αδυναμία συνδυασμού του τύπου σε -οντας με δείκτες τροπικότητας (*να/θα*) και η εμφάνισή του πριν τους κλιτικούς τύπους (*γνωρίζοντάς το / *το γνωρίζοντας*). Παράλληλα, η

⁶ Ωστόσο, εδώ πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι στο παράδειγμα (35) το υποκείμενο του ρήματος είναι [-έμψυχο] και το υποκείμενο του τύπου σε -οντας είναι γενικευτικό (π.χ. *κάποιος*). Επιπλέον, οι ανακοινώσεις αυτού του είδους συχνά αποτελούν ιδιαίτερες περιπτώσεις καθώς συνιστούν μεταφράσεις από την αγγλική γλώσσα.

ονομαστική πτώση μπορεί να νομιμοποιηθεί, εφόσον στην ελληνική αποτελεί την «κατεξοχήν φράση υποκειμένου», δηλαδή εκφράζει την ΑΔΠ και σχετίζεται με την Κλίση, αλλά δεν επηρεάζεται από το αν είναι ή όχι παρεμφατική. Τέλος, η Ρούσσου (2015: 194) προτείνει ότι το επίθημα -οντας είναι μια κλιτική κατάληξη που βρίσκεται σε συμφωνία με το υποκείμενο του ρηματικού τύπου αλλά είναι υποχαρακτηρισμένη ως προς τα φ-χαρακτηριστικά της κλίσης, τα οποία καθορίζονται από το περικείμενο.

Με την άποψη ότι ο τύπος σε -οντας αποτελεί Φράση Συμπληρωματικού Δείκτη συμφωνούν οι Σιταρίδου & Χάιδου (2002). Προτείνουν ότι ο απόλυτος ή χρονικός τύπος προβάλλει κατηγορία Χρόνου, μέσω της οποίας νομιμοποιεί υποκείμενο σε ονομαστική πτώση, και υιοθετούν την διάκριση της Varlokosta (1994) περί διάκρισης μορφολογικού και σημασιολογικού χρόνου, προτείνοντας ότι ο τύπος σε -οντας προβάλλει μόνο σημασιολογικό και όχι μορφολογικό χρόνο. Στη συνέχεια, μετακινείται στην Συμπληρωματική Φράση Τροπικότητας, σχηματίζοντας μια δομή με το υποκείμενο σε μεταρηματική θέση. Καταλήγουν προτείνοντας ότι η προβολή της σημασιολογικής κατηγορίας Χρόνου και η νομιμοποίηση υποκειμένου σε ονομαστική πτώση υποδεικνύει ότι ο τύπος σε -οντας διαθέτει στοιχεία παρεμφατικότητας.

Ο Panagiotidis (2010) θεωρεί ότι η βασική συντακτική διαφορά μεταξύ του τροπικού και του απόλυτου τύπου σε -οντας είναι ότι ο δεύτερος, σε αντίθεση με τον πρώτο, προβάλλει κατηγορία Χρόνου. Χάρη στην κατηγορία του Χρόνου, λοιπόν, επιτρέπεται η ύπαρξη υποκειμένου pro και υποκειμένου σε ονομαστική πτώση, καθώς και η άρνηση, ο σχηματισμός του περιφραστικού τύπου και η προσάρτηση ορισμένων χρονικών επιρρηματικών προσδιορισμών. Αντίθετα, ο τροπικός τύπος σε -οντας έχει υποκείμενο με υποχρεωτικό έλεγχο (PRO), δεν δέχεται άρνηση, ούτε προσάρτηση χρονικού προσδιορισμού, και δεν σχηματίζει περιφραστικό τύπο (Panagiotidis 2010: 173). Παράλληλα, ο Panagiotidis αναλύει τον τύπο σε -οντας με βάση την θεωρία της Μικτής Προβολής (Mixed Projection), ακολουθώντας μεταξύ άλλων τους Borsley & Kornfilt (2000, όπως αναφέρεται στο Kotzoglou et al., 2018: 47), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το γερούνδιο αποτελεί μια μικτή προβολή που συνδυάζει έναν ρηματικό πυρήνα με μια ονοματική λειτουργική δομή· με άλλα λόγια, σε μια μικτή προβολή μία ρηματική κατηγορία ενσωματώνεται σε μια ονοματική κατηγορία. Έτσι, το γεγονός ότι ο τύπος σε -οντας δεν μπορεί να λειτουργήσει ούτε ως προτασιακή δομή ούτε ως όρισμα μπορεί να ερμηνευθεί βάσει της υπόθεσης ότι βρίσκεται σε θέση

συμπληρώματος ενός κενού Προσδιοριστή (null Determiner), ο οποίος με τη σειρά του αποτελεί συμπλήρωμα μιας κενής Πρόθεσης (null Preposition). Η Φράση Πρόθεσης προσαρτάται στο ρήμα και λειτουργεί επιρρηματικά (Panagiotidis, 2010: 177-179).

3.3. Σημασιολογικές ιδιότητες του τύπου σε -οντας

Όπως προαναφέραμε, στη βιβλιογραφία υπάρχει συμφωνία ως προς την διάκριση του τύπου σε -οντας σε δύο βασικά είδη: τον τροπικό ή επιρρηματικό και τον απόλυτο ή χρονικό. Ο τροπικός τύπος συνδέεται κατά βάση με την έννοια του τρόπου και τις σημασιολογικές αποχρώσεις του, ενώ ο απόλυτος με την έννοια του χρόνου και τις ερμηνείες που ανακύπτουν πραγματολογικά από αυτόν, όπως η αιτία, η προϋπόθεση, η εναντίωση και το αποτέλεσμα (Tsimpli 2000: 165, Οικονομάκου 2012: 1033).

Αναφορικά με την έννοια του τρόπου, ο König (1995: 65-67), βασιζόμενος σε προηγούμενες μελέτες των Pusch (1980) και Halmøy (1982) υποστηρίζει την διάκριση ανάμεσα στην κατεξοχήν έννοια του τρόπου (manner), του μέσου (instrument) και των συνοδευτικών συνθηκών (attendant circumstance). Η έννοια του τρόπου υπάρχει όταν το ρήμα σε -οντας και το βασικό ρήμα της πρότασης αναφέρονται σε διαφορετικές εκφάνσεις της ίδιας ενέργειας (37), ενώ με την παρεμφερή έννοια του μέσου ο τύπος σε -οντας εκφράζει την μέθοδο με την οποία πραγματοποιείται η ενέργεια του ρήματος (38). Τέλος, η έννοια των συνοδευτικών συνθηκών προκύπτει όταν υφίστανται δύο παράλληλες ενέργειες που γίνονται αντιληπτές ως ενιαίο σύνολο, χωρίς όμως η μία να εξαρτάται από την άλλη (39). Στις χρήσεις του τρόπου και του μέσου είναι απαραίτητο οι δύο ρηματικοί τύποι (-οντας και ρήμα της πρότασης) να ανήκουν «στο ίδιο ή συγγενές σημασιολογικό πεδίο», ενώ στην χρήση των συνοδευτικών συνθηκών οι δύο ενέργειες «δεν συσχετίζονται σημασιολογικά» (Οικονομάκου 2012: 1033).

(37) *Το γατάκι αγαπάει πολύ τους ανθρώπους και το δείχνει **γουργουρίζοντας** σε κάθε ευκαιρία.*

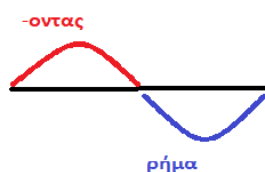
(38) *[...] επιθεωρήστε το στόμα μήπως υπάρχει κάποιο κούφιο δόντι. Αν υπάρχει, καθαρίστε το **ξεπλένοντας** ή **βουρτσίζοντας** την περιοχή **διαλύοντας** 1/4 κουταλιού του τσαγιού σόδα σε ένα ποτήρι ζεστό νερό.*

(39) Την αποχώρησή της από την αγορά του γάλακτος, **χαρακτηρίζοντας** την εν λόγω δραστηριότητα ασύμφορη, αποφάσισε η ΦΑΓΕ.

Από την άλλη πλευρά, ο απόλυτος τύπος δηλώνει κατά βάση χρονική σχέση με το ρήμα της πρότασης. Αν και μπορεί να δηλώσει και τα τρία είδη χρονικής σχέσης, το προτερόχρονο, το σύγχρονο και το υστερόχρονο, στην πραγματικότητα, θα λέγαμε ότι, εφόσον δεν έχει αυτόνομη χρονική δήλωση αλλά εξαρτάται από τον χρόνο του ρήματος, κατά βάση εκφράζει το σύγχρονο. Η έννοια του συγχρόνου, ωστόσο, δεν αντιστοιχεί σε μία γνωστική αναπαράσταση, αλλά σε μια ποικιλία σχέσεων, όπως φαίνεται στα παρακάτω σχήματα (Gettrup 1977: 230, Νάκας 2012: 624):

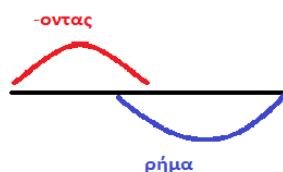
(40) Βγαίνοντας απ' το χωριό, βάδισε αρκετά χιλιόμετρα.

Σχήμα 1

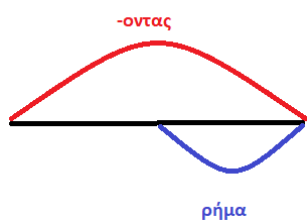
(40) Τελειώνοντας το βιβλίο, πρόσθεσε ακόμα ένα κεφάλαιο.

Σχήμα 2

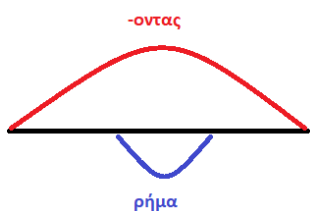
(41) Τελειώνοντας το σύντομο οδοιπορικό μας στη Χίο να πούμε ότι η νομαρχία της Χίου ζητά από τους κατοίκους τη “γνώμη τους” για να μάθει τι ήθελαν να γίνει πρώτο: το λιμάνι, νέο αεροδρόμιο, σύγχρονο νοσοκομείο, σχολείο, αποχετευτικό δίκτυο ή δρόμοι;

Σχήμα 3

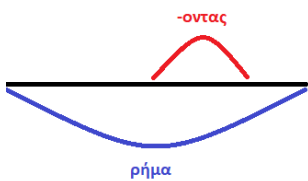
(42) Ακούγοντας μουσική, έπλυνε τα πιάτα, σιδέρωσε τα ρούχα και καθάρισε το πάτωμα.

Σχήμα 4

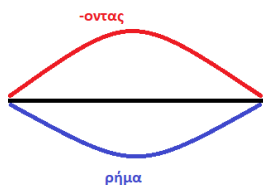
(43) Στόχος μας είναι το παιδί τελειώνοντας το Γυμνάσιο να έχει πάρει τα πτυχία των Ξένων Γλωσσών και να πιστοποιηθεί στη χρήση των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών.

Σχήμα 5

(44) *Συνεχίζοντας να χρησιμοποιείτε την ιστοσελίδα, συμφωνείτε με τη χρήση των cookies.*

Σχήμα 6

Εξάλλου, ακόμα και στις προτάσεις που ο τύπος σε -οντας ερμηνεύεται ως προτερόχρονος ή υστερόχρονος από τον χρόνο του ρήματος, είναι απαραίτητο να υπάρχει μία -έστω και μικρή- χρονική επικάλυψη μεταξύ των δύο γεγονότων (Moser 2006: 51- 55), ώστε να δηλώνεται η διαδοχικότητα:

(45) α. *Τελειώνοντας το βιβλίο, το έστειλε αμέσως για δημοσίευση.*

β. **Τελειώνοντας το βιβλίο το 1980, το έστειλε για δημοσίευση το 2000.* (Moser 2006: 54)

αλλά:

γ. *Έχοντας τελειώσει το βιβλίο από το 1980, το έστειλε για δημοσίευση το 2000.*

Η ερμηνεία του υστερόχρονου, παρότι σπάνια, εντοπίζεται όταν το ρήμα της πρότασης βρίσκεται σε συντελεσμένο μέλλοντα ή σε υποτακτική. Η χρήση αυτή μπορεί επίσης να δηλώνει και το χρονικό πλαίσιο στο οποίο αναφέρεται η ενέργεια που δηλώνει το ρήμα.

(46) *Φτάνοντας στο σπίτι, θα έχει ήδη ετοιμαστεί το φαγητό.*

Από τις χρονικές χρήσεις του τύπου σε -οντας συνάγονται πραγματολογικά και οι υπόλοιπες επιρρηματικές ερμηνείες. Έτσι, όταν η ενέργεια του τύπου σε -οντας ολοκληρώνεται αμέσως πριν ξεκινήσει η ενέργεια του ρήματος μπορεί να προκύψει αιτιολογική (47), προϋποθετική (48, 53, 54) (Moser 2006: 53) ή εναντιωματική (51,52)

ερμηνεία. Η αιτιολογική ερμηνεία, επίσης, συνδέεται στενά και με την τελική (50), καθώς η πρώτη δηλώνει το αναγκαστικό αίτιο ενώ η δεύτερη το τελικό αίτιο (Νάκας, 2012: 622). Αντίστροφα, όταν η ενέργεια του -οντας ακολουθεί εκείνη του ρήματος, προκρίνεται η αποτελεσματική ερμηνεία (49, 55).

(47) *Κινδυνεύοντας οι χριστιανοδημοκράτες να χάσουν τις εκλογές, μηχανεύονται και θέτουν σε εφαρμογή διάφορα πολιτικά κόλπα.*

(48) *Συνεχίζοντας να χρησιμοποιείτε την ιστοσελίδα, συμφωνείτε με τη χρήση των cookies.*

(49) *Πέθανε ξαφνικά, τον Ιούλιο του 2014, αφήνοντας ένα δυσαναπλήρωτο κενό στο χώρο της δημοσιογραφίας.*

(50) *Βγαίνει στον αέρα με "φρέσκια" ελληνική μουσική, χαλαρή ενημέρωση και ευχάριστη ψυχαγωγική διάθεση, προσβλέποντας ήδη σε μια καλή "θέση" στη λίστα της πόλης.*

(51) *Το Ακέλ προσθέτει ότι θα συνεχίσει να εκσυγχρονίζεται και να ανανεώνεται συνεχώς, παραμένοντας πιστό και συνεπές στα ιδεώδη της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης.*

(52) *Ο Μπάμπης Τσιμπίδας γράφει για την τελευταία ευκαιρία που έχει ο Παναθηναϊκός να πετύχει κάτι σε μία αποτυχημένη σεζόν, αναγνωρίζοντας όμως ότι ο ΠΑΟΚ αποτελεί το μεγάλο φαβορί για τον "τελικό" της Τούμπας.*

(53) *Αλλάζοντας τις εκπαιδευτικές τεχνικές αλλάζει αλυσιδωτά και όλη η μαθησιακή πρακτική.*

(54) *Οι πρώτες εντυπώσεις που παίρνεις από το CD είναι πολύ καλές αφού τα περισσότερα τραγούδια είναι πολύ καλά λαμβάνοντας υπόψιν ότι για τα περισσότερα συγκροτήματα είναι η πρώτη φορά που συμμετέχουν σε ένα CD.*

(55) *Έφυγε από τη ζωή ο Καλύμνιος ιατρός Γεώργιος Καλικάτζαρος, βυθίζοντας σε πένθος ολόκληρο το νησί των σφουγγαράδων.*

Τέλος, μία πολύ συχνή χρήση των ρηματικών τύπων σε -οντας είναι αυτή του κειμενικού δείκτη. Με αυτήν την λειτουργία ο τύπος σε -οντας έχει σκοπό να συμβάλει

στη συνοχή του κειμένου, γι' αυτό τοποθετείται πάντα στην αρχή της πρότασης και μπορεί να προσδιορίζει μεγαλύτερα τμήματα κειμένου από μία πρόταση. Ο χρόνος του δεν εξαρτάται από το ρήμα αλλά αναφέρεται «στο παρόν της επικοινωνιακής πράξης» (56) (Οικονομάκου 2012: 1032):

(56) *Κλείνοντας, θέλω να επισημάνω μια κρίσιμη έλλειψη των κατευθύνσεων του αγώνα.*

Η ερμηνεία του ρηματικού τύπου σε -οντας σε αρκετές περιπτώσεις δεν είναι μονοσήμαντη ούτε αντικειμενική. Η χρήση του μπορεί να αποτελεί συνειδητή επιλογή του ομιλητή ακριβώς εξαιτίας αυτής της πολυσημίας ή, κατά άλλους, υποχαρακτηρισμένης σημασίας. Το μοναδικό του σταθερό χαρακτηριστικό ως επιρρηματικού προσδιορισμού είναι η λειτουργία της *εξειδίκευσης*, με την οποία δηλώνει ή αναδεικνύει μία συγκεκριμένη έκφανση της σημασίας του ρήματος που προσδιορίζει (ό.π.).

3.4. Διαχρονική επισκόπηση

Οι ρηματικοί τύποι σε -όντας/-ώντας της νέας ελληνικής προέρχονται από την μετοχή ενεργητικής φωνής της αρχαίας ελληνικής γλώσσας⁷. Η κατηγορία της μετοχής της αρχαίας ελληνικής έχει συγχρόνως ρηματικά και ονοματικά χαρακτηριστικά και χαρακτηρίζεται ως ρηματικό επίθετο. Τα ρηματικά χαρακτηριστικά είναι ο χρόνος, η διάθεση και η όψη, ενώ τα ονοματικά είναι η ονοματική κλίση και η συμφωνία σε γένος και αριθμό. Ωστόσο, παρότι η μετοχή διαθέτει τρία γένη, ήταν συχνό το φαινόμενο ήδη από την αρχαιότητα να χρησιμοποιούνται οι καταλήξεις του αρσενικού γένους και για το θηλυκό, κατ' αναλογία με τα τριτόκλιτα επίθετα της αρχαίας ελληνικής, που ήταν δικατάληκτα (π.χ. *ὁ/ἡ σώφρων, τό σῶφρον*). Η Manolessou (2005: 242-243) πιθανολογεί μάλιστα ότι αυτή η χρήση ήταν συχνότερη σε προφορικά είδη λόγου. Απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι είναι ιδιαίτερα συχνή στις ιατρικές πραγματείες του Ιπποκράτη (5^{ος} – 4^{ος} αι. π.Χ.), οι οποίες ανήκουν σε ένα πεζό είδος λόγου που σίγουρα

⁷ Ακολουθούμε εδώ την περιδολόγηση του Χόρροκς (2013: 28):

1. Αρχαία ελληνική: 1400-300 π.Χ.

2. Αλεξανδρινή Κοινή: 300 π.Χ. – 6^{ος} αι. μ. Χ.

3. Μεσαιωνική: 6^{ος} – 18^{ος} αι. (α. πρώιμη: 6^{ος} – 12^{ος} αι., β. βυζαντινή: 12^{ος} – 15^{ος} αι. , γ. μεταβυζαντινή: 15^{ος} – 18^{ος} αι.)

4. Νεοελληνική: 19^{ος} – 21^{ος} αι.

περιείχε περισσότερα στοιχεία της καθομιλουμένης σε σχέση με τα ποιητικά κείμενα. Από συντακτικής άποψης, οι μετοχές δέχονται υποκείμενο, συμπληρώματα και επιρρηματικούς προσδιορισμούς, ενώ ταυτόχρονα λειτουργούν ως επιθετικοί, κατηγορηματικοί και επιρρηματικοί προσδιορισμοί (Μουμτζάκης 2008: 89-90). Αναλύονται αντιστοίχως σε αναφορικές, ειδικές και επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις. Μπορούν να συναναφέρονται με κάποιον άλλον όρο της πρότασης, οπότε ονομάζονται συνημμένες, ή να διαθέτουν αποκλειστικά δικό τους υποκείμενο, οπότε ονομάζονται απόλυτες. Οι απόλυτες μετοχές τίθενται σε πτώση γενική, αιτιατική ή ονομαστική.

Ακολούθως, στο πλαίσιο της μακράς και σταδιακής εξέλιξής της από την εποχή της Αλεξανδρινής Κοινής έως την όψιμη Μεσαιωνική, η ελληνική γλώσσα εξελίχθηκε προς τρεις σαφείς κατευθύνσεις: αναλυτικότητα, ενοποίηση και συμμετρία (Μπαμπινιώτης, 2002: 135-6). Οι αρχές αυτές επηρέασαν την κατηγορία της μετοχής, ασκώντας της πίεση από μορφολογική και συντακτική άποψη. Καταρχάς, κατά την ελληνιστική εποχή παρατηρούνται δύο βασικές τάσεις: από την μία πλευρά, μειώνεται αισθητά η κατηγορηματική χρήση της μετοχής· οι επιρρηματικές χρήσεις παραμένουν πολύ συχνές, ωστόσο μειώνονται η υποθετική και η τελική χρήση έναντι της χρονικής, της αιτιολογικής και της αιτιολογικής. Από την άλλη πλευρά αυξάνεται κατά πολύ η χρήση των απόλυτων μετοχών σε ονομαστική και αιτιατική πτώση, ακόμα και σε περιπτώσεις που αναφέρονται μεν σε κάποιον όρο της πρότασης αλλά αυτός δεν είναι το υποκείμενο· η αύξηση της χρήσης απόλυτων μετοχών συμβάλλει σημαντικά στην σταδιακή απώλεια της συμφωνίας του γένους. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να τονιστεί ότι δεν μπορούμε να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την εξέλιξη της μετοχής την περίοδο της Κοινής, εφόσον τα κείμενα αυτής της περιόδου προέρχονται κυρίως από παπυρικά έγγραφα και πιθανώς η Ελληνική να μην ήταν η μητρική γλώσσα του συντάκτη τους (Manolessou 2005: 245):

(57) ἤκουσα παρά το[ῦ...] ὅμου (γεν.) τόν **εὐρόντα** (αιτ.) **σαι**⁸

(58) **ὁ ἐνιγών** (ονομ.) **σοι** τήν ἐπιστολήν, δός **αὐτῷ** (δοτ.) ἄλλην⁹

⁸ BGU 846, παπυρική επιστολή, 2^{ος} αι. μ.Χ., παράδειγμα από Χόρροκς, 2013:260

⁹ BGU 385, παπυρική επιστολή, 2^{ος}/3^{ος} αι. μ.Χ., παράδειγμα από Χόρροκς 2013: 264

(59) *ἡμεῖν* (δοτ.) [...] *εὖ βιοῦντες* (ονομ.)¹⁰

Παράλληλα, την εποχή αυτή συστηματοποιείται η περιφραστική δήλωση των χρόνων (φαινόμενο που υπήρχε ήδη από την κλασική εποχή), κι έτσι η μετοχή χρησιμοποιείται με τη συνοδεία βοηθητικών ρημάτων, με σκοπό την πιο διαφανή δήλωση ορισμένων κατηγοριών, όπως είναι η μη συνοπτική όψη του ενεστώτα και του παρατατικού ή η συντελεσμένη όψη του παρακειμένου. Έτσι, η μετοχή ενεστώτα χρησιμοποιήθηκε με τα ρήματα *εἰμί* και *ὑπάρχω* για να δηλώσει τον ενεστώτα, με το *ἦν* για τον παρατατικό και, λιγότερο συχνά, με το *ἔσομαι* για τον μέλλοντα. Αντίστοιχα, οι μετοχές αορίστου και παρακειμένου χρησιμοποιήθηκαν με το *εἰμί* και το *ἔχω* για την δήλωση παρακειμένου και με το *ἦν* για την δήλωση υπερσυντελικού (Browning 1972: 57-60, Μόξερ 2009: 202-206). Την ίδια περίοδο η μετοχή μέλλοντα εκλείπει, ενώ η χρήση της μετοχής παρακειμένου περιορίζεται σημαντικά· συχνή παραμένει η χρήση της μετοχής ενεστώτα και αορίστου. Η περιφραστική δήλωση των χρόνων συνεχίζεται και κατά την μεσαιωνική περίοδο, αλλά αρχίζει να υποχωρεί παράλληλα με την αποσταθεροποίηση της ενεργητικής μετοχής (Browning 1972: 58-60).

Στη συνέχεια, το μορφολογικό σύστημα της μετοχής ενεργητικής φωνής αρχίζει να πλήττεται, εξέλιξη που αποτελεί αναπόδραστη συνέπεια των μεγάλων αλλαγών στο ονοματικό σύστημα της ελληνικής, οι οποίες ξεκίνησαν την περίοδο της Κοινής και ολοκληρώθηκαν κατά την Μεσαιωνική περίοδο. Η αρχαία μετοχή είχε αρκετά περίπλοκη μορφολογία, καθώς ακολουθούσε το κλιτικό παράδειγμα της τρίτης κλίσης ουσιαστικών, ενώ το αρσενικό και το ουδέτερο γένος παρουσίαζαν αλλομορφία κατά την κλίση (-ων/-οντ και -ον/-οντ αντίστοιχα) (Χόρροκς 2013: 265). Κατά τη μεσαιωνική περίοδο, όμως, η ονοματική μορφολογία απλοποιήθηκε και τα τρία βασικά κλιτικά παραδείγματα αναδιαμορφώθηκαν σε δύο συμμετρικά παραδείγματα κλίσης: τα δικατάληκτα και τα τρικατάληκτα. Η αρχαία τρίτη κλίση ουσιαστικών ενοποιήθηκε κατά βάση με την πρώτη κλίση σε ένα κλιτικό παράδειγμα το οποίο στον ενικό αριθμό διατήρησε τις καταλήξεις της παλαιότερης πρώτης κλίσης ενώ στον πληθυντικό αριθμό τις καταλήξεις της τρίτης κλίσης (Μπαμπινιώτης, 2002: 160-163). Παράλληλα υπήρξαν και κάποια ουσιαστικά της τρίτης κλίσης που ενοποιήθηκαν με την δεύτερη κλίση: για παράδειγμα, το ουσιαστικό *γέρων* -που ακολουθούσε το ίδιο κλιτικό

¹⁰ P. Merton 91.6, παπυρική επιστολή, 316 μ.Χ., παράδειγμα από Χόρροκς, 2013: 267

παράδειγμα με την μετοχή της ενεργητικής φωνής- έγινε *γέρος* (Χριστίδης, 2005: 180-181).

Κατά τη διάρκεια αυτών των αλλαγών, το κλιτικό σύστημα της μετοχής απλοποιείται: η πρώτη αλλαγή που παρατηρείται στην μορφολογία της μετοχής είναι κατά την όψιμη ελληνιστική περίοδο (γύρω στον 4^ο αι.) και συνίσταται στη χρήση της κατάληξης *-οντα* αντί της *-ον* για το ουδέτερο γένος, χωρίς όμως να είναι σαφές αν η αλλαγή έγινε κατ' αναλογία του πληθυντικού αριθμού ή του αρσενικού γένους (Kapsomenakis 1938: 40, όπως αναφέρεται στο Manollessou 2005: 246). Η Manollessou (2005: 247) θεωρεί ότι είναι πιθανότερο η αλλαγή να συντελέστηκε με βάση το αρσενικό γένος, κατ' αναλογία με την μετοχή παθητικής φωνής, στην οποία το αρσενικό και το ουδέτερο γένος είχαν την ίδια κατάληξη για την αιτιατική ενικού αριθμού (*-ον*). Την ίδια περίοδο παρατηρείται και σημαντική υποχώρηση της μετοχής Παρακειμένου (ό.π.: 248). Συγχρόνως, συνεχίζει να καταρρέει το σύστημα συμφωνίας· τις περισσότερες φορές η μετοχή συμφωνεί με τον αμέσως προηγούμενο όρο της πρότασης και όχι με τον όρο εξάρτησης.

Κατά την πρώιμη μεσαιωνική περίοδο (5^{ος} – 6^{ος} αι.) η κατάληξη *-όντα* εξαπλώνεται και στο αρσενικό και θηλυκό γένος. Ωστόσο, η μετοχή με αυτήν την κατάληξη χρησιμοποιείται ακόμη κυρίως ως επιθετικός προσδιορισμός, ενώ η μορφολογία της αρχαίας μετοχής εξακολουθεί να χρησιμοποιείται με χρονική και αιτιολογική σημασία (ό.π. 250-251).

Αργότερα, κατά την βυζαντινή εποχή (12^{ος} – 15^{ος} αι.), η κατάληξη *-οντα* εδραιώνεται και για τα τρία γένη σε όλες τις πτώσεις, οπότε η μετοχή ουσιαστικά καθίσταται άκλιτη. Ο λόγος για τους οποίους παγιώθηκε η κατάληξη της αιτιατικής πιθανότατα είναι τρεις: πρώτον, η συχνή της παρουσία, καθώς η αιτιατική παρέμεινε η επικρατέστερη πλάγια πτώση μετά την απώλεια της δοτικής και τον περιορισμό της γενικής· δεύτερον, το γεγονός ότι οι συνημμένες μετοχές που δεν συνάπτονταν στο υποκείμενο συνήθως συνάπτονταν στο άμεσο αντικείμενο του ρήματος, του οποίου η κυρίαρχη πτώση ήταν η αιτιατική· και τρίτον, ότι η κατάληξη *-α* ήταν κατάληξη πολλών επιρρημάτων, καθώς και ουδετέρων επιθέτων πληθυντικού αριθμού που χρησιμοποιούνταν με επιρρηματική λειτουργία, γεγονός που επηρέαζε αναλογικά και τις μετοχές (Χόρροκς 2013: 266-267, Manollessou 2005: 266). Κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο προστίθεται και το τελικό *-ς*, πιθανότατα κατ' αναλογία με το *-ς* των

επιρρημάτων (π.χ. *τότες*, *πότες*), γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι εκλαμβάνονταν ως επίρρημα από τους ομιλητές (Χόρροκς 2013: 437, Gorton 2013). Πλέον η χρήση της είναι κυρίως επιρρηματική· η κατηγορηματική χρήση είναι σπάνια και η επιθετική σχεδόν εξαφανισμένη. Κατά τον 14^ο αι. εκλείπει και το αοριστικό θέμα (-*σοντα*) (Manolessou 2005: 258). Η γραμματική του Σοφριανού μας πληροφορεί ότι τον 16^ο αι. η μόνη μετοχή ενεργητικής φωνής που χρησιμοποιούνταν ήταν ο ρηματικός τύπος σε -*οντας*, ενώ στα κείμενα αυτής της περιόδου χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά με επιρρηματική λειτουργία (ό.π. 255).

Κλείνοντας, είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η αποσυστηματοποίηση της μετοχής εξελίχθηκε στα πιο λαϊκά είδη λόγου, ενώ καθ' όλη αυτήν την περίοδο η αρχαιοελληνική μορφολογία (-*ων*, -*ουσα*, -*ον*) εξακολουθούσε να βρίσκεται σε χρήση σε κείμενα λόγιου ύφους και να επιβιώνει μέχρι και την καθαρεύουσα. Σήμερα χρησιμοποιούνται ακόμη ορισμένοι απολιθωμένοι τύποι (π.χ. *παρών* - *παρούσα*, *ενάγων* - *ενάγοντες*, *παθών* - *παθούσα* - *παθόντες*, *εορτάζων* - *εορτάζουσα* κ.λπ.).

4. Γαλλική

4.1. Οι ρηματικοί τύποι σε -*ant* της γαλλικής

Στην γαλλική γλώσσα η κατάσταση είναι λίγο πιο σύνθετη σε σχέση με την νέα ελληνική. Ο λόγος είναι ότι σε αυτή τη γλώσσα διατηρούνται περισσότεροι μη παρεμφατικοί τύποι: *απαρέμφατο* (*infinitif*), μετοχή ενεστώτα ενεργητικής φωνής (*participle présent*), μετοχή αορίστου παθητικής φωνής (*participle passé*) και γερούνδιο (*gérondif*). Η μετοχή ενεργητικής φωνής και το γερούνδιο έχουν το ίδιο παραγωγικό επίθημα (-*ant*), το οποίο μοιράζονται επίσης και με μια κατηγορία επιθέτων που ονομάζονται ρηματικά επίθετα (*adjectif verbal*). Από αυτούς τους μη παρεμφατικούς τύπους, ως *converb* λειτουργεί το γερούνδιο και ορισμένες χρήσεις της ενεργητικής και παθητικής μετοχής (Herslund, 2000).

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε τους τρεις ρηματικούς τύπους που διαθέτουν το παραγωγικό επίθημα -*ant*, επιχειρώντας να διερευνήσουμε την προέλευση της κοινής μορφολογικής κατάληξης και να επισημάνουμε τις διαφορετικές λειτουργίες στη σύγχρονη γαλλική.

4.2. Ενεργητική Μετοχή

Η μετοχή δεν παρουσιάζει συμφωνία γένους και αριθμού και δεν δηλώνει χρόνο. Ωστόσο, έχει έναν μονολεκτικό και έναν περιφραστικό τύπο που δηλώνουν μη συνοπτική και συνοπτική όψη αντιστοίχως. Ο μονολεκτικός τύπος σχηματίζεται με το θέμα του πρώτου πληθυντικού προσώπου οριστικής ενεστώτα του ρήματος και το επίθημα -ant (π.χ. *voyant*) και ο περιφραστικός με τη χρήση των βοηθητικών ρημάτων *avoir* ή *être* και την μετοχή παθητικής φωνής (π.χ. *ayant vu / étant venu*) (DelaTour et al., 2004: 153)

Ο λόγος που ο συγκεκριμένος ρηματικός τύπος χαρακτηρίζεται ως μετοχή είναι ότι διατηρεί ονοματικά και ρηματικά χαρακτηριστικά· δέχεται όλα τα συμπληρώματα που δέχονται οι ρηματικοί τύποι, ενώ συγχρόνως λειτουργεί είτε ως ονοματικός είτε ως επιρρηματικός προσδιορισμός (Amavielle, 2003: 40-43). Στην πρώτη περίπτωση έχει υποχρεωτική συναναφορά με τον όρο που προσδιορίζει, ενώ στην δεύτερη περίπτωση μπορεί να σχηματίσει απόλυτη δομή, οπότε έχει διακριτό υποκείμενο και χωρίζεται με κόμμα από την υπόλοιπη πρόταση (DelaTour et al., 2004: 153).

4.2.1. Σημασιολογικά χαρακτηριστικά της μετοχής

Η ενεργητική μετοχή της γαλλικής δεν δηλώνει απόλυτο αλλά σχετικό χρόνο: εκφράζει το σύγχρονο σε σχέση με το ρήμα της πρότασης. Το σταθερό της χαρακτηριστικό είναι η δήλωση μη συνοπτικής όψης. Αντίστοιχα, ο περιφραστικός τύπος δηλώνει το προτερόχρονο σε σχέση με το χρόνο του ρήματος και την συνοπτική όψη (Béchade 1989: 79-80). Στην μελέτη της Halmøy (2008) διακρίνονται έξι διαφορετικές λειτουργίες της ενεργητικής μετοχής στην γαλλική:

α. Μια πολύ συχνή χρήση είναι η αναφορική, κατά την οποία η μετοχή αναλύεται σε δευτερεύουσα αναφορική πρόταση. Μπορεί να έχει δύο διαφορετικές λειτουργίες: του επιθετικού προσδιορισμού και της παράθεσης. Όταν λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός, ακολουθεί πάντα το ουσιαστικό που προσδιορίζει, αποδίδοντάς του μια ιδιότητα. Το ουσιαστικό μπορεί να έχει πολλές διαφορές λειτουργίες: υποκείμενο, άμεσο αντικείμενο, έμμεσο αντικείμενο ή συμπλήρωμα μιας πρόθεσης.

(60) *Les rues débouchant* (ενεργ. μετοχή) *sur la place étaient envahies par la foule.*

(Arnavielle, 2003:40)

Οι δρόμοι που καταλήγουν στην πλατεία ήταν πλημμυρισμένοι από το πλήθος.

Επίσης, μπορεί να συνδεθεί παρατακτικά με άλλους ονοματικούς προσδιορισμούς:

(61) *C' était un homme d' honneur (εμπροθ, προσδ), fidèle (επίθετο) en amitié, refusant (ενεργ. μετοχή) toute bassesse.* (Arnavielle, 2003: 43)

Ήταν ένας άνθρωπος με τιμή, πιστός στην φιλία, που αρνούνται κάθε ποταπή συμπεριφορά.

Η χρήση της μετοχής ως επιθετικού προσδιορισμού είναι εξαιρετικά συχνή στον γραπτό λόγο, τόσο στον λογοτεχνικό όσο και στον δημοσιογραφικό (Halmøy 2008: 48).

β. Η μετοχή έχει αναφορική χρήση και λειτουργεί ως παράθεση (*épithète détachée*). Σε αυτήν την περίπτωση χωρίζεται με κόμμα από τον όρο που προσδιορίζει:

(62) *Jacques, débouchant (ενεργ. μετοχή) sur la place, fut frappé par la beauté du palais ducal.* (Arnavielle, 2003: 40)

Ο Ζακ, καταλήγοντας στην πλατεία, εξεπλάγη από την ομορφιά του παλατιού του δούκα.

Με την λειτουργία της παράθεσης, η μετοχή μπορεί και να προηγείται του όρου που προσδιορίζει:

(63) *Débouchant (ενεργ. μετοχή) sur la place, il fut frappé par la beauté du palais ducal.*

(Arnavielle, 2003: 40)

Καταλήγοντας στην πλατεία, εξεπλάγη από την ομορφιά του παλατιού του δούκα.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, προσδιορίζει τον κοντινότερο «ελεύθερο» ονοματικό όρο. Χαρακτηριστικό σχετικά με αυτό το ζήτημα είναι το παράδειγμα της Halmøy (2008: 51), στο οποίο γίνεται φανερό ότι η θέση εμφάνισης της μετοχής στην πρόταση εξαρτάται από την θέση εμφάνισης του όρου αναφοράς της:

(64) α. **Sortant** (ενεργ. μετοχή) *du cinéma, Paul a rencontré Marie.*

Βγαίνοντας από το σινεμά, ο Πολ συνάντησε την Μαρί.

β. *Paul, sortant* (ενεργ. μετοχή) *du cinéma, a rencontré Marie.*

Ο Πολ, βγαίνοντας από το σινεμά, συνάντησε την Μαρία.

γ. *Paul a, sortant* (ενεργ. μετοχή) *du cinéma, rencontré Marie.*

Ο Πολ, βγαίνοντας από το σινεμά, συνάντησε την Μαρία.

δ. *Paul a rencontré, sortant* (ενεργ. μετοχή) *du cinéma, Marie.*

Ο Πολ συνάντησε, βγαίνοντας από το σινεμά, την Μαρί.

ε. *Paul a rencontré Marie, sortant* (ενεργ. μετοχή) *du cinéma.*

Ο Πολ συνάντησε την Μαρί, βγαίνοντας από το σινεμά.

Στα παραδείγματα (α-γ) η μετοχή προσδιορίζει το υποκείμενο (*Paul*). Αντίθετα, στο παράδειγμα (δ) δεν είναι σαφές αν αναφέρεται στο υποκείμενο (*Paul*) ή στο αντικείμενο (*Marie*). Η ίδια αμφισημία ισχύει και για το παράδειγμα (ε), ωστόσο εδώ η πιθανότερη ερμηνεία είναι ότι η μετοχή αναφέρεται στο αντικείμενο (*Marie*). Η συγκεκριμένη χρήση της μετοχής είναι και η μόνη που μπορεί να αντικατασταθεί από γερουνδιακή δομή (βλ. κεφ. 4.6).

Τέλος, ανάλογα με την θέση εμφάνισής της, η μετοχή μπορεί να λάβει και επιρρηματική ερμηνεία, εκτός από την αναφορική. Συνήθως όταν προηγείται του ρήματος η ερμηνεία της έχει και αιτιολογική «απόχρωση» (65), ενώ όταν έπεται λαμβάνει την έννοια του αποτελέσματος (66) (Halmøy 2008: 52).

(65) **Connaisant** (ενεργ. μετοχή) *le finnois, il a été invité à l' université d' Helsinki.*

Γνωρίζοντας φινλανδικά, προσκλήθηκε από το πανεπιστήμιο του Ελσίνκι.

(66) *La mer est à deux pas, brassant* (ενεργ. μετοχή) *son écume, entrechoquant* (ενεργ. μετοχή) *ses galets.*

Η θάλασσα είναι στα δυο βήματα, **ανακατεύοντας** τον αφρό της, **κροταλίζοντας** τα βότσαλά της.

γ. Η μετοχή αποτελεί την κεφαλή μιας απόλυτης φράσης, που λειτουργεί ως δευτερογενές κατηγορημα (67). Η συνηθέστερη ερμηνεία της μετοχής σε αυτήν την δομή είναι αιτιολογική.

(67) *La situation économique se dégradant* (ενεργ. μετοχή), *il fallut prendre des mesures énergiques*. (Arnavielle, 2003: 42)

Με την οικονομική κατάσταση **να χειροτερεύει**, έπρεπε να παρθούν δραστικά μέτρα.

δ. Η μετοχή χρησιμοποιείται ως δεύτερο κατηγορημα που προσδιορίζει το αντικείμενο του ρήματος ή, με όρους παραδοσιακής γραμματικής, λειτουργεί ως κατηγορούμενο του αντικειμένου. Η χρήση αυτή συνηθίζεται με ρήματα αίσθησης ή αντίληψης (π.χ. *voir, apercevoir, entendre, imaginer, songer à, trouver*). Η μετοχή ακολουθεί υποχρεωτικά το ουσιαστικό που προσδιορίζει. Αυτή η χρήση, σύμφωνα με την Halmøy, είναι λίγο επιτηδευμένη και μπορεί να αντικατασταθεί από τη χρήση απαρεμφάτου ή αναφορικής πρότασης.

(68) *Puis on voit l' auteur en Espagne, en Italie discutant* (ενεργ. μετοχή) *avec ses traducteurs, blaguant* (ενεργ. μετοχή) *avec ses amis vénitiens*. (Halmøy, 2008: 49)

Κατόπιν βλέπουμε τον συγγραφέα στην Ισπανία, στην Ιταλία **να συζητά** με τους μεταφραστές του, **να αστειεύεται** με τους Βενετσιάνους φίλους του.

(69) *On a surpris aussi les gens employant* (ενεργ. μετοχή) *entre eux le verbe dénigrer avec les sens de "discuter, bavarder"*. (Halmøy, 2008: 49)

Εντοπίσαμε επίσης τους ανθρώπους **να χρησιμοποιούν** μεταξύ τους το ρήμα «κακολογώ» με την έννοια «συζητώ, φλυαρώ».

ε. Η μετοχή λειτουργεί ως έμμεσο κατηγορούμενο που προσδιορίζει το υποκείμενο, με την συνοδεία της πρόθεσης *comme*. Και αυτή η χρήση χαρακτηρίζεται επιτηδευμένη.

(70) *Pour la première fois depuis son mariage, l' idée de l' infidélité lui apparut comme pouvant* (ενεργ. μετοχή) *être associée à celle de son menage.* (Halmøy, 2008: 50)

Για πρώτη φορά μετά τον γάμο του η ιδέα της απιστίας του φαινόταν σαν να μπορούσε να συσχετιστεί με την οικογένειά του.

ζ. Η μετοχή έχει γραμματικοποιηθεί και λειτουργεί ως σύνδεσμος που εισάγει δευτερεύουσα πρόταση (71) ή ως πρόθεση (72)· σε αυτές τις χρήσεις δεν έχει ορισματική δομή.

(71) *pendant que* (ενώ), *durant que* (ενώ, κατά την διάρκεια που)

(72) *s' agissant de* (σχετικά με), *concernant* (όσον αφορά), *durant* (κατά / κατά τη διάρκεια), *touchant à* (αναφορικά με), *moyennant* (αντί / με αντάλλαγμα)

η. Χρησιμοποιείται με το ρήμα *aller* ως περιφραστική δήλωση του συνεχούς της μη συνοπτικής όψης (*progressif*). Ωστόσο, αυτή η χρήση πλέον είναι σπάνια.

4.2.2. Συντακτικά χαρακτηριστικά της ενεργητικής μετοχής

Οι Helland & Pitz (2014) επισημαίνουν ότι η μετοχή στην γαλλική δεν έχει χαρακτηριστικά, δηλαδή δεν παρουσιάζει συμφωνία υποκειμένου και δεν έχει αυτόνομη χρονική δήλωση. Η χρονική ερμηνεία του γεγονότος που δηλώνει η μετοχή (event time) «περιλαμβάνεται στον χρόνο [(reference time)] του κύριου ρήματος» (2014: 232). Αντιθέτως, οι μελετητές υποστηρίζουν ότι προβάλλει κατηγορία Όψης (Aspect), η οποία, παρόλο που είναι υπεύθυνη για την μορφολογία της ενεργητικής μετοχής και της αποδίδει την ενεστωτική κατάληξη -ant, δεν είναι εγγενώς μη συνοπτική, αλλά ερμηνεύεται διαφορετικά σε κάθε εκφώνημα (2014: 232, 238).

Επίσης, οι Helland & Pitz θεωρούν ότι η ενεργητική μετοχή των γαλλικών (σε αντίθεση με την παθητική μετοχή) αποτελεί Φράση Συμπληρωματικού Δείκτη. Οι λόγοι που συντείνουν σε αυτήν την άποψη είναι, αρχικά, ότι ενεργητικές μετοχές σχηματίζονται από όλα τα είδη ρημάτων -ανεργαστικά, μεταβιβαστικά και αναιτιατικά¹¹-, επομένως ικανοποιούν όλα τα ορίσματα που μπορεί να προβάλλει το ρήμα. Έπειτα, τα αυτοπαθητικά ρήματα των γαλλικών σχηματίζουν ενεργητική μετοχή με την συνοδεία του εγκλιτικού της αυτοπαθούς αντωνυμίας (*se réveillant*), το οποίο δεν διατηρείται στην παθητική μετοχή (*réveillé(e)*). Εκτός αυτού, οι ενεργητικές μετοχές συνδυάζονται με άρνηση (*ne...pas*) και σχηματίζουν απόλυτες δομές, ικανοποιώντας την Αρχή της Διευρυμένης Προβολής. Τα παραπάνω δεδομένα τους οδηγούν στην υπόθεση ότι οι ενεργητικές μετοχές προβάλλουν την κατηγορία του Χρόνου, ο οποίος νομιμοποιεί την μετακίνηση του κενού υποκειμένου *pro* ή της Φράσης Προσδιοριστή, στις απόλυτες δομές, σε θέση Χαρακτηριστή και αποδίδει ονομαστική πτώση. Ωστόσο, παραδέχονται ότι η κεφαλή του Χρόνου είναι ελλιπής, εφόσον δεν ικανοποιεί το χαρακτηριστικό της συμφωνίας προσώπου.

4.3. Ρηματικό επίθετο

Τα ρηματικό επίθετο είναι μια επιθετικοποιημένη μετοχή. Πρόκειται για παράγωγο και όχι για κλιτικό τύπο, επομένως δεν ανήκει στο ρηματικό σύστημα αλλά στο ονομαστικό. Παρουσιάζει όλα τα χαρακτηριστικά των επιθέτων, δηλαδή δηλώνει συμφωνία ως προς το γένος, με την προσθήκη της κατάληξης -e για το θηλυκό γένος, και τον αριθμό, με την προσθήκη της κατάληξης -s για τον πληθυντικό αριθμό. Δεν έχει ορισματική δομή και δεν σχηματίζει περιφραστικό τύπο. Τροποποιείται από επιρρήματα που δηλώνουν ένταση, ποσότητα ή σύγκριση (όπως *très/peu, plus/moins* κ.ά.) ή προθετικές φράσεις (*une fillette éclatante de sante/ ένα κορίτσι λαμπερό από υγεία*). Προσδιορίζει ουσιαστικά και αντωνυμίες, δηλώνοντας μια μόνιμη ιδιότητα, ή χρησιμοποιείται σε θέση συμπληρώματος του ρήματος ως κατηγορούμενο του υποκειμένου. Σε πολλές περιπτώσεις ρημάτων το ρηματικό επίθετο και η μετοχή σχηματίζονται με διαφορετικό θέμα:

¹¹ Σε αντίθεση με τις παθητικές μετοχές, οι οποίες σχηματίζονται μόνο με αναιτιατικά ρήματα και με παθητικές δομές. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν ικανοποιούν την ΑΔΠ, επομένως δεν σχηματίζουν απόλυτες δομές.

(73) *fatiguer*: *fatiguant* (μετοχή), *fatigant* (επίθετο)

(74) *savoir*: *savant* (μετοχή), *sachant* (επίθετο)

Παράλληλα, τα ρηματικά επίθετα δέχονται προθήματα που συνδυάζονται μόνο με επίθετα, όπως *dependant* / *independent*, *interdependent*, *puissant* / *surpuissant*. Παρότι όλα τα ρήματα σχηματίζουν μετοχή ενεργητικής φωνής με το επίθημα -ant, πολύ λιγότερα είναι τα ρήματα από τα οποία παράγεται ρηματικό επίθετο με το ίδιο επίθημα. Συγχρόνως, υπάρχουν και επίθετα σε -ant, τα οποία δεν παράγονται από ρήματα ή έχουν παραχθεί σε μια προγενέστερη φάση της γλώσσας από ρήματα που πλέον δεν χρησιμοποιούνται (Halmøy 2003: 24-25, Béchade 1989: 82)

Τέλος, ενώ τα ρηματικά επίθετα σχηματίζονται από ρήματα ενεργητικής μορφολογίας, η σημασία τους δεν είναι απαραίτητα ενεργητική. Έτσι, για παράδειγμα, η φράση *une pierre brillante* σημαίνει *πέτρα που λάμπει*, αλλά η φράση *une place payante* δεν σημαίνει *θέση που πληρώνει* αλλά *θέση επί πληρωμή, για την οποία πρέπει κανείς να πληρώσει*. Αντίστοιχα παραδείγματα είναι τα *une soirée dansante* (μια χορευτική βραδιά), *une rue commerçante* (ένας εμπορικός δρόμος). (Béchade 1989: 82)

4.4. Ουσιαστικό

Υπάρχουν ορισμένες μετοχές που έχουν ουσιαστικοποιηθεί. Σε αυτήν την περίπτωση, όπως και με τα επίθετα, οι μετοχές αποκτούν μορφολογία ονόματος και παρουσιάζουν συμφωνία γένους και αριθμού. Π.χ. *les passants* (οι περαστικοί) (Béchade 1989: 82-23).

4.5. Γερούνδιο

Το γερούνδιο (*gérondif*) αποτελεί μια κατηγορία που έχει προκαλέσει διαφωνίες μεταξύ των μελετητών ως προς την ταυτότητά του σε σχέση με την μετοχή. Σχηματίζεται περιφραστικά, με την χρήση της πρόθεσης *en* και έναν ρηματικό τύπο όμοιο με την ενεργητική μετοχή (*en voyant*). Διαθέτει και συνοπτικό περιφραστικό

τύπο ενεργητικής (*en ayant vu*) και παθητικής φωνής (*en étant vu*), ωστόσο δεν είναι ιδιαίτερα εύχρηστος (Arnavielle 2003: 44).

Το γερούνδιο αποτελεί ρηματικό επίρρημα, επομένως δηλώνει επιρρηματικές σχέσεις και αναλύεται με εξαρτημένες επιρρηματικές προτάσεις. Δηλώνει μη συνοπτική όψη και δεν διαθέτει δήλωση απόλυτου χρόνου, αλλά ο χρόνος του καθορίζεται από τον χρόνο του ρήματος. (Béchade 1989: 84). Συχνά συνοδεύεται από το επίρρημα *tout*, το οποίο δηλώνει είτε το σύγχρονο (75) είτε την εναντίωση (76) ανάμεσα στο γεγονός που δηλώνει το γερούνδιο και το γεγονός που δηλώνει το ρήμα.

(75) *Un mouton, a l' enorme laine insista pour etre tondu sur-le-champ: on lui laisse sa toison, tout en le remerciant* (γερούνδιο). (Béchade 1989: 85)

Ένα πρόβατο με πολύ μαλλί επέμενε να κουρευτεί επί τόπου: του αφήσαμε το δέρμα του, ευχαριστώντας το συγχρόνως.

(76) *Tout en travaillant* (γερούνδιο) *beaucoup pour ses examens, il fait souvent la fête.* (Delatour et al. 2004: 154).

Αν και μελετά πολύ για τις εξετάσεις του, κάνει συχνά πάρτι.

Όπως αναφέρει η Halmøy (2003: 60), η χρήση του όρου *gerondif* έχει δεχθεί αμφισβήτηση. Η χρήση του ως επίσημου όρου ανήκει στον 20^ο αιώνα, ενώ εμφανίζεται πρώτη φορά το 1961. Ενδεικτικά η Halmøy αναφέρει ότι η επέκταση της χρήσης του όρου *gerondif* από τα λατινικά για την γαλλική γλώσσα χαρακτηρίζεται ως «καταχρηστική» στην έκδοση του 1877 του Λεξικού της Γαλλικής Ακαδημίας (*Dictionnaire de l' Académie*). Από την μία πλευρά κάποιοι μελετητές θεωρούν ότι η κατηγορία του γερονδίου και της μετοχής ταυτίζονται, και επομένως το γερούνδιο αποτελεί συνδυασμό της πρόθεσης *en* και της μετοχής (Charaudeau, 1992 και Le Goffic, 1997 όπως αναφέρονται από την Halmøy, 2003: 60, Carvalho, 2003), ενώ σύμφωνα με την αντίθετη άποψη η ταύτιση είναι μόνο μορφική, καθώς στην πραγματικότητα έχουμε δύο εντελώς διακριτές λειτουργικά δομές (Grevisse, 1986, Riguel et al., 1994). Ο Bonnard (1972, όπως αναφέρει η Halmøy) υποστηρίζει την χρήση του όρου *gerondif*, η οποία συμβάλλει στη αποφυγή σύγχυσης με την μετοχή και δηλώνει την διαφορά στη λειτουργία των δύο δομών. Θεωρεί ότι πρόκειται για έναν αυτόνομο τύπο, καθώς η πρόθεση *en* δεν μπορεί να συνδυαστεί με άλλο ρηματικό τύπο,

ενώ ταυτοχρόνως ο τύπος σε -ant δεν μπορεί να συνδυαστεί με άλλη πρόθεση πέρα από την en, σε αντιπαράθεση με τις μετοχές τόσο της ενεργητικής όσο και της παθητικής φωνής, που δεν συνδυάζονται με προθέσεις. Αντιθέτως, ο ρηματικός τύπος που συνδυάζεται κατεξοχήν με προθέσεις για να δηλώσει μια επιρρηματική λειτουργία είναι εκείνος του απαρεμφάτου. Επομένως, θα ήταν ακριβέστερο να θεωρήσουμε ότι η δομή en V-ant βρίσκεται σε θέση συμπληρωματικής κατανομής με το εμπρόθετο απαρέμφο. Την θέση αυτή υιοθετεί και η ίδια η Halmøy (2003: 61). Άλλωστε, στη σύγχρονη γαλλική, το γερούνδιο έχει αντικαταστήσει παλαιότερες δομές που σχηματίζονταν με πρόθεση και απαρέμφο:

(77) *Pour dormir dans la rue, on n' offense personne* (Racine) (Béchade 1989: 86)

Με το να κοιμόμαστε στον δρόμο, δεν προσβάλλουμε κανέναν.

Ενδιαφέρον βεβαίως παρουσιάζει και η φύση του στοιχείου en στην δομή του γερουνδίου. Αν και πρόκειται για πρόθεση, στη γερουνδιακή δομή δεν φαίνεται να λειτουργεί ως πρόθεση, παρά ως γερουνδιακός δείκτης, χωρίς σημασιολογική αξία. Η Arnavielle (2003: 44) θεωρεί ότι η χρήση της πρόθεσης en αποτελεί μια «πλεοναστική» δήλωση της μη συνοπτικής όψης, ενώ ο Haspelmath (1995: 9) υποστηρίζει ότι λειτουργεί ως πρόθημα και μαζί με το επίθημα -ant αποτελεί ασυνεχές μόρφημα που δηλώνει τη γερουνδιακή δομή. Σε κάθε περίπτωση, είναι σημαντική η παρατήρηση της Halmøy (2003: 63) ότι το en βρίσκεται σε τροχιά γραμματικοποίησης, καθώς έχει χάσει το σημασιολογικό του περιεχόμενο και λειτουργεί ως δείκτης γερουνδίου. Ανάμεσα στο en και στον τύπο V-ant μπορεί να παρεμβληθεί μόνο το αρνητικό μόριο ne και εγκλιτικοί τύποι αντωνυμιών, όπως για παράδειγμα en y pensant, en ne riant pas, en ne leur parlant pas, en les lui presentant (Halmøy 2003: 83).

4.5.1. Συντακτικά χαρακτηριστικά του γερουνδίου

Το γερούνδιο είναι συγχρόνως μια κεφαλή που κυριαρχείται και κυριαρχεί (Halmøy 2003:70), επομένως μπορεί να δεχτεί όλα τα συμπληρώματα που δέχεται ένας ρηματικός τύπος. Έχει αποκλειστικά επιρρηματική λειτουργία, συνεπώς στις περισσότερες χρήσεις του αποτελεί προσάρτημα μιας ρηματικής φράσης (78). Επίσης μπορεί να προσαρτάται στους υπόλοιπους μη παρεμφατικούς ρηματικούς τύπους της

γαλλικής, όπως είναι το απαρέμφατο (79), οι μετοχές ενεργητικής και παθητικής φωνής (80), αλλά και ένα άλλο γερούνδιο (81):

(78) α. *Elle sort* (οριστική) *de la ville*, **en longeant** (γερούνδιο) *la mer*.

Βγαίνει από την πόλη, περπατώντας πλάι στην θάλασσα.

β. *Sortez* (προστακτική) *de la ville* **en longeant** (γερούνδιο) *la mer*.

Βγείτε από την πόλη, περπατώντας πλάι στην θάλασσα.

γ. *Il vaut mieux que vous sortiez* (υποτακτική) *de la ville* **en longeant** (γερούνδιο) *la mer*. (Halmøy 2003: 72).

Είναι καλύτερο να βγείτε από την πόλη περπατώντας πλάι στην θάλασσα.

(79) *Vivre* (απαρέμφ.) **en chantant** (γερούνδιο).

Το να ζεις τραγουδώντας.

(80) *Sur cents délinquants juveniles interrogés au hasard, vingt-deux ont reconnu avoir copié des méthodes criminelles apprises* (μετοχή) **en regardant** (γερούνδιο) *la télé*.

Από εκατό παραβατικούς νεαρούς που ερωτήθηκαν τυχαία, οι είκοσι πέντε αναγνώρισαν ότι έχουν αντιγράψει εγκληματικές μεθόδους, τις οποίες έμαθαν βλέποντας τηλεόραση.

(81) *Un homme me bouscule* **en montant** (γερούνδιο) *l'escalier* **en courant** (γερούνδιο).

Ένας άντρας με σπρώχνει ανεβαίνοντας τις σκάλες τρέχοντας.

Μία επιπλέον χρήση του γερουνδίου είναι εν είδει επεξήγησης σε ένα χρονικό ή τοπικό επίρρημα (82). Η Halmøy (ό.π.: 73) θεωρεί ότι σε αυτές τις δομές στην πραγματικότητα υφίσταται ένας επιρρηματικός προσδιορισμός, ο οποίος δηλώνεται περιφραστικά, με το γερούνδιο να επεξηγεί και να εξειδικεύει περαιτέρω την δήλωση του επιρρήματος.

(82) α. *Le lendemain matin, en buvant* (γερούνδιο) *son chocolat, elle relit ses notes, consulte ses documents, et entreprend la redaction du texte.*

Την επομένη το πρωί, πίνοντας την σοκολάτα της, ξαναδιάβασε τις σημειώσεις της, συμβουλευθήκε τα έγγραφά της και ξανάρχισε την σύνταξη του κειμένου.

β. *Ma chambre est au premier étage, à gauche en regardant* (γερούνδιο) *la mer.* (Duras) (Halmøy 2003: 74)

Το δωμάτιό μου είναι στον πρώτο όροφο, αριστερά κοιτώντας την θάλασσα.

Ωστόσο, υπάρχει και η δυνατότητα το γερούνδιο να προσδιορίζει ένα ουσιαστικό ή ένα επίθετο. Η χρήση αυτή αξιοποιείται κυρίως -αλλά όχι αποκλειστικά- σε τίτλους (λογοτεχνικών βιβλίων, θεατρικών και κινηματογραφικών έργων, διαφημίσεων κ.ά.):

(83) *L' anglais* (ουσιαστ.) *en s' amusant* (γερούνδιο) (Halmøy 2003: 75)

Τα αγγλικά διασκεδάζοντας.

(84) *Tu te souviens de ton émotion* (ουσιαστ.) *en recevant* (γερούνδιο) *cette lettre?* (Arnavielle 2003: 44)

Θυμάσαι τα συναισθήματά σου λαμβάνοντας αυτό το γράμμα;

(85) *Très enthousiaste* (επίθετο) *en arrivant* (γερούνδιο), *il ne tarda pas à déchanter.* (Arnavielle 2003: 44)

(Αν και) φτάνοντας πολύ ενθουσιασμένος, δεν άργησε να προσγειωθεί.

Υπάρχουν και περιπτώσεις τίτλων όπου το γερούνδιο δεν προσδιορίζει κάποιον άλλο όρο, αλλά αποτελεί το ίδιο κεφαλή της φράσης.

(86) *En attendant* (γερούνδιο) *Godot.* (Halmøy 2003: 76)

πρβλ στη ελληνική: *Περιμένοντας τον Γκοντό.*

Επιπλέον, υπάρχουν και ορισμένα ρήματα, των οποίων ο γερουνδιακός τύπος έχει γραμματικοποιηθεί πλήρως και λειτουργούν πλέον περισσότερο ως επιρρήματα,

προθέσεις ή σύνδεσμοι. Για παράδειγμα, το γερούνδιο *en attendant* έχει τη σημασία του «προσωρινά», «εν τω μεταξύ» ή του «παρόλα αυτά» και το *en passant* έχει την έννοια του «τυχαία». Επίσης, η δομή *en supposant que* μεταφράζεται ως «υποθέτοντας ότι / με την προϋπόθεση ότι».

(87) *Le mercato n'ouvrira officiellement ses portes que le 13 juin prochain. En attendant, ça s'active déjà en coulisse.* (Torterat 2013: 490).

Η μεταγραφική περίοδος θα ανοίξει επισήμως τις πόρτες της στις 13 Ιουνίου. Στο μεταξύ, έχει ήδη αρχίσει στο παρασκήνιο.

Στο παράδειγμα (87), η περίφραση *en attendant* δεν έχει υποκείμενο, ούτε φέρει κάποια πληροφορία, αφού δεν δηλώνεται κάποιο πρόσωπο που «περιμένει», αλλά λειτουργεί περισσότερο ως δείκτης συνοχής μεταξύ των δύο προτάσεων. Ουσιαστικά προσαρτάται σε ολόκληρη την πρόταση και όχι σε κάποιον όρο της.

Τέλος, το υποκείμενο του γερονδίου έχει υποχρεωτική συναναφορά με το υποκείμενο και σπάνια με το αντικείμενο του ρήματος· πάντως σε καμία περίπτωση τα γερούνδια δεν σχηματίζουν απόλυτες δομές.

4.5.2. Σημασίες του γερονδίου

Στη μελέτη της Halmøy (2003), υπάρχει μια εκτενής ανάλυση των διαφορετικών χρήσεων και σημασιών του γερονδίου της γαλλικής. Η ερευνήτρια τονίζει εξ αρχής ότι το γερούνδιο είναι αμαρκάριστος τύπος σημασιολογικά και η ακριβής του σημασία ορίζεται σε κάθε πρόταση χωριστά. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην ερμηνεία του μπορεί να είναι πραγματολογικοί, αλλά και κειμενικοί, όπως η πληροφοριακή οργάνωση της πρότασης και η θέση εμφάνισης του γερονδίου. Υποστηρίζει, επίσης, ότι, παρότι οι λειτουργίες του γερονδίου είναι επιρρηματικές, δεν υπάρχει ακριβής αντιστοιχία ανάμεσα στις διάφορες χρήσεις του και στις επιρρηματικές προτάσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις το γερούνδιο μπορεί να αναλυθεί εξίσου με δύο διαφορετικού είδους προτάσεις, ενώ σε άλλες περιπτώσεις ενδέχεται καμία δευτερεύουσα επιρρηματική πρόταση να μην μπορεί να αποδώσει επακριβώς τη σημασία του (2003: 90). Άλλωστε, όπως επισημαίνει ο Gettrup (1977: 226), «υπάρχει πάντα κάποιος λόγος

που επιλέγουμε μια μη παρεμφατική στη θέση μιας παρεμφατικής δομής και, όποια κι αν είναι η φαινομενική συγγένεια, διατηρείται μια σημασιολογική διαφορά».

Η Halmøy, λοιπόν, διακρίνει πέντε βασικές ερμηνείες του γαλλικού γερούνδιου (2003: 87-108):

α. Του χρονικού πλαισίου (*repère temporel*)

Το γερούνδιο δηλώνει μια ενέργεια με διάρκεια, εντός της οποίας συμβαίνει η ενέργεια που δηλώνει το ρήμα. Το γερούνδιο είναι ένα ρήμα κίνησης που δηλώνει είτε την αρχή είτε το τέλος της κίνησης και το ρήμα μπορεί να είναι αίσθησης ή διανοητικό και να βρίσκεται σε χρόνο αόριστο, παρατατικό, ενεστώτα ή συντελεσμένο μέλλοντα. Επίσης το γερούνδιο μπορεί να βρίσκεται σε προρηματική ή μεταρηματική θέση, χωρίς να αλλάζει η σημασία της πρότασης.

(88) *En approchant* (γερούνδιο) *de la chambre, j' entendis* (ρήμα) *les cris douloureux d' un homme, malgré la porte fermée.* (Halmøy 2003: 93)

Πλησιάζοντας στο δωμάτιο, *άκουσα* τις οδυνηρές φωνές ενός ανθρώπου, παρά την κλειστή πόρτα.

(89) *Une femme a* (ρήμα) *toujours un paquet de linge à déposer en partant* (γερούνδιο) *au cinéma, le pain à ne pas oublier en rentrant* (γερούνδιο) *du travail.* (Halmøy 2003: 93)

Μία γυναίκα έχει πάντα ένα πάκο ρούχα να τακτοποιήσει *πηγαίνοντας* στο σινεμά, να μην ξεχάσει ψωμί *γυρίζοντας* από την δουλειά.

β. Της αιτίας, της προϋπόθεσης ή του τρόπου/μέσου

Και σε αυτή τη χρήση υπάρχει σχέση χρονικής προτεραιότητας της ενέργειας που δηλώνει το γερούνδιο σε σχέση με το ρήμα, ωστόσο μεταξύ των δύο ενεργειών υπάρχει επιπλέον και μια σχέση λογικής εξάρτησης. Με άλλα λόγια, η ενέργεια που δηλώνει το γερούνδιο αποτελεί την αιτία, την προϋπόθεση ή το μέσο, ενώ η ενέργεια που δηλώνει το ρήμα αποτελεί το αποτέλεσμα ή το σκοπό του γερούνδιου. Το αντίθετο δεν

συμβαίνει· το γερούνδιο δεν εκφράζει ποτέ το αποτέλεσμα ή το σκοπό, εφόσον δεν μπορεί να δηλώνει υστερόχρονο.

i. Σχέση αιτίας

Το γερούνδιο σχηματίζεται από ρήμα αισθήσεως και το ρήμα δηλώνει την άμεση αντίδραση που προκαλείται από το γερούνδιο. Η αιτιολογική ερμηνεία μπορεί να έχει κατά περίπτωση την έννοια της χρονικής προτεραιότητας ή την έννοια του μέσου (ή αναγκαστικού αιτίου όπως το ονομάζει ο Νάκας, 2012).

(90) *Marion a pleuré* (ρήμα) *en m' entendant* (γερούνδιο) *crier*. (Halmøy 2003: 95)

Η Μαριόν έκλαψε ακούγοντάς με να φωνάζω.

(91) *Alors, en ne signant pas* (γερούνδιο), *vous retardez la sépulture de votre fils d' autant*. (Halmøy 2003: 95)

Επομένως, μην υπογράφοντάς το, καθυστερείτε εξίσου την κηδεία του γιου σας.

ii. Σχέση προϋπόθεσης

Όταν το γερούνδιο εκφράζει προϋπόθεση, συνήθως το ρήμα της πρότασης εκφράζει δυνατότητα ή πιθανότητα. Στην προϋποθετική ερμηνεία του γερονδίου συχνά συμβάλλει και η συνοδεία του επιρρήματος *même* (92).

(92) *En partant* (γερούνδιο) *de bonne heure, nous pouvons* (ρήμα) *être rentrés dans la nuit*. (Halmøy 2003: 96)

Ξεκινώντας νωρίς, μπορούμε να έχουμε επιστρέψει την νύχτα.

(93) *Il souffrait d' une grande myopie, et même en écarquillant* (γερούνδιο) *les yeux, il était incapable de nous reconnaître*. (Halmøy 2003: 97)

Είχε πολλή μυωπία και, ακόμα και γουρλώνοντας τα μάτια, δεν μπορούσε να μας αναγνωρίσει.

iii. Σχέση τρόπου

Σε αυτήν την περίπτωση το ρήμα της πρότασης εκφράζει συνήθως προσπάθεια, πρόθεση ή αποτέλεσμα.

(94) *George W. Bush espère* (ρήμα) *éviter la récession en baissant* (γερούνδιο) *les impôts.* (τρόπος) (Halmøy 2003: 97)

Ο Τζορτζ Μπους ελπίζει να αποφύγει την ύφεση χαμηλώνοντας τους φόρους.

(95) *Ruth a survécu* (ρήμα) *en prenant* (γερούνδιο) *du Prozac.* (μέσο) (Halmøy 2003: 95)

Ο Ρουθ επιβίωσε παίρνοντας Προζάκ.

γ. Σχέση ενσωμάτωσης (*inclusion / équivalence*)

Η Halmøy διακρίνει ως ιδιαίτερη αυτήν την χρήση του γερονδίου, λόγω του ότι δεν είναι σαφές αν υπερισχύει η έννοια του σύγχρονου ή του τρόπου-μέσου. Το γερούνδιο συνήθως δηλώνει μια «αντικειμενική» και πιο συγκεκριμένη ενέργεια, ενώ το ρήμα δηλώνει μια πιο γενική έννοια που εκφράζει αξιολογική κρίση για την ενέργεια του γερονδίου (Gettrup 1977: 225). Συνήθως το γερούνδιο συνοδεύεται από επιρρήματα όπως *ainsi* (έτσι) και *aussi* (επίσης). Τέτοιου είδους δομές είναι ιδιαίτερα συχνές στον δημοσιογραφικό λόγο.

(96) *“Paris Match” prend* (ρήμα) *un risque judiciaire en publiant* (γερούνδιο) *des photos des victimes de Toulouse.* (Halmøy 2003: 100).

Το Paris Match παίρνει ένα νομικό ρίσκο δημοσιεύοντας φωτογραφίες με τα θύματα της Τουλούζης.

(97) *Il a commis* (ρήμα) *une erreur en se mariant* (γερούνδιο).

Διέπραξε ένα λάθος με το να παντρευτεί.

Αντίστοιχες χρήσεις είναι συχνές και στον ελληνικό δημοσιογραφικό λόγο:

(98) *Να τον δικαιολογήσουμε τον φρεσκοδήμαρχο των Αθηναίων που με το καλημέρα έπεσε στο... μέλι της δημοσιότητας δείχνοντας κινητικότητα για το γήπεδο του... Παναθηναϊκού.*

δ. Της σύμπτωσης ή των συνοδευτικών συνθηκών (*concomitance / circonstance d'accompagnement*)

Σε αυτή την χρήση οι δύο ενέργειες που δηλώνονται με το ρήμα και το γερούνδιο δεν έχουν λογική σύνδεση, παρά μόνο χρονική, γι' αυτό και μπορούν να παρουσιαστούν με αντίστροφη σειρά, χωρίς να αλλάξει η σημασία της πρότασης. Αν αντιστραφεί, ωστόσο, η σειρά των όρων αλλάζει η πληροφοριακή δομή της πρότασης, καθώς η μία ενέργεια παρουσιάζεται ως κύρια και η άλλη ως δευτερεύουσα ή συνοδευτική. Συνήθως το ένα ρήμα είναι κίνησης και το άλλο αίσθησης ή λεκτικό. Το γερούνδιο συχνά συνοδεύεται από το επίρρημα *tout*, με το οποίο δίνεται έμφαση στο σύγχρονο των δύο πράξεων (100). Αυτή η χρήση, επίσης, είναι ιδιαίτερα συχνή στα λογοτεχνικά κείμενα (101).

(99) *Le chef **faisait** (ρήμα) les cent pas **en fumant** (γερούνδιο) sa pipe en bambou.*

*Ο σεφ έκανε εκατό βήματα **καπνίζοντας** την πίπα από μπαμπού.*

(100) *Le chef **fumait** (ρήμα) sa pipe en bambou **en faisant** (γερούνδιο) les cent pas. (Halmøy 2003: 101)*

*Ο σεφ **κάπνιζε** την πίπα από μπαμπού **κάνοντας** εκατό βήματα.*

(101) *Elle **aime** (ρήμα) travailler **tout en ecoutant** (γερούνδιο) de la musique. (Delatour et al. 2004: 154)*

*Της αρέσει να δουλεύει **ακούγοντας** μουσική.*

(102) - *Aide-moi, me **dit** (ρήμα) le médecin **en me passant** (γερούνδιο) un bout de la bande de gaze. (Dai Sije) (Halmøy 2003: 103)*

- Βοήθησέ με, *είπε ο γιατρός δίνοντάς μου την άκρη της γάζας.*

ε. Της υπωνυμίας / τρόπου (*hyponymie / manière*)

Πρόκειται για μια ιδιαίτερη χρήση, όπου το γερούνδιο και το ρήμα δηλώνουν από κοινού μία ενέργεια και το ρήμα που σχηματίζει το γερούνδιο έχει σχέση υπωνυμίας με το ρήμα της πρότασης. Σε αυτήν την περίπτωση, είτε και τα δύο είναι ρήματα κίνησης είτε είναι και τα δύο λεκτικά ρήματα. Ουσιαστικά το γερούνδιο αποτελεί το *ρήμα* (rhème) της πρότασης, καθώς φέρει το σημασιολογικό βάρος της. Η παρουσία του ρήματος αποτελεί το *θέμα* (theme) και είναι σχεδόν περιττή, καθώς αν έλειπε δεν θα άλλαζε η σημασία της πρότασης, εφόσον τα δύο ρήματα ανήκουν στο ίδιο σημασιολογικό πεδίο.

(103) *Je la vis **marcher** (απαρέμφ.) **en vacillant** (γερούνδιο).*

Την είδα να περπατάει τρεκλίζοντας.

(104) *Elle **répondit** (ρήμα) **en bafouillant** (γερούνδιο) *que c' était la fille d' une ancienne voisine.**

Απάντησε ψελλίζοντας ότι ήταν η κόρη ενός παλιού γείτονα.

4.5.3. Υποκείμενο γερονδίου

Όπως έχουμε προαναφέρει, το γερούνδιο της γαλλικής δεν σχηματίζει απόλυτες δομές. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται ότι το υποκείμενό του συναναφέρεται υποχρεωτικά με κάποιον άλλον όρο της πρότασης. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων η συναναφορά γίνεται με το υποκείμενο του ρήματος, όμως αυτό δεν είναι υποχρεωτικό. Η Halmøy (2003: 109-123) διερευνά τις δυνατότητες ελέγχου του γερονδίου σε σχέση με τις σημασιολογικές του χρήσεις (κεφ. 4.5.2):

Έτσι, όταν το γερούνδιο έχει την έννοια του χρονικού πλαισίου, η συναναφορά μπορεί να γίνεται με το υποκείμενο ή με το αντικείμενο του ρήματος.

(105) α. *Ce soir-là, **en sortant** (γερούνδιο) de chez elle, **je** (υποκείμενο) pris conscience de la jalousie que je suscitais chez les jeunes du village.* (Dai Sije) (Halmøy 2003: 118)

*Εκείνο το βράδυ, **βγαίνοντας** από το σπίτι της, συνειδητοποίησα την ζήλεια που προκαλούσα στους νέους του χωριού.*

β. *Ce soir, **en sortant** (γερούνδιο) au village, un télégramme **m'** (αντικείμενο) attendait, qui m'annonçait l'hospitalization urgente de ma mère et réclamait mon retour immédiat.* (Dai Sije) (Halmøy 2003: 118)

*Εκείνο το βράδυ, **βγαίνοντας** από το χωριό, **με** περίμενε ένα τηλεγράφημα που μου ανακοίνωνε την επείγουσα εισαγωγή της μητέρας μου στο νοσοκομείο και ζητούσε την άμεση επιστροφή μου.*

Επίσης, όταν το ρήμα δηλώνει κάποιο καιρικό φαινόμενο ή, γενικότερα, είναι μια απρόσωπη φράση, το υποκείμενο του γερονδίου είναι ο ομιλητής ή κάποιο άλλο πρόσωπο που συνάγεται από το συγκεκριμένο.

(106) *Il pleuvassait **en traversant** (γερούνδιο) la route.* (Duneton, Halmøy 2003: 119)

*Ψιχάλιζε **περνώντας/καθώς περνούσα** τον δρόμο.*

(107) *Ça va mieux **en le disant** (γερούνδιο).* (Télérama, Halmøy 2003: 121)

*Είναι καλύτερα **λέγοντάς το**.*

Στις χρήσεις κατά τις οποίες υπάρχει μια λογική σχέση (αιτίας [108], προϋπόθεσης [109], τρόπου/μέσου [110]) δεν είναι υποχρεωτική η συναναφορά με το υποκείμενο του ρήματος.

(108) *Depuis longtemps **j'** (υποκείμενο) ai envie de faire un film avec Catherine Deneuve. **Le dé clic** (υποκείμενο) est venu **en lisant** (γερούνδιο) une interview où elle disait: Au fond, je suis amoureuse.* (Le Monde, Halmøy 2003: 120)

*Εδώ και καιρό **θέλω** να κάνω μια ταινία με την Κατρίν Ντενέβ. **Το κλικ** έγινε **διαβάζοντας** μια συνέντευξη όπου έλεγε: Κατά βάθος, είμαι ερωτευμένη.*

(109) *En mettant la lettre à la poste ce soir avant huit heures, elle* (υποκείμενο) *arrivera demain.* (Halmøy, 2003: 120)

Πηγαίνοντας το γράμμα στο ταχυδρομείο σήμερα το βράδυ πριν τις οχτώ, θα φτάσει αύριο.

(110) *Elle me tendit la boussole, un gros bijou de cuivre, rond peu épais. En la glissant* (γερούνδιο) *dans mon pantalon et en fermant* (γερούνδιο) *ma veste par-dessus, on ne voyait rien.* (Belleto, Halmøy 2003: 120)

Μου έδωσε την πυξίδα, ένα μεγάλο κόσμημα από χαλκό, στρογγυλό και λίγο παχύ. Γλιστρώντας την μέσα στο παντελόνι μου και κλείνοντας από πάνω το σακάκι μου, δεν έβλεπες τίποτα.

Ωστόσο, στις χρήσεις όπου, μεταξύ της ενέργειας που δηλώνει το ρήμα και της ενέργειας που δηλώνει το απαρέμφατο, δεν υπάρχει λογική σύνδεση, αλλά απλή χρονική σχέση, η συναναφορά με το υποκείμενο του ρήματος είναι υποχρεωτική. Αν και υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις όπου το γερούνδιο φαινομενικά σχηματίζει μια απόλυτη δομή (112), στην πραγματικότητα πρόκειται για ελλειπτικές προτάσεις, καθώς το υποκείμενο και το ρήμα παραλείπονται.

(111) *Zoé* (υποκείμενο) *est allée fermer la fenêtre en baussant* (γερούνδιο) *les épaules.*

Η Ζωή πήγε να κλείσει το παράθυρο κατεβάζοντας τους ώμους της.

(112) α. *Onze numéros gratuits en vous abonnant* (γερούνδιο) *aujourd'hui.* (Halmøy 2003: 122)

Έντεκα δωρεάν νούμερα κάνοντας συνδρομή σήμερα.

β. *(Vous gagnerez)* (ρήμα) *onze numéros gratuits en vous abonnant* (γερούνδιο) *aujourd'hui.*

(Θα κερδίσετε) έντεκα δωρεάν νούμερα κάνοντας συνδρομή σήμερα.

Η Halmøy (2003: 123) καταλήγει ότι, παρόλο που ο κανόνας της συναναφοράς με το υποκείμενο του ρήματος ισχύει στις περισσότερες χρήσεις του γερουνδίου -και άρα

έχει κάποια διδακτική αξία- εντούτοις δεν είναι απόλυτος. Αντ' αυτού προτείνει ότι το βασικότερο κριτήριο είναι η σαφήνεια του εκφωνήματος (*clarté*), η οποία ορίζει ότι το υποκείμενο του γερουνδίου είναι ο πιο εμφανής (*saillant*) όρος της πρότασης ή του άμεσου συγκειμένου. Η θεώρησή της βρίσκεται σε συμφωνία με την άποψη του Haspelmath (1995) ότι ο έλεγχος του γερουνδίου γίνεται με πραγματολογικούς όρους.

4.6. Σύγκριση ενεργητικής μετοχής και γερουνδίου της γαλλικής

Ένα βασικό κοινό χαρακτηριστικό της ενεργητικής μετοχής και του γερουνδίου των γαλλικών είναι ότι μπορούν να λάβουν ποικίλες ερμηνείες, καθώς δεν φέρουν εξ ορισμού κάποια σημασία, αλλά ερμηνεύονται σε κάθε εκφώνημα διαφορετικά (Gettrup, 1977: 211). Ένας σημαντικός -αλλά όχι καθοριστικός- παράγοντας που επηρεάζει την ερμηνεία των δομών είναι η θέση εμφάνισής τους στην πρόταση, σε σχέση με την θέση του ρήματος (ό.π.: 217). Έτσι, όταν το γερούνδιο ή η μετοχή εμφανίζεται πριν από το ρήμα, προκρίνεται η ερμηνεία του προτερόχρονου (113) ή του χρονικού σημείου αναφοράς (114).

(113) **Prenant** (ενεργ. μετοχή) *Urbain à bout de bras, il le déposa doucement sur le sol.* (Gettrup 1977: 215)

Παίρνοντας τον Urbain από την άκρη του χεριού, τον άφησε απαλά στο έδαφος.

(114) **En arrivant** (γερούνδιο) *à la maison neuve d' Urbain, Voiturier aperçut les Muselier* (ό.π.)

Φτάνοντας στο καινούργιο σπίτι του Urbain, ο Voiturier αντιλήφθηκε τους Muselier.

Μία άλλη σημαντική παράμετρος που επηρεάζει την ερμηνεία του γερουνδίου και της μετοχής είναι το πληροφοριακό βάρος που φέρουν. Όταν η πληροφορία που εκφράζουν είναι γνωστή ή προβλέψιμη, με βάση τα προλεχθέντα, τότε ερμηνεύονται ως χρονικό σημείο αναφοράς.

(115) **Elles disaient** (ρήμα) *à ma mère que j' étais "une vraie petite maman".*
En disant (γερούνδιο) *ça elles se penchaient vers moi avec une figure mole*

comme elles allaient se mettre à couler (Rochefort, Enfants 12) (Gettrup 1977: 218)

Έλεγαν στην μητέρα μου ότι ήμουν «αληθινή μανούλα». Λέγοντάς το, έγερναν προς εμένα με μια μαλθακή έκφραση, σαν να επρόκειτο να χαθούν.

(116) *Tout était si clair dans sa tête, qu' **en levant** (γερούνδιο) les yeux il s' étonna de voir autour de lui des murailles de livres au lieu de l' espace infini.*
(ό.π.)

*Όλα ήταν τόσο καθαρά στο κεφάλι του, που **σηκώνοντας** το βλέμμα του εξεπλάγη που είδε γύρω του τοίχους με βιβλία αντί για ατέλειωτο χώρο.*

Αντίθετα, όταν τόσο η ενέργεια που δηλώνει το ρήμα όσο και η ενέργεια που δηλώνει το γερούνδιο ή η μετοχή είναι νέες πληροφορίες, τότε προκρίνεται η ερμηνεία του προτερόχρονου. Περαιτέρω, όταν το γερούνδιο ή η μετοχή έχουν την ερμηνεία του προτερόχρονου, δηλαδή όταν η ενέργεια του ρήματος και η ενέργεια του μη παρεμφατικού τύπου είναι δύο διαδοχικές ενέργειες ή συμπίπτουν για μικρό χρονικό διάστημα, τότε υπάρχει η δυνατότητα η πρώτη να ερμηνευθεί ως η αιτία της δεύτερης. Το αν θα κυριαρχήσει η χρονική ή η αιτιολογική σημασία εξαρτάται από συγκεκριμένους παράγοντες, καθώς και από την σημασία των ρημάτων. Για παράδειγμα, τα ρήματα αίσθησης και αντίληψης (*apprendre, voir, apercevoir, entendre*) συνήθως λαμβάνουν αιτιολογική ερμηνεία (Gettrup 1977: 221).

Από την άλλη πλευρά, η βασική διαφορά μεταξύ της ενεργητικής μετοχής και του γερούνδιου της γαλλικής είναι ότι η πρώτη αποτελεί ονοματικό προσδιορισμό ενώ το δεύτερο επιρρηματικό προσδιορισμό. Αυτό σημαίνει ότι το γερούνδιο λειτουργεί υποχρεωτικά ως προσάρτημα της ρηματικής φράσης ή ολόκληρης της πρότασης, ενώ η μετοχή μπορεί να λειτουργήσει ως επιθετικός προσδιορισμός, σε θέση συμπληρώματος ή προσαρτήματος, ως κατηγορούμενο στο αντικείμενο του ρήματος, ή ως κατηγορημα σε μια απόλυτη δομή (Halmøy 2003: 154). Η μόνη χρήση της μετοχής που μπορεί να παραφραστεί με γερούνδιο είναι όταν λειτουργεί ως προσάρτημα σε θέση παράθεσης (*épithète détachée*) σε ένα ουσιαστικό. Σε αυτήν την περίπτωση η μετοχή δεν χάνει την ονοματική της λειτουργία αλλά αποκτά *εκ των υστέρων* και επιρρηματική σημασία, λόγω της θέσης εμφάνισης της στην πρόταση,

δηλαδή εξαιτίας πραγματολογικών παραγόντων. Συνεπώς δεν προσδιορίζει αποκλειστικά το υποκείμενο, αλλά όλη την φράση:

(117) α. **Arrivant** (μετοχή) *à Paris, Emile a proposé à Léa de l' aider à déménager.*

Φτάνοντας στο Παρίσι, η Εμίλ πρότεινε στην Λέα να την βοηθήσει να μετακομίσει.

β. **En arrivant** (γερούνδιο) *à Paris, Emile a proposé à Léa de l' aider à déménager.* (Halmøy 2003: 157)

Φτάνοντας στο Παρίσι, η Εμίλ πρότεινε στην Λέα να την βοηθήσει να μετακομίσει.

Στο (117α) η μετοχή *arrivant* προσαρτάται στο υποκείμενο *Emile*, ενώ στο (117β) το γερούνδιο *en arrivant* προσαρτάται στο ρήμα *a proposé*. Σε αυτές τις χρήσεις η μετοχή παραλληλίζεται με δομές στις οποίες το επίθετο τοποθετείται στην αρχή της πρότασης, όπου ουσιαστικά ισοδυναμεί με επίρρημα:

(118) α. **Gentil** (επίθετο), *Emile a proposé à Léa de l' aider à déménager.*

Ευγενική, η Εμίλ πρότεινε στην Λέα να την βοηθήσει να μετακομίσει.

β. **Gentiment** (επίρρημα), *Emile a proposé à Léa de l' aider à déménager.*¹² (ό.π.)

Ευγενικά, η Εμίλ πρότεινε στην Λέα να την βοηθήσει να μετακομίσει.

Σε αυτό το πλαίσιο, όταν η μετοχή μπαίνει σε αρχική θέση μπορεί να λάβει την σημασία της αιτίας, ενώ όταν βρίσκεται σε τελική θέση είναι πιθανή η σημασία του αποτελέσματος, η οποία δεν δηλώνεται ποτέ από το γερούνδιο. Στην αποτελεσματική

¹² Μπορούμε να παραλληλίσουμε αυτή τη χρήση της γαλλικής μετοχής και με την κατηγορία του επιρρηματικού κατηγορουμένου της αρχαίας ελληνικής. Πρόκειται για κατηγορούμενο που αποδίδει μια ιδιότητα στο υποκείμενο, χωρίς την παρουσία συνδετικού ρήματος, αλλά με τη χρήση συνήθως κάποιου ρήματος κίνησης ή σκόπιμης ενέργειας. Η ιδιότητα αυτή εκφράζει μια επιρρηματική σχέση όπως χρόνο, τρόπο, τόπο, τάξη, σκοπό. Π.χ. *Ἐγὼ ἐώρακά σε ἄσμενος* (τρόπος), *Οἱ στρατιῶται ἐσκήνουν ὑπαίθριοι* (τόπος), *Αἱ νῆες ἐπλευσαν βοηθοί* (σκοπός) (Μουμτζάκης 2008: 15). Αντίστοιχες χρήσεις επιθέτων υπάρχουν και στην νέα ελληνική, π.χ. *Περπατάω καμαρωτός*.

χρήση η μετοχή συνοδεύεται συχνά από το επίρρημα *ainsi* (αντίστοιχο του ελληνικού *έτσι*) (Halmøy 2003: 159):

(119) α. *La guerre dura huit ans, **faisant** (μετοχή) dix milles morts.*

Ο πόλεμος θα διαρκέσει οκτώ χρόνια, προκαλώντας χιλιάδες θανάτους.

β. *?La guerre dura huit ans, **en faisant** (γερούνδιο) dix milles morts.*

Ωστόσο, ο Gettrup (1977: 254) επισημαίνει ότι, ακόμα και σε αυτές τις χρήσεις, η μετοχή βρίσκεται ένα επίπεδο υψηλότερα από το γερούνδιο και τις επιρρηματικές προτάσεις όσον αφορά το βαθμό εξάρτησής τους από το ρήμα. Θα μπορούσαμε περιγράψουμε σχηματικά ότι η μετοχή βρίσκεται σε ένα «ενδιάμεσο» επίπεδο υπόταξης, ανάμεσα στις ανεξάρτητες και τις εξαρτημένες προτάσεις. Γι' αυτό και εξακολουθεί ακόμα και στις επιρρηματικές χρήσεις να λειτουργεί ως ελεύθερο κατηγορήμα. Αντίθετα οι γερουνδιακές δομές παρουσιάζουν μεγαλύτερο βαθμό υπόταξης και γι' αυτό χρησιμοποιούνται μόνο με τη σημασία του χρονικού σημείου αναφοράς και όχι του προτερόχρονου. Με άλλα λόγια, η χρήση του γερουνδίου προϋποθέτει την έννοια του συγχρόνου και όχι της διαδοχικότητας (Gettrup, 1977: 226-227). Περαιτέρω, το γερούνδιο λειτουργεί εξ ορισμού ως δεύτερο κατηγορήμα, ενώ η μετοχή επιτελεί αυτή τη λειτουργία έμμεσα, μέσω της προσάρτησής της σε ένα όνομα (Havu & Pierrard: 2008: 2511). Ο Nadjalkov (1995: 102) χαρακτηρίζει την μετοχή σε αυτές τις χρήσεις ως *quasi-converb*. Αυτός είναι και ο λόγος που η συσσώρευση μετοχών με παρατακτική σύνδεση μπορεί να δηλώσει διαδοχικότητα γεγονότων, ενώ αν παραταχθούν πολλά διαδοχικά γερούνδια, το ένα αποτελεί προσδιορισμό του προηγούμενου.

Παράλληλα, η πρωταρχική λειτουργία του γερουνδίου είναι να εκφράζει μια συνοδευτική περίσταση ή ένα χρονικό πλαίσιο βάσει του οποίου θα ερμηνευτεί η ενέργεια που δηλώνεται από το ρήμα της πρότασης. Επομένως, όπως αναφέραμε, απαιτείται να υπάρχει συγχρονία ανάμεσα στα δύο γεγονότα που δηλώνονται από το ρήμα και το γερούνδιο, προκειμένου να μην προκύψει ερμηνευτική ασάφεια. Αντίθετα, η μετοχή δηλώνει μια συγκεκριμένη όψη ή μια ορισμένη φάση της ίδιας της ενέργειας που δηλώνει το ρήμα, επομένως η συγχρονία δεν είναι απαραίτητη (Gettrup, 1977: 256). Αυτός είναι και ο λόγος που η μετοχή, σε αντίθεση με το γερούνδιο μπορεί να δημιουργήσει απόλυτες δομές (120). Είναι πιθανό το γεγονός αυτό να συνδέεται και με

το δεδομένο ότι τα ρήματα που δηλώνουν κατάσταση σχηματίζουν πολύ συχνότερα μετοχική δομή (*étant, ayant*), ενώ τα πιο δυναμικά ρήματα συναντώνται συχνότερα σε γερουνδιακή δομή (Halmøy, 2003: 107).

(120) α. *La chaleur **aidant** (μετοχή), les enfants s' étaient assoupis.*

***Βοηθώντας** η ζέστη, τα παιδιά αποκοιμήθηκαν.*

β. **La chaleur **en aidant** (γερούνδιο), les enfants s' étaient assoupis.* (Halmøy, 2003: 154)

Από μορφολογικής άποψης, ο Herslund (2000: 87) θεωρεί ότι το γερούνδιο αποτελεί διαφορετικό «τύπο» ή βαθμίδα («*deux "statuts" ou deux degrés*») της μετοχής, αντίστοιχο με τις διαφορετικές πτώσεις των ουσιαστικών ή με το εμπρόθετο και απρόθετο απαρέμφατο. Αναλόγως του πλαισίου υποκατηγοριοποίησης ή της ορισματικής δομής του, ένα ρήμα μπορεί να απαιτεί ως συμπλήρωμά του ένα εμπρόθετο απαρέμφατο, και όχι απρόθετο, ή ουσιαστικό σε δοτική πτώση αντί αιτιατικής. Επιπλέον, ο Herslund παρατηρεί ότι η πρόθεση στο απαρέμφατο και το *en* του γερούνδιου χαρίζουν στον ρηματικό τύπο μια μεγαλύτερη συντακτική αυτονομία σε σχέση με το ρήμα εξάρτησης από την αυτονομία που απολαμβάνουν αντίστοιχα το απρόθετο απαρέμφατο και η μετοχή· έτσι εξηγείται και η ερμηνεία της συνοδευτικής περίπτωσης.

Τέλος, μεταξύ των δύο δομών υπάρχει και υφολογική διαφορά: η μετοχή είναι χαρακτηριστικό του επιμελημένου και του λογοτεχνικού ύφους και ανήκει σε λόγια ή παρωχημένα είδη λόγου, ενώ το γερούνδιο χρησιμοποιείται σε όλα τα είδη προφορικού και γραπτού λόγου (Halmøy, 2003). Στην έρευνα του Floquet (2013), κατά την οποία τα κενά ορισμένων προτάσεων έπρεπε να συμπληρωθούν με μετοχική ή γερουνδιακή δομή, προέκυψε ότι όλοι οι συμμετέχοντες, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας, μορφωτικού επιπέδου και γεωγραφικής περιοχής, χρησιμοποιούν το γερούνδιο σε αρκετά μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με την μετοχή, στις περιπτώσεις όπου και οι δύο δομές έχουν ανάλογη επιρρηματική σημασία.

Ωστόσο, η εικόνα που προέκυψε από τις -βασισμένες σε σώματα κειμένων- μελέτες των Floquet et al. (2012) και Escoubas-Benveniste (2013) είναι ελαφρώς διαφορετική. Οι δύο ρηματικές κατηγορίες φαίνεται ότι συγκλίνουν αρκετά

περισσότερο στον αυθόρμητο προφορικό λόγο, καθώς το γερούνδιο παρουσιάζεται να χρησιμοποιείται και σε απόλυτες δομές, με το υποκείμενό του να συνάγεται πραγματολογικά. Επίσης, ενώ το γερούνδιο εμφανίζεται συχνότερα στον προφορικό λόγο και η μετοχή συχνότερα στον γραπτό, τα συνολικά ποσοστά εμφάνισης και των δύο τύπων είναι μεγαλύτερα στον γραπτό λόγο. Αντιθέτως στον προφορικό λόγο αξιοποιείται μια μικρή κατηγορία ρημάτων τα οποία χρησιμοποιούνται σε μεγάλη συχνότητα, γεγονός που οδηγεί συχνά στην τυποποίησή τους και, σε ορισμένες περιπτώσεις, στην γραμματικοποίησή τους (Escoubas-Benveniste, 2013: 25-26). Οι Floquet et al. (2012: 2150-2151), σε μια προσπάθεια να ερμηνεύσουν αυτό το εύρημα, διατυπώνουν την υπόθεση ότι το γερούνδιο και η μετοχή παρουσιάζουν σπανιότερη χρήση στον προφορικό λόγο λόγω της εγγενούς πολυσημίας ή αμφισημίας τους. Η υποχαρακτηρισμένη σημασία των ρηματικών τύπων *V-ant* δεν εξυπηρετεί τη σαφήνεια που απαιτείται στο αφηγηματικό είδος, το οποίο κυριαρχεί στον προφορικό λόγο, καθώς οδηγεί σε ασάφειες. Αντιθέτως, αξιοποιείται ως πηγή σημασιολογικού πλούτου στα επιχειρηματολογικά είδη του γραπτού λόγου, όπου πολλές φορές η συνύπαρξη χρονικών και αιτιολογικών σχέσεων εξυπηρετεί τους σκοπούς του/της συγγραφέα.

4.7. Διαχρονική επισκόπηση μετοχής και γερονδίου

Αν και τρεις ρηματικοί τύποι της Γαλλικής -το γερούνδιο, η μετοχή και το ρηματικό επίθετο- σχηματίζονται με το ίδιο επίθημα (*-ant*), το επίθημα αυτό αποτελεί την ιστορική εξέλιξη όχι ενός αλλά δύο μορφημάτων, εκ των οποίων το ένα προέρχεται από την ενεργητική μετοχή και το άλλο από την αφαιρετική του γερονδίου των λατινικών. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε την διαχρονική εξέλιξη αυτών των μορφημάτων από την περίοδο της δημόδους λατινικής μέχρι την σύγχρονη γαλλική. Η περιοδολόγηση ακολουθεί την μελέτη των Marchello-Nizia et al. (2020), η οποία διακρίνει τις φάσεις της Παλαιάς Γαλλικής (12ος-13ος αι.), της Μεσαιωνικής Γαλλικής (14ος-16ος αι.), της Κλασικής Γαλλικής (17ος-18ος αι.) και της Σύγχρονης Γαλλικής (19ος αι. κ. εξ.).

α. Λατινικά

Στην λατινική γλώσσα υπάρχουν τρεις ρηματικοί τύποι, οι οποίοι διαθέτουν συγχρόνως ονοματικά και ρηματικά χαρακτηριστικά: η μετοχή (*participium*), το γερούνδιο (*gerundium*) και το γερουνδιακό (*gerundivum*). Από τις μετοχές ενδιαφέρον για την μελέτη μας παρουσιάζει η μετοχή ενεστώτα ενεργητικής φωνής, η οποία αποτελεί ρηματικό επίθετο: διαθέτει κλίση και δέχεται συμπληρώματα, όπως αντικείμενο και επιρρηματικούς προσδιορισμούς. Έχει τρεις διαφορετικές καταλήξεις, ανάλογα με την συζυγία στην οποία ανήκει το ρήμα: *-ans (-antis)* για τα ρήματα α' συζυγίας (π.χ. *amans, amantis*), *-ens (-entis)* για τα ρήματα β' και γ' συζυγίας (π.χ. *delens, delentis / legens, legentis*) και *-iens (-ientis)* για τα ρήματα δ' συζυγίας (π.χ. *audiens, audientis*). Έχει τρεις βασικές συντακτικές χρήσεις, καθεμία από τις οποίες αποδίδεται με διαφορετικό τρόπο στη σύγχρονα γαλλική: μία επιθετική, οπότε μπορεί να αναλυθεί με αναφορική πρόταση (η χρήση της είναι περιορισμένη) (121), μία κατηγορηματική, ως συμπλήρωμα ρήματος, που αναλύεται με απαρέμφατο (122), και μία επιρρηματική, που αναλύεται με επιρρηματική πρόταση ή γερούνδιο (123).

(121) *lex prohibens* = *le loi qui interdit* / ο νόμος που απαγορεύει (Bortolussi, 2009: 107)

(122) *audiam te disputandem* = *je t'écouterai parler* / θα σε ακούσω να συζητάς (ό.π.)

(123) *pugnans occiditur* = *il est tué en combatant* / πέθανε μαχόμενος, ενώ πολεμούσε (Halmøy, 2003: 38)

Από την άλλη, το λατινικό γερούνδιο αποτελεί ρηματικό ουσιαστικό, έχει ενεργητική σημασία, είναι ουδέτερου γένους και διαθέτει τις τέσσερις πλάγιες πτώσεις (γενική, δοτική, αιτιατική, αφαιρετική). Σχηματίζεται και αυτό με το θέμα του ενεστώτα και τις καταλήξεις *-ndi, -ndo, -ndum, -ndo* αντίστοιχα για κάθε πτώση. Χρησιμοποιείται ως προσδιορισμός ουσιαστικών ή ως συμπλήρωμα προθέσεων και αντιστοιχεί στο γαλλικό εμπρόθετο απαρέμφατο ή σε ελληνικές έναρθρες προτάσεις.

(124) *ars vivendi* = *art de vivre* / η τέχνη του να ζεις

(125) *res facilis ad intelligendum* = *chose facile à comprendre* / πράγμα εύκολο ως προς το/στο να το καταλάβεις

Το γερουνδιακό αποτελεί ρηματικό επίθετο αλλά με παθητική σημασία. Σχηματίζεται με το θέμα του ενεστώτα και επίθημα ίδιο με του γερουνδίου. Κλίνεται σε όλες τις πτώσεις και στα τρία γένη (-*ndus*, -*nda*, -*ndum*) και βρίσκεται σε συμφωνία με τον όρο που προσδιορίζει (Bortolussi 2009: 88-95). Αναλύεται και στην γαλλική και στην ελληνική με δομές δεοντικής τροπικότητας.

(126) *Carthago delenda est* = Il faut détruire Carthage / Η Καρχηδόνα πρέπει να καταστραφεί

β. Από τα Λατινικά στις Ρομανικές διαλέκτους (8ος – 10ος αι.)

Κατά την περίοδο από τον 8ο έως τον 10ο αιώνα εδραιώνεται η διάκριση ανάμεσα στην λατινική γλώσσα, που χρησιμοποιείται από τις λόγιες κοινωνικές τάξεις και την εκκλησία, και τις ρομανικές γλώσσες, οι οποίες προέρχονται από την ομιλούμενη ή δημώδη λατινική (*latin vulgaire/vernaculaire*) και διαφοροποιούνται από την λατινική σε φωνητικό, μορφολογικό, συντακτικό και λεξιλογικό επίπεδο. Αυτή η διαφοροποίηση εμφανίζεται για πρώτη φορά στην περιοχή της βόρειας Γαλλίας και ακολουθεί λίγο αργότερα (9ος-11ος αι.) στις περιοχές της νότιας Γαλλίας, της Ιταλίας και της Ισπανίας (Marchello-Nizia et al., 2020: 75). Επιχειρώντας μια αδρή περιγραφή, μπορούμε να πούμε ότι η Παλαιά Γαλλική αποτελούσε μια ποικιλία ανάμεσα σε πολλές διαλέκτους που ανήκαν στην ομάδα των βόρειων ρομανικών γλωσσών (*langues d'oïl*), η οποία προερχόταν από τα δημώδη λατινικά με την ανάμιξη πολλών γλωσσικών στοιχείων από την γερμανική διάλεκτο των Φράγκων. Η συγκεκριμένη ποικιλία, που αργότερα έλαβε τον χαρακτηρισμό Παλαιά Γαλλική, διαμορφώθηκε από τον 9ο μέχρι τον 12ο αι. στην περιοχή της Île-de-France και ονομαζόταν *franceis* ή *francois*. Αν και δεν υπάρχουν σήμερα γραπτά γλωσσικά μνημεία, θεωρείται ότι είναι αυτή που επικράτησε έναντι ενός μεγάλου αριθμού γεωγραφικών ποικιλιών και, καθώς σταδιακά αποκτούσε όλο και περισσότερο κύρος, αποτέλεσε την βάση πάνω στην οποία θεμελιώθηκε η θεσμοποίηση των γαλλικών ως πρότυπης γλώσσας κατά τον 16ο αιώνα (Marchello-Nizia et al., 2020: 73-85).

Κατά την διάρκεια, λοιπόν, του 12ου αιώνα, σε αυτό το πλαίσιο μετάβασης από την δημώδη λατινική στις βόρειες ρομανικές διαλέκτους, οι υπό μελέτη τρεις ρηματικοί τύποι της λατινικής συγχωνεύτηκαν σε έναν ονοματικό ρηματικό τύπο με το επίθημα -

ant. Η ταύτιση αυτή, η οποία συνέβη μόνο σε μορφικό αλλά όχι σε σημασιολογικό-λειτουργικό επίπεδο, ολοκληρώθηκε σε δύο φάσεις. Αρχικά, η κατάληξη της αιτιατικής ενικού αριθμού της μετοχής α΄ συζυγίας (-*antem*) γενικεύτηκε αναλογικά και στις άλλες τρεις συζυγίες, ενώ το ίδιο συνέβη και με την κατάληξη της αφαιρετικής ενικού α΄ συζυγίας του γερονδιακού (-*ando*) (Halmøy 2003: 40). Σε δεύτερη φάση, οι δύο καταλήξεις -*antem* και -*ando* τελικά συγχωνεύθηκαν στο επίθημα -*ant* που υπάρχει μέχρι και σήμερα στη σύγχρονη γαλλική (Marchello-Nizia et al., 2020: 853). Η έκβαση αυτή πιθανότατα προέκυψε ως αποτέλεσμα των γενικότερων αλλαγών που υπέστη το ονοματικό σύστημα της δημόδους λατινικής κατά το πέρασμα στην Παλαιά Γαλλική: από τα τρία γένη απέμεινε το αρσενικό και το θηλυκό αλλά μόνο ίχνη από το ουδέτερο γένος, οι έξι πτώσεις μειώθηκαν σε δύο, την *ορθή πτώση* (*cas sujet*), που αντιστοιχεί μορφικά και λειτουργικά στην ονομαστική και την κλητική της λατινικής, και την *πλάγια πτώση* (*cas régime*), που αντιστοιχεί επίσης μορφικά και λειτουργικά στην γενική, δοτική, αιτιατική και αφαιρετική της λατινικής. Επίσης, οι πέντε ονοματικές κλιτικές ομάδες της λατινικής μειώθηκαν σε τέσσερις· σε αυτό το πλαίσιο, οι μετοχές ενεργητικής φωνής, που στην λατινική κλίνονταν σύμφωνα με την τρίτη κλίση ουσιαστικών και επιθέτων, πλέον μετακινούνται στην πρώτη κλιτική ομάδα της παλαιάς γαλλικής, στην οποία όλοι οι ανισοσύλλαβοι τύποι μετατρέπονται σε ισοσύλλαβοι. Το θέμα της λατινικής ονομαστικής πτώσης καταργείται και για τον σχηματισμό των δύο πτώσεων χρησιμοποιείται το παλαιότερο θέμα των πλάγιων πτώσεων. Υπό τις νέες συνθήκες, το αρσενικό γένος της μετοχής κλίνεται σε πτώση και αριθμό, ενώ το θηλυκό γένος κλίνεται μόνο σε αριθμό. Οι νέες καταλήξεις έχουν ως εξής (ό.π.: 853):

<i>Ενικός αριθμός</i>	<i>Αρσενικό γένος</i>	<i>Θηλυκό γένος</i>
<i>Ορθή πτώση (cas sujet)</i>	<i>ploranz</i>	<i>ploranz</i>
<i>Πλάγια πτώση (cas régime)</i>	<i>plorant</i>	<i>plorant</i>
<i>Πληθυντικός αριθμός</i>	<i>Αρσενικό γένος</i>	<i>Θηλυκό γένος</i>
<i>Ορθή πτώση (cas sujet)</i>	<i>plorant</i>	<i>ploranz</i>
<i>Πλάγια πτώση (cas régime)</i>	<i>ploranz</i>	<i>ploranz</i>

Συγχρόνως, αυτήν την περίοδο ο τύπος V-ant χρησιμοποιείται ως συμπλήρωμα ρημάτων -συχνότερα του *aller* και του *dire*- και ως συμπλήρωμα προθέσεων, με συχνότερη την πρόθεση *en*.

γ. Παλαιά Γαλλική (12^{ος} – 13^{ος} αι.)

Κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου αρχίζει η πορεία κατάρρευσης του συστήματος των δύο πτώσεων. Αυτή η εξέλιξη ήρθε ως συνέπεια της ευρύτερης αλλαγής στη δομή της γλώσσας κατά την μετάβαση από την δημόδη λατινική στην γαλλική. Η γαλλική, λοιπόν, σε αντίθεση με την λατινική, εξελίχθηκε σε μια διαγραμματική γλώσσα (*configurational language*), στην οποία ο προσδιοριστής μιας ονοματικής φράσης φέρει τα χαρακτηριστικά του γένους και του αριθμού (*predetermination*). Οι θεματικοί ρόλοι των ορισμάτων άρχισαν πλέον να δηλώνονται μέσα από την θέση εμφάνισής τους στην πρόταση, επομένως η μορφολογική διαφοροποίηση δεν ήταν πλέον απαραίτητη και έτσι οι πτώσεις άρχισαν να εκλείπουν (Marchello-Nizia et al., 2020: 651-652, 656).

Πρόκειται για μια σταδιακή αλλαγή που δεν συνέβη την ίδια χρονική στιγμή σε όλες τις περιοχές της Γαλλίας ούτε σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Ξεκίνησε από τις δυτικές διαλέκτους και εξαπλώθηκε προς τις κεντρικές, ενώ οι βόρειες και οι ανατολικές διάλεκτοι υιοθέτησαν τελευταίες την αλλαγή, με τις δύο πτώσεις να επιβιώνουν ακόμη και σε κείμενα της Μεσαιωνικής Γαλλικής αυτών των περιοχών. Η υιοθέτηση της αλλαγής εξαρτήθηκε επιπλέον και από άλλους παράγοντες, όπως το γραμματειακό είδος του κειμένου και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του συντάκτη και των αποδεκτών του. Συγκεκριμένα, η απώλεια των πτώσεων παρατηρείται αρχικά σε πεζά κείμενα και σε αποσπάσματα ευθέως λόγου, ενώ διατηρείται περισσότερο στον ποιητικό λόγο και σε αποσπάσματα μεταφερόμενου λόγου. Μάλιστα υπάρχουν κείμενα αυτής της περιόδου που σε κάποια χωρία διατηρούν το διπτωτικό σύστημα, ενώ σε άλλα όχι. Η πτώση λοιπόν που επιβίωσε στις περισσότερες των περιπτώσεων είναι η πλάγια (*cas regime*), η οποία αντικατέστησε τις χρήσεις της ορθής (*cas sujet*). Σε αυτήν την εξέλιξη πιθανώς συνέβαλε και το γεγονός της σίγησης του τελικού -s, το οποίο,

εφόσον δεν προφερόταν, σταδιακά σταμάτησε και να αποτυπώνεται στον γραπτό λόγο. Διατηρήθηκε, ωστόσο, στην δήλωση διάκρισης των δύο αριθμών (ό.π.: 645-649).

Η απώλεια του πτωτικού συστήματος οδήγησε στην ύπαρξη ενός ρηματικού τύπου με το επίθημα *-ant*, ο οποίος είχε κληρονομήσει τις ιδιότητες και της μετοχής αλλά και του γερουνδίου. Το αποτέλεσμα ήταν να προκληθεί σύγχυση μεταξύ των δύο τύπων, η οποία ξεκίνησε κατά την εποχή της Παλαιάς Γαλλικής και διατηρήθηκε μέχρι και την Κλασική Εποχή (17^{ος} - 18^{ος} αι.). Για παράδειγμα, εντοπίζονται εμφανίσεις του τύπου σε *-ant*, με επιρρηματική λειτουργία, χωρίς την συνοδεία πρόθεσης ή με συμφωνία σε γένος και αριθμό (επίθημα *-e* για το θηλυκό). Παράλληλα, συγκεκριμένα σε ό,τι αφορά το γερούνδιο της σύγχρονης γαλλικής (*gérondif*), ακόμη δεν είχε προτυποποιηθεί η χρήση του με την πρόθεση *en*, καθώς απαντούν τύποι σε *-ant* που χρησιμοποιούνται με διαφορετικές προθέσεις (*à, de, pour, par* κ.ά.) (Halmøy 2003: 41). Στην μελέτη της για το γαλλικό γερούνδιο, η Halmøy διερευνά τις εμφανίσεις των τύπων σε *-ant* με την συνοδεία της πρόθεσης *en* στα κείμενα της περιόδου (12^{ος} - 13^{ος} αι.) και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η χρήση των δομών *en V-ant* είναι αρκετά ασαφής: υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις όπου ανάμεσα στο *en* και στο *V-ant* υπάρχουν προσδιοριστές, όπως κτητικές αντωνυμίες, που φανερώνουν ότι το στοιχείο που ακολουθεί είναι ονοματικός τύπος (π.χ. *en son dormant*), και επιπλέον, τα ρήματα που χρησιμοποιούνται σε αυτές τις δομές είναι αμετάβατα, επομένως δεν μπορεί να διατυπωθεί με ασφάλεια αν πρόκειται για γερούνδια. Οι μόνες εμφανίσεις που μπορούν απόλυτα να χαρακτηριστούν γερουνδιακές είναι αυτές που συνοδεύουν το ρήμα *dire* (π.χ. *dire en riant*) (2003: 42-49)

δ. Μεσαιωνική Γαλλική (14^{ος} – 16^{ος} αι.)

Σε αυτήν την περίοδο επιχειρείται η προτυποποίηση και η ρυθμιστική περιγραφή της γαλλικής γλώσσας από τους γραμματικούς του 16^{ου} αιώνα, οι οποίοι θεωρούσαν ως πρότυπη την ποικιλία της γλώσσας που μιλούσαν οι κάτοικοι της Île-de-France, της κεντρικής και πολυπληθέστερης περιφέρειας της Γαλλίας. Ο στόχος ήταν να καταστεί η γαλλική μια γλώσσα κύρους, όπως ήταν μέχρι τότε τα λατινικά και τα ιταλικά. Στην προσπάθεια αυτή συνέβαλε και η εφεύρεση της τυπογραφίας (Marchello-Nizia et al., 2020: 653). Υπό αυτές τις συνθήκες ολοκληρώνεται η απώλεια του διπλού πτωτικού

συστήματος και παγιώνεται ο τύπος με το επίθημα *-ant*. Παρατηρείται σύγχυση μεταξύ των τριών ρηματικών τύπων, καθώς απαντούν τύποι μετοχών και γερουνδίων με συμφωνία σε αριθμό και γένος παράλληλα με εμφανίσεις χωρίς συμφωνία:

(127) *une chaine d' or **pesante*** (Rabelais, *Gargantua*)

αλυσίδα από **βαρύ** χρυσό

(128) *et **en les enterrans** vifs* (D' Aubigné, *Tragiques* VII, v. 793 1616)

και **θάβοντάς** τους ζωντανούς

(129) ***larme*** (θηλ.) *de gomme en ambre **durcissant*** (Marot III σ. 245, *Le second livre de la Métamorphose d' Ovide*, 1556) (Halmøy, 2003)

Σε ό,τι αφορά το γερούνδιο, οι εμφανίσεις της περίφρασης *en V-ant* με γερουνδιακή χρήση «αυξάνονται θεαματικά» από τον 13^ο αι. Τα ρήματα που απαντούν στο γερουνδιακό τύπο είναι μεταβατικά με εκπεφρασμένο το αντικείμενό τους. Η Halmøy υποθέτει ότι σε αυτήν την περίοδο αρχίζει η διαδικασία γραμματικοποίησης της πρόθεσης *en* για την δήλωση του γερουνδίου, χωρίς όμως να ολοκληρώνεται, μιας και παρατηρείται ότι πολλές φορές το αντικείμενο του γερουνδίου παρεμβάλλεται μεταξύ του *en* και του *V-ant* (130), ενώ σε δομές παράταξης περισσότερων του ενός γερουνδίου το *en* δεν επαναλαμβάνεται υποχρεωτικά, όπως συμβαίνει σήμερα (131). (2003: 49-50).

(130) *en **ce faisant***

κάνοντάς **το**

(131) *en donnant et distribuant aux povres*

δίνοντας και μοιράζοντας στους φτωχούς

Ωστόσο, τα ποσοστά εμφάνισης των γερουνδίων στα κείμενα της Αναγέννησης που εξετάζει η Halmøy (*Gargantua* και *Tiers Livre* του Rabelais και το πρώτο βιβλίο των *Essais* του Montaigne) παραμένουν πολύ χαμηλότερα από τα αντίστοιχα ποσοστά των άλλων δύο ρηματικών τύπων σε *-ant*, της μετοχής και του ρηματικού επιθέτου.

ε. Κλασική Γαλλική (17^{ος} – 18^{ος} αι.)

Από τις αρχές του 17^{ου} αιώνα υποχωρεί σταδιακά η συμφωνία της μετοχής ως προς το γένος. Η αλλαγή αυτή ξεκινά από τα μεταβατικά ρήματα και εξαπλώνεται σταδιακά και στα αμετάβατα. Ωστόσο η συμφωνία ως προς τον αριθμό παραμένει για αρκετά χρόνια ακόμη. Το 1679 η Γαλλική Ακαδημία ορίζει ότι η σωστή χρήση της μετοχής είναι χωρίς συμφωνία γένους και αριθμού, με σκοπό να μην συγχέεται με το ρηματικό επίθετο. Ωστόσο, παραδείγματα μετοχής με συμφωνία συνεχίζουν να εμφανίζονται μέχρι και τον 19^ο αιώνα, ενώ κάποιες απολιθωμένες χρήσεις επιβιώνουν ακόμα και σήμερα (Béchade 1989: 79):

(132) *les ayants droit/ la partie requérante/ séance tenante/ à la nuit tombante.*

οι έχοντες δικαίωμα/ η αιτούσα πλευρά/ επί τόπου/ καθώς η νύχτα πέφτει

Μέχρι τον 17^ο αιώνα, οπότε σταθεροποιήθηκε η άκλιτη μορφή της μετοχής, το γερούνδιο ήταν ο σταθερά άκλιτος τύπος σε *-ant* και γι' αυτό το λόγο πολλές φορές χρησιμοποιούνταν χωρίς τον δείκτη *en*. Ορισμένες μάλιστα γερουνδιακές χρήσεις χωρίς το *en* επιβιώνουν και σήμερα, ωστόσο ανήκουν αποκλειστικά σε λόγιο ύφος (133) (Béchade 1989: 84). Η Halmøy (2003: 56) διαπιστώνει ότι στην αλληλογραφία της Madame de Sévigné (17^{ος} αι.) τα ποσοστά εμφάνισης των γερουνδίων είναι υψηλότερα από τα ποσοστά εμφάνισης των ενεργητικών μετοχών· πιθανολογεί ότι αυτό το δεδομένο συνδέεται με το γεγονός ότι το είδος της αλληλογραφίας προσομοιάζει στον προφορικό λόγο. Παρατηρεί μάλιστα ότι στο εν λόγω έργο το γερούνδιο χρησιμοποιείται ακόμα και σε περιπτώσεις όπου θα ήταν προτιμότερη η χρήση ενεργητικής μετοχής σε ένα πιο λόγιο ύφος της σύγχρονης γαλλικής.

(133) α. *chemin faisant, tambour battant, ce disant*

β. *séance tenante, toute affaire cessante*

Από τα παραπάνω βιβλιογραφικά δεδομένα μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η διάκριση των τριών ρηματικών τύπων με την μορφή που έχουν στη σύγχρονη γαλλική σταθεροποιήθηκε τον 17^ο αιώνα. Αντίστοιχα, το επίθημα *-οντας* της ελληνικής είχε σταθεροποιηθεί τον 16^ο αιώνα (κεφ. 3.4).

5. Διερεύνηση σημασιολογικών αντιστοιχιών μεταξύ του ελληνικού τύπου σε -οντας, του γαλλικού γερουνδίου και της γαλλικής ενεργητικής μετοχής

5.1 Μεθοδολογία

Με σκοπό να διερευνηθεί ο βαθμός στον οποίο ο ρηματικός τύπος σε -οντας της νέας ελληνικής αντιστοιχεί στις χρήσεις του γερουνδίου και στις επιρρηματικές χρήσεις της ενεργητικής μετοχής της γαλλικής, καταρτίστηκε ένα σώμα κειμένων γραπτού και προφορικού λόγου. Για την δημιουργία αυτού του σώματος αξιοποιήθηκε το Corpus Προφορικού Λόγου του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη)¹³, μεγέθους 671.543 λέξεων, και το corpus ELEXIS Greek Web 2019¹⁴ του ηλεκτρονικού λογισμικού διαχείρισης και ανάλυσης σωμάτων κειμένων Sketch Engine, μεγέθους 1.961.351 λέξεων. Το πρώτο σώμα περιέχει κείμενα από προφορικές συνομιλίες ποικίλων επικοινωνιακών περιστάσεων και το δεύτερο άρθρα από ιστοσελίδες ποικίλης θεματολογίας, όπως ειδησεογραφικές και πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Αφού εντοπίστηκαν όλες οι εμφανίσεις ρηματικών τύπων σε -οντας στο σώμα προφορικού λόγου, οι οποίες ήταν 125, αντλήθηκαν επίσης 125 εμφανίσεις από το σώμα γραπτών κειμένων με τυχαία επιλογή. Καθεμία από τις συνολικά 250 εμφανίσεις χαρακτηρίστηκε σε σχέση με το κριτήριο της συναναφοράς ή μη με το υποκείμενο του ρήματος και εντάχθηκε σε μία από τις πέντε διαφορετικές ερμηνείες που η Halmøy (κεφ. 4.5.2) ορίζει για το γαλλικό γερούνδιο: του χρονικού πλαισίου, της λογικής σχέσης (αιτίας, προϋπόθεσης, τρόπου/μέσου), της ενσωμάτωσης, των συνοδευτικών συνθηκών και της υπωνυμίας.

6. Ανάλυση αποτελεσμάτων και συζήτηση

6.1. Δομές ετεροπροσωπίας

Προκειμένου να διερευνήσουμε το ζήτημα του υποκειμένου στις απόλυτες δομές που σχηματίζουν οι ρηματικοί τύποι σε -οντας, διακρίναμε τις δομές ετεροπροσωπίας και μελετήσαμε τα χαρακτηριστικά τους. Καταρχάς, οι εμφανίσεις δομών μη συναναφοράς με το υποκείμενο του ρήματος είναι σχετικά λίγες: 7 στον γραπτό λόγο και 23 στον

¹³ Διαθέσιμο στο <http://corpus-ins.lit.auth.gr/corpus/index.html> .

¹⁴ Διαθέσιμο στο https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=preloaded%2Feltenten19_tt3 .

προφορικό λόγο. Σε αυτές τις προτάσεις το υποκείμενό του τύπου σε -οντας συνάγεται είτε με βάση το συγκείμενο (134, 135) είτε την κοινή γνώση για τον κόσμο (136) ή είναι γενικευτικό (137) ή πρόκειται για τον ίδιο τον ομιλητή (138, 139)¹⁵.

(134) Έχει δε προβληθεί διεθνώς, και τα ανασκαφικά συμπεράσματα διδάσκονται σε πανεπιστήμια του εξωτερικού, αποτίοντας φόρο τιμής στις εξαιρετικές ναυτικές γνώσεις και ικανότητες της Ελλάδας ακόμη και στην εποχή του εμφύλιου σπαραγμού [...].

(135) Με γνώμονα τη σημαντική αυτή κοινωνική πράξη, το Διοικητικό Συμβούλιο και τα μέλη της Ένωσης ανυπομονούν για το πρώτο καλωσόρισμα του παρουσιαστή, το πρώτο σύρσιμο του τοξαριού στη λύρα, το πρώτο δίστιχο που θα δώσει το έναυσμα για να περάσει στην ιστορία το φετινό Αντάμωμαν, επιτελώντας το χρέος απέναντι στους προγόνους μας, δηλώνοντας το σεβασμό στην Ιστορία και βάζοντας ένα ακόμα λιθαράκι στη διάσωση και διάδοση του λαϊκού πολιτισμού του Πόντου.

(136) εγώ άκουσα σήμερα τον αρχηγό σας .hh ο οποίος είπε ότι **ανεβάζοντας** τον^γκατώτατο μισθό .h >στα επίπεδα που ήταν τα εφτακόσα πενήντα,< αυτός είν' ο τρόπος να υπάρχει ανάπτυξη. **(ενν. η κυβέρνηση)**

(137) Έτσι το 1/3 των 4,50 μ. εντοπίζεται τώρα σε ένα σημείο του εσωτερικού προς την Πύλη βραχίονά τους, από όπου **φέροντας** μια κατακόρυφη νοητή γραμμή προς το άνοιγμα του 1,68 μ., αυτή θα περάσει από τα 1,59 μέτρα, δηλαδή κατά 9 εκατοστά λιγότερο για κάθε πλευρά, X2 φορές=18 εκατοστά, δηλαδή ευθυγραμμίζεται με το άνοιγμα της “Ιωνικής Θύρας”, αφού 1,68-18=1,50 μέτρα.

(138) Λέγοντας **(ενν. εσείς)** ότι παραμένετε στο χώρο της <κεντροαριστεράς,> και::: .h έχοντας ακούσει:: **(ενν. εγώ)** δηλώσεις σας ότι σας ενδιαφέρει η πολιτική [...]

(139) - Κι εγώ το καλοκαίρι<] δεν^ντις είχα δει:.

- ==**Καλοκαίρι λέγοντας** όταν γυρίσαμε: . ↓Σεπτέμβρη?

¹⁵ Τα παραδείγματα (134), (135), (137), (141) και (147) προέρχονται από γραπτό λόγο, ενώ τα (136), (138), (139), (140), (142), (143), (144), (145) και (146) προέρχονται από προφορικό λόγο.

Υπάρχει επίσης η δυνατότητα το υποκείμενο του -οντας να δηλώνεται ρητά (140), ωστόσο αυτή η χρήση είναι σπάνια ή υφολογικά μαρκαρισμένη: το απόσπασμα (141) προέρχεται από ποιητικό λόγο.

(140) *Το θέμα είναι να δει κανείς: (.) <με ποιο τρόπο> .hh θα.: πορευτεί
αντέχοντας (.) ο↑λόκληρη η κοινωνία, έτσι? .h γι' αυτό (.) σας [ρώτησα,]=*

(141) *Το νερό αναστρέφοντας το ρέμα του, μπήκα στο νόημα της μυρσίνης όπου
φυγοδικούν οι ερωτευμένοι. (Οδ. Ελύτης, Έξι και μια τύψεις για τον ουρανό)*

Περαιτέρω, ενδιαφέρον παρουσιάζει η συχνά εμφανιζόμενη χρήση του τύπου σε -όντας σε κείμενα οδηγίων (142, 143), ειδικά αν αναλογιστούμε ότι αντίστοιχη χρήση δεν εμφανίζεται στην γαλλική βιβλιογραφία. Επιπλέον, εμφανής είναι η χρήση του -οντας ως κειμενικού δείκτη που συμβάλλει στην συνοχή του λόγου και οριοθετεί τα κειμενικά μέρη (144). Τέλος, στα ελληνικά γλωσσικά δεδομένα δεν εντοπίζονται γραμματικοποιημένες δομές που λειτουργούν ως σύνδεσμοι ή προθέσεις¹⁶, όπως συμβαίνει στη γαλλική, ωστόσο, παρατηρούνται ορισμένοι γλωσσικοί τύποι που συνεμφανίζονται συχνά και τείνουν να αποτελέσουν λεξικές συνάψεις (145, 146).

(142) - *Πού είν' αυτό?*

- *Στην Ικτίνου, >ανεβαίνοντας την Ικτίνου< προς την Αγία Σοφία
πηγαίνοντας, (.) δεξιά*

(143) *[Είναι: εκεί στις] αποθήκες. ναι. κοντά στις αίθουσες που έχει: κάνει το
φεστιβάλ κινηματογράφου, μπαίνοντας αριστερά δηλαδή από: (.) τον Ερυθρό
Σταυρό:ζ*

(144) *Και πέστε μου έτσι τελειώνοντας: ένα επεισόδιο, ένα συμβάν που σας έχει
μείνει πραγματικά: χαραγμένο στη μνήμη σας απ' όσα έχετε περάσει τελευταία.*

(145) *τα 'χουμε όλα μελετημένα. τι ώρα θα πάμε:, τι θα κάνουμε εκεί που θα πάμε,
πώς θα συμπεριφερθούμε, (.) τι ώρα θα φύγουμε, και πάει λέγοντας.*

¹⁶ Αξίζει, ωστόσο, να αναφερθεί ότι στην Μεσαιωνική Ελληνική η μετοχή ἔσ(τ)οντας και στάντες χρησιμοποιούνταν ως αιτιολογικός σύνδεσμος (Holton et al., 2019: 1918).

(146) *.h E: ο:: κύριος Ερντογάν πάλι σήμερα μίλησε για μία οθωμανική κληρονομιά, .h (.) τώρα- τς, (.) θέλοντας και μη, υπάρχει μία οθωμανική κληρονομιά (.) πολιτισμικά*

Μία τυποποιημένη, τέλος, χρήση των απόλυτων δομών σε -οντας που αντιστοιχεί με ανάλογες χρήσεις της γαλλικής είναι η εμφάνιση σε τίτλους (147). Η συγκεκριμένη χρήση δεν έχει δήλωση χρόνου ούτε συγκεκριμένη σημασία και φαίνεται να λειτουργεί με τρόπο αντίστοιχο του άρθρου απαρεμφάτου της αρχαίας ελληνικής.

(147) *Διδάσκοντας Φυσικές Επιστήμες στο Γυμνάσιο. Προτάσεις για την αξιοποίηση του διδακτικού υλικού*

6.2. Κατάταξη των σημασιών του τύπου σε -οντας

Ακολούθως, στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η συχνότητα εμφάνισης των ρηματικών τύπων σε -οντας ανάλογα με την ερμηνεία τους, όπως αυτή βασίζεται στην κατηγοριοποίηση της Halmøy (2003). Ένα αρχικό συμπέρασμα που μπορούμε να συναγάγουμε από τα παρατηρούμενα δεδομένα είναι ότι ο ελληνικός τύπος σε -οντας επικαλύπτει τις ερμηνείες και των δύο ρηματικών τύπων της γαλλικής. Μπορεί να δηλώσει και τις πέντε ερμηνείες που δηλώνει το γαλλικό γερούνδιο -ενδεχομένως όχι με την ίδια συχνότητα-, επιπλέον, όμως, μπορεί να δηλώσει και κάποιες επιρρηματικές σχέσεις που δεν δηλώνει το γαλλικό γερούνδιο, αλλά μόνο η γαλλική μετοχή: αυτές είναι οι σχέσεις του αποτελέσματος, του σκοπού και της εναντίωσης. Αυτή η ευρύτητα σημασιών οφείλεται στο γεγονός ότι ο τύπος σε -οντας, όπως και η γαλλική μετοχή, έχει τη δυνατότητα να εκφράσει το προτερόχρονο και κυρίως το υστερόχρονο, ενώ το γαλλικό γερούνδιο προϋποθέτει την έννοια του συγχρόνου.

Τέλος, επιχειρήσαμε μια αντίστοιχη διερεύνηση με τους Escoubas-Benveniste (2013) και Floquet et al. (2012) σε σχέση με τα συνολικά ποσοστά εμφάνισης των ρηματικών τύπων σε -οντας στον γραπτό και στον προφορικό λόγο. Ωστόσο κρίνεται απαραίτητο να σημειωθούν δύο σημαντικές ελλείψεις της δικής μας έρευνας, οι οποίες καθιστούν επισφαλή την γενίκευση των συμπερασμάτων: αρχικά, το γεγονός ότι τα δύο corpus είναι αρκετά ανισομερή ως προς το μέγεθός τους, και, δεύτερον, το γεγονός ότι από το σώμα γραπτών κειμένων δεν έχουν αφαιρεθεί τα ουσιαστικά που λήγουν σε -οντας (π.χ. παράγοντας, ορίζοντας κ.ά.). Σε κάθε περίπτωση, η γενική εικόνα που

προκύπτει είναι ότι, όπως στη γαλλική, ομοίως και στην ελληνική η χρήση των ρηματικών τύπων σε -οντας είναι αρκετά συχνότερη στον γραπτό έναντι του προφορικού λόγου, με ποσοστά 0,13% και 0,019% αντιστοίχως.

Λειτουργίες	Γραπτός λόγος	Προφορικός λόγος	Παράδειγμα
ΧΡΟΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	6	8	[...]πηγαίνοντας προς: Σταυρούπολη ας πούμε >αν σταματήσεις εκεί στο σταθμό,< πηγαίνοντας προς ε: Αμπελόκηπους [...]
ΛΟΓΙΚΗ ΣΧΕΣΗ	75	70	
αιτία	6	22	Έχοντας φωτιστεί από τη θεά Αθηνά, βρήκε τρόπο και απέδρασαν από το σπήλαιο του κύκλωπα.
τρόπος (μέσο/εξειδίκευση)	33	32	[...] οι πληροφορίες αναφέρουν ότι η κυβέρνηση επιδιώκει να ενσωματώσει αυτήν την Οδηγία στο Εθνικό Δίκαιο, επεκτείνοντας την και στα φυσικά πρόσωπα, δηλαδή σε μισθωτούς- συνταξιούχους.
αποτέλεσμα	26	7	Στην μετέπειτα πορεία του ακολούθησε πολλούς δασκάλους εξελίσσοντας τις γνώσεις του στο αντικείμενο του κρητικού χορού και της λαογραφίας.
εναντίωση	4	2	Η προστασία των καταθέσεων μέχρι του ποσού των 100.000 ευρώ επαναβεβαιώνεται στο σχέδιο νόμου «Συστήματα Εγγύησης Καταθέσεων (ενσωμάτωση οδηγίας 2014/49/Ε.Ε.), Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων και άλλες διατάξεις», περιέχοντας ωστόσο σειρά εξαιρέσεων.
σκοπός/πρόθεση	2	3	[...] κρίνουμε ως επιτακτική την ανάγκη να ασχοληθούμε με κάτι πολύ πιο σοβαρό, επαναπροσδιορίζοντας την είδηση της ημέρας: Είδηση δεν αποτελεί το γεγονός ότι γιορτάστηκε η Ευρωπαϊκή Ημέρα Μουσικής.
προϋπόθεση	2	4	Συνεχίζοντας να χρησιμοποιείτε την ιστοσελίδα, συμφωνείτε με τη χρήση των cookies.
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ	23	8	Η Ελλάδα της κρίσης αποδεικνύεται μάλλον ανεπαρκής και στον θάνατο, καταλαμβάνοντας την 56η θέση ανάμεσα σε 80 χώρες.

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙ ΚΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ	16	29	
<i>προτερόχρονο</i>	2	7	[...] του στικ που έχει τη: λίστα με τα: ονόματα, .h ε και παραλαμβάνοντας το αρχικό σιντί, είπαμε δεν^ ντο πρωτοκολλήσατε, μας εξηγήσατε: για ποιο λόγο δεν^ ντο κάνατε [...]
<i>σύγχρονο</i>	8	17	[...] η πρώτη (.) συζήτηση (.) (παρόμοιου είδους) έγινε στις είκοσι οχτώ Δεκεμβρίου, όταν: εγώ όντας στο εξωτερικό >άρχισαν να με παίρνουν τηλέφωνο [...]
<i>υστερόχρονο</i>	3	0	Ασθενοφόρο του ΕΚΑΒ έφτασε στο σημείο, μεταφέροντας τη γυναίκα στο Νοσοκομείο Βόλου όπου και νοσηλεύεται.
<i>κειμενικός δείκτης</i>	0	5	Επιστρέφοντας θα ήθελα να ρωτήσουμε μεταξύ άλλων γιατί πιστεύετε ότι σ:τις <εργατογειτονιές> (.) του Πειραιά (.) <αναπτύχθηκε> αυτή: η ναζιστική λαίλαπα.
ΥΠΩΝΥΜΙΑΣ	4	9	Θα 'ρθούμε. θα 'ρθού]με. ==>Θα 'ρθούμε τρέχοντας

Πίνακας 1: Οι σημασίες του -οντας

6.3. Διαβαθμισμένη παρεμφατικότητα

Προκειμένου να διερευνήσουμε το θέμα του βαθμού της παρεμφατικότητας των υπό μελέτη δομών, για το οποίο υπάρχει προβληματισμός στην βιβλιογραφία (βλ. Σιταρίδου & Χάιδου, 2002: 591), κρίνουμε σκόπιμο να τις εξετάσουμε υπό το πρίσμα των κριτηρίων που προτείνει ο Lehmann (1988) και υιοθετεί ο Haspelmath (1995). Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 2.2., στο άρθρο του *Towards a typology of clause linkage* (1988: 190-196) ο Lehmann ορίζει κάποιες τυπολογικές αρχές που διέπουν τα διάφορα είδη σύνδεσης μεταξύ προτάσεων. Μία από αυτές είναι η αρχή της *απο-προτασιοποίησης* (*desententialization*): σύμφωνα με αυτήν, οι ρηματικοί τύποι που ανήκουν σε εξαρτημένες δομές παρουσιάζουν διαφορετικούς βαθμούς ανάπτυξης (*expansion*), σχηματίζοντας ένα συνεχές που ορίζεται ανάμεσα στην έννοια της *προτασιακότητας* (*sententiality*) και της *ονοματοποίησης* (*nominality*) ή

επιρρηματοποίησης (*adverbiality*). Ορισμένα βασικά κριτήρια που ορίζουν τον βαθμό προτασιακότητας ενός ρηματικού τύπου είναι η προσλεκτική ισχύς, η έγκλιση, η ελεύθερη σειρά όρων, ο χρόνος, η όψη, η ικανότητα δημιουργίας απόλυτων δομών (*relationality*), η ικανότητα συνδυασμού με άρνηση (*polarity*) και οι ιδιότητες κατανομής που ταιριάζουν σε ονοματική φράση, όπως ο συνδυασμός με πρόθεση για την δημιουργία προθετικής φράσης. Η εφαρμογή των κριτηρίων παρεμφατικότητας στα υπό μελέτη γλωσσικά στοιχεία παρουσιάζεται στον Πίνακα 2.

Κριτήρια προτασιακότητας κατά Lehmann (1988)	τροπικός -οντας	απόλυτος/χρονικός -οντας	ενεργητική μετοχή γαλλικής <i>V-ant</i>	γερούνδιο γαλλικής <i>en V-ant</i>
Προσλεκτική ισχύς	όχι	όχι	όχι	όχι
έγκλιση	όχι	ναι	ναι	ναι
ελεύθερη θέση εμφάνισης	όχι	ναι	ναι, αλλά χωρίς να παρεμβάλλεται άλλος ονοματικός όρος μεταξύ μετοχής και όρου εξάρτησης	ναι
χρόνος	όχι	ναι	ναι	όχι
όψη	ναι	ναι	ναι	ναι
απόλυτη δομή	όχι	ναι	ναι	όχι
άρνηση	όχι	ναι	ναι	ναι
συνδυασμός με πρόθεση	όχι	όχι	όχι	όχι

Πίνακας 2: Βαθμός παρεμφατικότητας κατά Lehmann (1988)

Όπως συνάγεται από τον παραπάνω πίνακα, ο τροπικός -οντας της ελληνικής παρουσιάζει τον μικρότερο βαθμό παρεμφατικότητας, εφόσον πληρεί μόνο το κριτήριο της Όψης, και, επομένως, βρίσκεται εγγύτερα στην επιρρηματοποίηση. Ακολουθεί το γερούνδιο της γαλλικής, το οποίο διαθέτει επίσης Όψη αλλά, επιπλέον, έχει ελεύθερη θέση εμφάνισης και δέχεται άρνηση. Τέλος, η μετοχή της γαλλικής και ο χρονικός -οντας πληρούν εξίσου έξι από τα κριτήρια της παρεμφατικότητας, εφόσον, συν τοις άλλοις, σχηματίζουν και απόλυτες δομές. Η διαφορά μεταξύ τους είναι ότι η μετοχή τείνει προς την ονοματοποίηση, ενώ ο χρονικός -οντας προς την επιρρηματοποίηση. Σε κάθε περίπτωση, χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι κανένας από τους τέσσερις τύπους δεν πληρεί τα δύο «ακραία» κριτήρια, κάτι που πιθανώς φανερώνει ότι βρίσκονται σε ένα ενδιάμεσο στάδιο μεταξύ παρεμφατικότητας και μη παρεμφατικότητας.

6.4. Μελέτη των ελληνικών και των γαλλικών δομών από την θεωρητική σκοπιά της Γραμματικοποίησης

Στο παρόν και τελευταίο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η διερεύνηση της εξέλιξης των υπό μελέτη ρηματικών τύπων στο θεωρητικό πλαίσιο της γραμματικοποίησης. Ως γλωσσολογική θεωρία, η γραμματικοποίηση μελετά τα φαινόμενα γλωσσικής αλλαγής κατά τα οποία «τα λεξικά στοιχεία και οι λεξικές δομές σε συγκεκριμένα γλωσσικά περικείμενα επιτελούν γραμματικές λειτουργίες ή τα γραμματικά στοιχεία αναπτύσσουν νέες γραμματικές λειτουργίες» (Hopper & Traugott 2003: 1). Με βάση αυτόν τον ορισμό, οι ρηματικοί τύποι σε -οντας και -ant ανήκουν στην δεύτερη κατηγορία γλωσσικής αλλαγής, καθώς αποτελούν γλωσσικά στοιχεία που δήλωναν ήδη μια γραμματική κατηγορία η οποία γραμματικοποιήθηκε περαιτέρω αναπτύσσοντας νέα γραμματική λειτουργία.

Αρχικά, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η κατηγορία των *converbs* αναδύθηκε στο γραμματικό σύστημα τόσο της νέας ελληνικής όσο και της γαλλικής μέσα από την διαδικασία της *καινοτομίας*. Όπως αναφέρει η Γιαννουλοπούλου (2000: 110), ο Lehmann ([1982]1995: 21) ορίζει την *καινοτομία* (*innovation*) ως την «διαχρονική εισαγωγή μιας γραμματικής κατηγορίας στο γλωσσικό σύστημα, την οποία κατηγορία δεν διέθετε μέχρι τότε το σύστημα». Η νέα κατηγορία προήλθε από παλαιότερες γραμματικές κατηγορίες, αφενός της ενεργητικής μετοχής ενεστώτα των αρχαίων

ελληνικών, και αφετέρου της ενεργητικής μετοχής και του γερουνδιακού των λατινικών. Προκειμένου να διερευνήσουμε την πορεία ανάπτυξης των converbs, είναι σκόπιμο να αξιοποιήσουμε τις αρχές γραμματικοποίησης που προτείνει ο Hopper (1991) και οι οποίες στοχεύουν κατά κύριο λόγο να εντοπίσουν την διαδικασία της γραμματικοποίησης «εν τω γίνεσθαι» (Γιαννουλοπούλου 2000: 115) και όχι μετά την ολοκλήρωσή της. Οι αρχές αυτές είναι οι εξής πέντε:¹⁷

α. Στρωμάτωση (*Layering*): Νέα στρώματα γραμματικών τύπων αναδύονται συνεχώς επιτελώντας συναφείς λειτουργίες με παλαιότερα στρώματα, με τα οποία αλληλεπιδρούν.

β. Απόκλιση (*Divergence*): Ένας λεξικός τύπος μπορεί να γραμματικοποιηθεί σε κλιτικό ή παραγωγικό μόρφημα και παράλληλα η αρχική του μορφή να παραμένει ως αυτόνομος λεξικός τύπος που υφίσταται τις ίδιες αλλαγές όπως τα υπόλοιπα λεξικά στοιχεία.

γ. Εξειδίκευση (*Specialisation*): Η γραμματικοποίηση σταδιακά περιορίζει την ποικιλία των γλωσσικών τύπων που επιτελούν μια παρεμφερή λειτουργία σε έναν περιορισμένο αριθμό τύπων, των οποίων η δήλωση γενικεύεται σε περισσότερες γραμματικές σημασίες.

δ. Επιμονή (*Persistence*): Καθώς ένας πρώην λεξικός τύπος εισέρχεται σε τροχιά γραμματικοποίησης, ορισμένα στοιχεία από την προηγούμενη λεξική του σημασία ενδέχεται να παραμένουν σε κάποιο βαθμό διαφανή και να αντανakλώνται σε περιορισμούς της γραμματικής του κατανομής.

ε. Απο-κατηγοριοποίηση (*De-categorization*): Οι γλωσσικοί τύποι που βρίσκονται σε διαδικασία γραμματικοποίησης τείνουν να χάνουν τα σημασιολογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά που τους ενέτασσαν σε «πλήρεις» (full) κατηγορίες, όπως το ουσιαστικό και το ρήμα, ενώ παράλληλα αποκτούν χαρακτηριστικά που ταιριάζουν σε δευτερεύουσες κατηγορίες όπως είναι το επίθετο, η μετοχή και η πρόθεση.

Σε ό,τι αφορά την μελέτη των converbs, ιδιαίτερα διαφωτιστική φαίνεται να είναι η πέμπτη αρχή, της απο-κατηγοριοποίησης (*de-categorialization*), η οποία αναλύεται

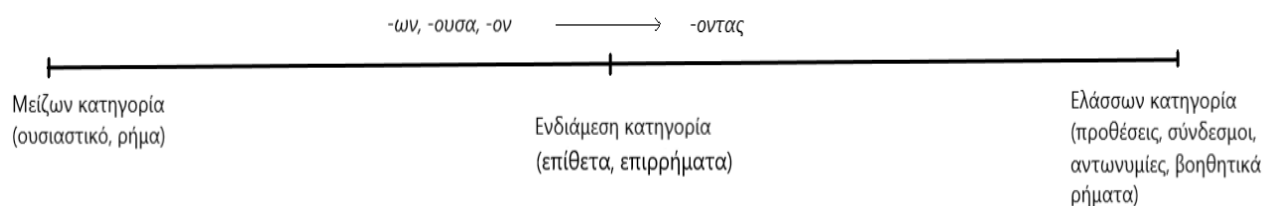
¹⁷ Η μετάφραση των όρων ακολουθεί την Γιαννουλοπούλου (2000).

περαιτέρω στους Hopper & Traugott (2003: 106-109). Οι ερευνητές διακρίνουν τα μέρη του λόγου σε τρεις ομάδες, με κριτήριο την λεξική ή την λειτουργική τους φύση: την μείζονα (*major*), την ενδιάμεση (*intermediate*) και την ελάσσονα (*minor*). Στην μείζονα κατηγορία ανήκουν οι ανοιχτές λεξικές κατηγορίες, δηλαδή τα ρήματα και τα ουσιαστικά, ενώ στον αντίποδα, η ελάσσων κατηγορία περιλαμβάνει κλειστές γραμματικές κατηγορίες όπως συνδέσμους, προθέσεις, αντωνυμίες και βοηθητικά ρήματα. Οι μείζονες κατηγορίες απαντούν διαγλωσσικά ενώ οι ελάσσονες μπορούν να δηλώνονται είτε ως διακριτή κατηγορία γλωσσικών τύπων είτε ως παραθήματα. Στην ενδιάμεση κατηγορία περιλαμβάνονται τα επίθετα και τα επιρρήματα, τα οποία παράγονται από τις μείζονες κατηγορίες του ρήματος και του ουσιαστικού (το ίδιο συμβαίνει και με τις ελάσσονες κατηγορίες). Η διαδικασία της μετατροπής μιας μείζονος κατηγορίας σε ενδιάμεση συνήθως συνοδεύεται και από φωνολογική μείωση ή ουδετεροποίηση. Ταυτόχρονα, ο γλωσσικός τύπος που βρίσκεται σε διαδικασία από-κατηγοριοποίησης αυξάνεται σε συχνότητα εμφάνισης και γενικεύεται ως προς τα περιβάλλοντα χρήσης του. Ως αποτέλεσμα, οι Hopper & Traugott θεωρούν ότι ένα γλωσσικό στοιχείο που βρίσκεται σε πορεία γραμματικοποίησης παύει να αποτελεί πρωτοτυπική έκφραση της κατηγορίας στην οποία αρχικά ανήκε και σταδιακά από-κατηγοριοποιείται και περνάει σε πιο ελάσσονα κατηγορία. Βεβαίως οι γλωσσικές κατηγορίες δεν διαχωρίζονται με απόλυτες διαχωριστικές γραμμές, αλλά συνδέονται μεταξύ τους με την μορφή ενός συνεχούς, με αποτέλεσμα το γλωσσικό στοιχείο που από-κατηγοριοποιείται να κινείται από το ένα άκρο του συνεχούς με κατεύθυνση προς το άλλο άκρο:

major category > (intermediate category) > minor category

(Hopper & Traugott 2003: 107)

Με βάση αυτό το σχήμα, η μετοχή της αρχαίας ελληνικής φαίνεται να παρέμεινε στην ενδιάμεση κατηγορία, εφόσον από ρηματικό επίθετο έγινε ρηματικό επίρρημα, ωστόσο μετακινήθηκε προς την αντίθετη κατεύθυνση του συνεχούς, πλησιάζοντας προς την ελάσσονα κατηγορία. Η μετακίνηση αυτή εκδηλώθηκε μορφολογικά, με την αντικατάσταση των κλιτικών επιθημάτων της μετοχής (-ων/ -ουσα / -ον) από το παραγωγικό επίθημα -οντας, και, συντακτικά, με την απώλεια της συμφωνίας γένους και αριθμού, αλλά και με την επιβίωση μονάχα της επιρρηματικής έναντι της επιθετικής και της κατηγορηματικής χρήσης (Σχήμα 7).

Σχήμα 7: Απο-κατηγοριοποίηση της αρχαίας ελληνικής μετοχής

Το έναυσμα για να ξεκινήσει η διαδικασία της απο-κατηγοριοποίησης της μετοχής φαίνεται ότι το έδωσε αρχικά ο μηχανισμός της συντακτικής επανανάλυσης (*reanalysis*). Όπως αναφέρει η Γιαννουλοπούλου (2000: 125), ο Langacker (1977: 58) ορίζει την συντακτική επανανάλυση ως την «αλλαγή στη δομή μιας έκφρασης ή μιας τάξης εκφράσεων που δεν συνεπάγεται κάποια άμεση ή θεμελιακή μετατροπή της εκδήλωσής της στην επιφάνεια». Πρόκειται δηλαδή για μια «σιωπηρή» τροποποίηση στην ιεραρχική δομή και στις γραμματικές σχέσεις μεταξύ των συστατικών μιας φράσης, η οποία δεν γίνεται αντιληπτή μέχρι να την φανερώσει μια αλλαγή στην μορφή των συστατικών (Hopper & Traugott 2003: 50). Η επανανάλυση είναι ένας συνήθης μηχανισμός γραμματικοποίησης, ωστόσο η μία διαδικασία δεν ταυτίζεται με την άλλη, καθώς μπορεί ένα στοιχείο να γραμματικοποιηθεί χωρίς να υποστεί επανανάλυση και, αντίστροφα, δεν γραμματικοποιείται κάθε δομή που επαναναλύεται.

Περαιτέρω, κάθε μορφή επανανάλυσης είναι αποτέλεσμα απαγωγικού συλλογισμού (*abduction*). Ο απαγωγικός συλλογισμός ξεκινά από ένα παρατηρούμενο αποτέλεσμα, επικαλείται έναν νόμο και βάσει αυτού του νόμου προτείνει μια υπόθεση προκειμένου να ερμηνεύσει το παρατηρούμενο αποτέλεσμα (Γιαννουλοπούλου 2000: 125-126). Αν και αυτός ο τύπος συλλογισμού είναι επισφαλής και συχνά οδηγεί σε λογικές πλάνες, ο C. S. Pierce, ο οποίος και τον εισήγαγε, θεωρούσε ότι αποτελεί τον βασικό τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η ανθρώπινη αντίληψη και δημιουργούνται οι νέες ιδέες· υιοθετώντας αυτήν την οπτική, ο Andersen (1973) ήταν ο πρώτος γλωσσολόγος που την επέκτεινε και στο πεδίο της γλωσσικής εκμάθησης και της γλωσσικής αλλαγής (Hopper & Traugott 2003: 43). Ορισμένες από τις γλωσσικές δομές που προκύπτουν μέσω του απαγωγικού συλλογισμού και της επανανάλυσης στη συνέχεια γενικεύονται σταδιακά μέσω παραγωγικής συλλογιστικής πορείας.

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω δεδομένα, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η μετοχή της αρχαίας ελληνικής επαναναλύθηκε κατά την εμφάνισή της σε συγκεκριμένες συντακτικές δομές, εφόσον η γραμματικοποίηση δεν επιδρά σε ένα απομονωμένο στοιχείο αλλά σε ένα στοιχείο που εμφανίζεται επανειλημμένα μέσα σε ένα συγκεκριμένο συγκείμενο (Himmelman 2004: 31). Οι δομές αυτές ήταν οι επιρρηματικές χρήσεις της μετοχής, κατά τις οποίες συναναφερόταν μεν με ένα ονοματικό στοιχείο, με το οποίο συμφωνούσε σε αριθμό και γένος, αλλά συγχρόνως αποτελούσε προσάρτημα ενός ρηματικού τύπου (ρήματος, απαρεμφάτου ή άλλης μετοχής) με βάση τον οποίο γινόταν η ερμηνεία της ενέργειας που δήλωνε η ίδια η μετοχή. Σε αυτές λοιπόν τις δομές οι επιρρηματικές μετοχές έχασαν σταδιακά την ιδιότητα της συμφωνίας με το υποκείμενό τους, όπως μαρτυρά η αύξηση των απόλυτων μετοχών σε αιτιατική και ονομαστική πτώση κατά την ελληνιστική περίοδο. Συγχρόνως, το γεγονός ότι δεν ακολούθησαν τα τριτόκλιτα ουσιαστικά και επίθετα στις αλλαγές που υπέστησαν κατά την απλοποίηση του ονοματικού συστήματος, φανερώνει ίσως ότι συντακτικά είχαν ήδη αποβάλει την ονοματική τους φύση και λειτουργούσαν μόνο ως επιρρήματα, αλλαγή που εκδηλώθηκε και μορφολογικά σε μεταγενέστερο χρόνο με την παγίωση του άκλιτου επιθήματος *-οντα*.

Όπως αναφέρει και η Manollessou (2005: 260-268), ο έλεγχος των μετοχών της αρχαίας ελληνικής ήταν πιο περίπλοκος στην περίπτωση των επιρρηματικών μετοχών: ενώ οι επιθετικές μετοχές λειτουργούσαν ως συμπλήρωμα μιας ονοματικής φράσης και οι κατηγορηματικές ως συμπλήρωμα του ρήματος, και επομένως αποκτούσαν τα γραμματικά χαρακτηριστικά τους μέσω συναναφοράς του υποκειμένου τους, οι επιρρηματικές μετοχές ήταν προτασιακές φράσεις που προσαρτώνταν σε κάποια προβολή της ρηματικής φράσης, συνεπώς ο έλεγχος των γραμματικών χαρακτηριστικών τους καθίστατο πιο δύσκολος, λόγω της περιφερειακής τους θέσης στην πρόταση. Η Manollessou υποθέτει ότι αυτές οι δομές ήταν μαρκαρισμένες, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χρήσεις των μετοχών, και έτσι απλοποιήθηκαν αποβάλλοντας το χαρακτηριστικό της συμφωνίας.¹⁸

Αν επανέλθουμε στις αρχές του Horrer, παρατηρούμε επίσης ότι, εκτός από την από-κατηγοριοποίηση, οι μετοχές παρουσιάζουν *απόκλιση*, καθώς κατά την διάρκεια της μετατροπής τους σε ρηματικά επιρρήματα η αρχική τους μορφή και λειτουργία ως

¹⁸ Ωστόσο, η Manollessou θεωρεί ότι δεν πρόκειται για περίπτωση γραμματικοποίησης (2005: 260).

ρηματικού επιθέτου παρέμεινε σε πλήρη χρήση στα πιο επίσημα είδη λόγου, κάτι που ισχύει ως ένα βαθμό μέχρι και σήμερα. Παράλληλα, χαρακτηρίζονται από *επιμονή*, εφόσον το επίθημα *-οντας* συνδυάζεται μόνο με ρήματα ενεργητικής φωνής.¹⁹

Αντίστοιχα, στην γαλλική γλώσσα, το γερούνδιο και το γερουνδιακό της λατινικής συγχωνεύθηκαν σε έναν ονοματικό ρηματικό τύπο που διατηρήθηκε μόνο στην αφαιρετική πτώση και χρησιμοποιούνταν κατά κύριο λόγο με επιρρηματική λειτουργία. Υποθέτουμε ότι σε αυτές τις επιρρηματικές χρήσεις το γερούνδιο αποκατηγοριοποιήθηκε, εφόσον μετακινήθηκε από την μείζονα κατηγορία του ρηματικού ουσιαστικού στην ενδιάμεση κατηγορία του ρηματικού επιρρήματος. Ο μηχανισμός της γραμματικοποίησης εδώ υπήρξε η *μορφολογική επανανάλυση*. Ο Plank (1981: 67, όπως μεταφέρει η Γιαννουλοπούλου, 2000: 124), ορίζει την μορφολογική επανανάλυση ως «έναν τρόπο της γραμματικής αλλαγής, ο οποίος προκύπτει από μια νέα κατάτμηση, δηλαδή από μια λανθασμένη -σε σχέση με το προηγούμενο μοντέλο- κατάτμηση ακολουθιών εκφραστικών ενοτήτων». Με έναν ανάλογο τρόπο, υποθέτουμε ότι η κατάληξη της αφαιρετικής, αφενός λόγω της συχνής της χρήσης με επιρρηματική λειτουργία και, αφετέρου, λόγω της σταδιακής κατάρρευσης της ονοματικής κλιτικής μορφολογίας της γαλλικής, επαναναλύθηκε και ερμηνεύτηκε ως παραγωγικό επίθημα ρηματικού επιρρήματος. Γι' αυτό το λόγο, άλλωστε, ο όρος *gerondif* της σύγχρονης λατινικής δεν βρίσκεται σε πλήρη αντιστοιχία ως προς το περιεχόμενό του με τους όρους *gerundium* και *gerundivum* της λατινικής.

Οι μετοχές της γαλλικής, από την άλλη πλευρά, δεν υπέστησαν κάποια διαδικασία γραμματικοποίησης, εφόσον διατηρούν μέχρι σήμερα και τις τρεις λειτουργίες της παραδοσιακής κατηγορίας της μετοχής. Η αλλαγή που υπήρξε ήταν μόνο μορφολογική και συνίσταται στην απώλεια της ιδιότητας της συμφωνίας, λόγω της γενικότερης κατάρρευσης της ονοματικής κλιτικής μορφολογίας, και την παγίωση της κατάληξης της πλάγιας πτώσης. Η σύγχυση μεταξύ των κατηγοριών του γερουνδίου και της μετοχής προέκυψε λόγω της μορφικής ομοιότητας των δύο επιθημάτων που προέκυψαν μετά την αποκατηγοριοποίηση του γερουνδίου (*-ando*) και την απώλεια συμφωνίας της μετοχής (*-antem*). Η αστάθεια αυτή διατηρήθηκε για μεγάλη περίοδο, μέχρι τον 17ο αιώνα, οπότε προτυποποιήθηκε η δήλωση του

¹⁹ Αξίζει ωστόσο να αναφερθεί ότι ένα συχνό γλωσσικό λάθος των σύγχρονων ομιλητών της ελληνικής είναι η χρήση του επιθήματος *-οντας* με αποθετικά ρήματα ενεργητικής διάθεσης (π.χ. *σκέφτοντας*, *εκμεταλλεύοντας*)

γερούνδιου με την συνοδεία της πρόθεσης *en*, η οποία επικράτησε έναντι άλλων προθέσεων που ανταγωνίζονταν για αυτήν την θέση (*αρχή της εξειδίκευσης*). Ωστόσο, σύγχυση μεταξύ του γερούνδιου και της μετοχής υφίσταται ακόμη στην σύγχρονη γαλλική, εξαιτίας της αλληλοεπικάλυψης ορισμένων λειτουργιών και του περιορισμού της μετοχής σε πιο λόγια είδη λόγου. Το γεγονός αυτό ενδεχομένως να σηματοδοτεί ένα μεταβατικό στάδιο που θα οδηγήσει σε περαιτέρω αλλαγές στην μελλοντική πορεία της γλώσσας.

7. Συμπεράσματα

Το βασικό συμπέρασμα στο οποίο μπορεί να καταλήξει η παρούσα αντιπαραβολική μελέτη είναι ότι τόσο στην ελληνική όσο και στην γαλλική γλώσσα υπάρχουν κάποιες ενεργητικές ρηματικές δομές που χαρακτηρίζονται από μειωμένη παρεμφατικότητα και υποχαρακτηρισμένη σημασία. Οι δομές αυτές βρίσκονται υποχρεωτικά σε θέση εξάρτησης από έναν άλλον ρηματικό τύπο, με βάση τον οποίο ερμηνεύεται η χρονική τους δήλωση. Επιπλέον, ένα ενδιαφέρον ζήτημα που προκύπτει ύστερα από την διερεύνηση των υπό μελέτη τύπων είναι το αν έχουμε να κάνουμε με «υβριδικές» δομές που βρίσκονται σε μια μετέωρη φάση της εξέλιξής τους μεταξύ ενός προηγούμενου και ενός επόμενου σταδίου της πορείας τους.

Στην ελληνική ο άκλιτος τύπος σε -οντας συνιστά το αποτέλεσμα της *μείωσης* (*reduction*) της δομής της αρχαιοελληνικής μετοχής, η οποία αντιστοιχούσε σε πλήρη πρόταση, σε ένα επίρρημα που διαθέτει ρηματικές ιδιότητες. Η ονομασία αυτής της δομής έχει αποτελέσει αντικείμενο διαφωνίας (κεφ. 3.1.1.). Αν αποκλείσουμε τον όρο «άκλιτη μετοχή», ο οποίος, αν και χρησιμοποιείται κατά κόρον σήμερα στον χώρο της εκπαίδευσης, ουσιαστικά στερείται περιεχομένου και δεν αντιστοιχεί στις λειτουργίες της δομής, απομένουν οι όροι «ρηματικό επίρρημα» και «γερούνδιο». Από την μία πλευρά, ο όρος «γερούνδιο», παρότι δεν δικαιολογείται ιστορικά στην ελληνική γλώσσα, έχει γενικευτεί στο πεδίο των ευρωπαϊκών γλωσσών, δηλώνοντας μη παρεμφατικούς τύπους εκτός του απαρεμφάτου, οι ακριβείς ιδιότητες των οποίων διαφέρουν από γλώσσα σε γλώσσα (Σιταρίδου & Χάιδου 2002: 583). Σε αυτό το πλαίσιο, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και για την ελληνική, εφόσον, όπως αναφέραμε, ούτε ο όρος «*gérondif*» της γαλλικής δηλώνει την ίδια ονοματική κατηγορία με το γερούνδιο της λατινικής. Σε κάθε περίπτωση, αποτελεί τον πιο συχνά

χρησιμοποιούμενο όρο στις μέχρι στιγμής δημοσιευμένες γλωσσολογικές μελέτες. Στον αντίποδα, ωστόσο, η χρήση του όρου «γερούνδιο» σε ό,τι αφορά την ελληνική γλώσσα μπορεί να θεωρηθεί αυθαίρετη, καθώς υπηρετεί μονάχα την οικονομία της έρευνας και δεν αντανάκλα την εξέλιξη της γλώσσας σε καμία ιστορική της φάση. Από την άλλη, θα συμφωνήσουμε με τον Νάκα (2012: 998) στην άποψη ότι ο όρος «ρηματικό επίρρημα», παρότι επιστημονικά ίσως είναι πιο εύστοχος, προκαλεί ορολογική σύγχυση και είναι δύσκολο να εδραιωθεί για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Σε κάθε περίπτωση, θα ήταν σκόπιμο να τυποποιηθεί κάποιος όρος που να προκαλεί όσο γίνεται λιγότερες ασάφειες, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τον χώρο της εκπαίδευσης και της διδασκαλίας της ελληνικής ως ξένης γλώσσας.

Στην γαλλική γλώσσα το γερούνδιο *en V-ant* ακολούθησε αντίστροφη πορεία, καθώς ξεκίνησε από το ρηματικό ουσιαστικό *gerundium* της λατινικής, του οποίου οι συντακτικές ιδιότητες ήταν αποκλειστικά ονοματικές, και σταδιακά από-κατηγοριοποιήθηκε και μετακινήθηκε προς πιο επιρρηματικές χρήσεις. Ωστόσο, στην γαλλική βιβλιογραφία υπάρχει και μια αρκετά ισχυρή διαφορετική άποψη: το γερούνδιο ουσιαστικά αποτελεί μια δομή εμπρόθετης μετοχής, η οποία τυποποιήθηκε και απέκτησε ιδιότητες διακριτές από εκείνες της απρόθετης μετοχής. Για την αναφορά σε αυτήν την νέα κατηγορία επικράτησε συμβατικά η ονομασία «*gérondif*», χωρίς όμως να συνδέεται ιστορικά με την αντίστοιχη λατινική κατηγορία. Σε αυτήν την περίπτωση έχουμε να κάνουμε με μια περίπτωση *στρωμάτωσης* (*layering*) της μετοχής των γαλλικών. Το γερούνδιο, λοιπόν, της σύγχρονης γαλλικής έχει γενικευθεί πλέον σε όλα τα είδη λόγου και κερδίζει συνεχώς έδαφος, περιορίζοντας την μετοχή σε πιο λόγια κείμενα και σε πιο επίσημες περιστάσεις χρήσης της γλώσσας.

Τέλος, από την παραπάνω μελέτη προκύπτει ότι η αντιπαραβολή των γλωσσών αποτελεί ένα προνομιακό πεδίο της θεωρητικής γλωσσολογικής ανάλυσης με το οποίο διαπιστώνουμε χαρακτηριστικά των γλωσσών, τα οποία αλλιώς δεν θα διαπιστώναμε. Γι' αυτό το λόγο, η περαιτέρω συγκριτική έρευνα ανάμεσα σε γραμματικές δομές της ελληνικής και της γαλλικής μπορεί να αποδώσει χρήσιμα συμπεράσματα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Andersen, H. (1973). Abductive and Deductive Change. *Language*, 49 (4), 765-793.

Arnavielle, T. (2003). Le participe, les formes en –ant: positions et propositions. *Langages* 149, 37-54.

Béchade H. D. (1989). *Syntaxe du Français Moderne et Contemporain*. Παρίσι: PUF.

Bonnard, H. (1972). Gérondif. Στο Guilbert, L., Lagane, R., Niobey, G. (Επιμ.). *Grand Larousse de la Langue Francaise*. Παρίσι: Larousse.

Borsley, R. & Kornfilt, J. (2000) Mixed extended projections. Στο Borsley, J. (Επιμ.) *The Nature and Function of Syntactic Categories* (σ. 101-131). Νέα Υόρκη: Academic Press.

Bortolussi, B. (2009). *Λατινική γραμματική* (Μπενέτος Δ. μετ.). Αθήνα: Πεδίο.

Browning, R. (1972). *Η ελληνική γλώσσα, μεσαιωνική και νέα* (Σωτηρόπουλος Δ. μετ.). Αθήνα: Παπαδήμα.

Carvalho, P. (2003). «Gérondif», «participe présent» et «adjectif déverbal» en morphosyntaxe comparative. *Langages*, 149, 100-126.

Charaudeau, P. (1992). *Grammaire du sens et de l' expression*. Παρίσι: Hachette.

Creissels, D. (2006). *Syntaxe générale, une introduction typologique: Catégories et constructions* (1). Παρίσι: P.U.F.

Γεωργακοπούλου, Α. & Γούτσος, Δ. (2011). *Κείμενο και επικοινωνία*. Αθήνα: Πατάκης.

Γιαννουλοπούλου, Γ. (2000). *Μορφολογική σύγκριση παραθημάτων και συμφυμάτων στα Νέα Ελληνικά και τα Ιταλικά* (Διδακτορική Διατριβή). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Delatour, Y., Jennepin D., Léon-Dufour M. & Teyssier B. (2004). *Nouvelle Grammaire du Français*. Παρίσι: Hachette.

Escoubas-Benveniste, M.-P. (2013). Usages du gérondif et du participe présent en français parlé et écrit: étude comparée basée sur corpus. *TIPA. Travaux interdisciplinaires sur la parole et le langage*, 29. Διαθέσιμο στο: <http://journals.openedition.org/tipa/908>.

Floquet, O. (2013). Participe Présent et gérondif alternant dans un même contexte: une enquête par questionnaire. Στο Scaiola, A. M. (Επιμ.). *Un' idea di Francia. Scritti per Gianfranco Rubino* (σ.301-308). Ρώμη: Vecchiarelli Editore.

Floquet, O., Escoubas-Benveniste, M.-P. & Bolasco S. (2012). Sur le gérondif dans le français parlé et écrit, *SHS Web of Conferences*, 1, 2143-2154. Διαθέσιμο στο: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/abs/2012/01/shsconf_cmlf12_000247/shsconf_cmlf12_000247.html.

Gast, V. (2011). Contrastive analysis: Theories and methods. Στο Kortmann, B. & J. Kabatek (Επιμ.), *Dictionaries of Linguistics and Communication Science: Linguistic theory and methodology*. Βερολίνο: Mouton de Gruyter.

Gettrup, H. (1977). Le gérondif, le participe présent et la notion de repère temporel. *Revue Romane* 12 (2), 210-271.

Gorton L. (2013). Evidence for Adverbial Origins of Final -ς on the Medieval and Modern Greek -οντας Participle. *Journal of Greek Linguistics* 13, 143–148.

Grevisse, M. (1988). *Le bon usage*. Παρίσι: Duculot.

Halmøy, J. (1982). *Le gérondif. Eléments pour une description syntaxique et sémantique*. (Contributions Norvégiennes aux Etudes Romanes, 6). Τροντχάμ: Tapir.

Halmøy J. (2003). *Le gérondif en Français*. Παρίσι: Ophrys.

Halmøy, J. (2008). Les formes verbales en -ant et la prédication seconde. *Travaux de linguistique*. 57 (2), 43-62.

Haspelmath, M. (1995). The converb as a cross-linguistically valid category. Στο Haspelmath, M. & König, E. (Επιμ.). *Converbs in Cross-Linguistic Perspective* (1-56). Βερολίνο: Mouton de Gruyter.

Havu, E. & Pierrard, M. (2008). L'interprétation des participes présents adjoints: converbalité et portée du rapport entre prédications. Στο Durand, J., Habert, B. & Laks, B. (Επιμ.) *Congrès Mondial de Linguistique Française – CMLF'08* (σ. 2507-2517). Παρίσι: Institut de Linguistique Française.

Helland, H. P. & Pitz A. (2014). La syntaxe des constructions participiales. *Syntaxe et Sémantique*, 15 (1), 17-46.

Herslund, M. (2000). Le participe présent comme co-verbe. *Langue Française* 127, 86-94.

Holton, D., Horrocks, J., Janssen, M., Lendari, T., Manolissou I. & Toufexis, N. (2019). *The Cambridge grammar of medieval and early modern Greek*. Κέμπριτζ: Cambridge University Press.

Holton, D., Mackridge, P. & Φιλίππáκη-Warburton, E. (1999). *Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Πατάκης.

Hornstein, N. (1990). *As Time Goes By: Tense and Universal Grammar*. Κέμπριτζ, Μασαχουσέτη: MIT Press.

Kapsomenakis, S. (1938). *Voruntersuchungen zu einer Grammatik der griechischen Papyri. Beiträge zur Herstellung und Deutung einzelner Texten*. Μόναχο.

König, E. (1995). The meaning of converb constructions. Στο Haspelmath, M. & König, E. (Επιμ.). *Converbs in Cross-Linguistic Perspective* (57-96). Βερολίνο, Mouton de Gruyter.

Kotzoglou, G. (2016). Control in Greek gerunds: Implicit arguments and other factors. Στο Mattheoudakis, M. & Nicolaidis, K. (Επιμ.). *Selected Papers of the 21st International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics (ISTAL 21)*, (σ. 166-185). Διαθέσιμο στο: <https://ejournals.lib.auth.gr/thal/article/view/5224/5110> (ανακτήθηκε 31/1/2023).

Kotzoglou, G., Prokou, S. & Saklıca-Rigatos, T. (2018). Converbs in Turkish and Greek. *Glossologia*, 26, 37-55.

Κλαίρης, Χ. & Μπαμπινιώτης, Γ. Σε συνεργασία με τους Μόζερ, Α., Μπακάκου-Ορφανού, Αικ. & Σκοπετέα, Στ. (2011). *Γραμματική της Νέας Ελληνικής. Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Langaker, R. W. (1977). Syntactic Reanalysis. Στο Li, C. N. (Επιμ.). *Mechanisms of syntactic change* (σ. 57-139). Όστιν: University of Texas Press.

Le Goffic, P. (1993). *Grammaire de la phrase française*. Παρίσι: Hachette-Sup.

Lehmann, C. (1988). Towards a typology of clause linkage. Στο Haiman, J. & Thompson, S. A. (Επιμ.). *Clause combining in grammar and discourse* (181-225). Άμστερνταμ: Benjamins.

Manolessou, I. (2005). From participles to gerunds. Στο Stavrou, M. & Terzi, A. (επιμ.), *Advances in Greek Generative Syntax* (σ. 241-283). Άμστερνταμ: John Benjamins Publishing Company.

Marchello-Nizia, Ch., Combettes, B., Prévost, S. & Scheer, T. (2020). *Grande grammaire historique du français*. Βερολίνο, Βοστόνη: De Gruyter Mouton.

Moser, A. (2006). The Greek forms in -ontas: A study in 'converbiality' temporality, aspectuality and finiteness. *Glossologia*, 17, 43-67.

Μόζερ, Α. (2002). Μετοχές, γερούνδια, -οντας: Χρόνος και άποψη. Στο: Clairis, Ch. (επιμ.) *Recherches en linguistique grecque: Procédés du 5ème congrès international de linguistique grecque, Sorbonne, 13-15 septembre 2001*, 2 (σ. 111-114). Παρίσι: L' Harmattan.

Μόζερ, Α. (2009). *Άποψη και Χρόνος την Ιστορία της Ελληνικής*. Αθήνα: Παρουσία.

Μουμτζάκης, Α. Β. (2008). *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Nedjalkov, V. (1995). Some typological parameters of converbs. Στο Haspelmath, M. & König, E. (Επιμ.). *Converbs in Cross-Linguistic Perspective* (97-136). Βερολίνο, Mouton de Gruyter.

Nichols, J. (1978). Secondary Predicates. *Proceedings of the 4th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics* (114-127). ΗΠΑ: Berkeley Linguistics Society.

Νάκας, Θ. (2007). Σχολική διδασκαλία γραμματικοσυντακτικών φαινομένων. Σχετικά με το υποκείμενο της άκλιτης μετοχής, Στο *Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και οι Προκλήσεις της Εποχής μας (Ιωάννινα, 17 - 20 Μαΐου 2007)* (σ. 621-30). Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Νάκας, Θ. 2012. Για το νεοελληνικό 'γερούνδιο' ή 'γερούντιβο' ή 'γερουνδιακό'. Στο Gavriilidou Z., Efthymiou A., Thomadaki E. & Kampakis-Vougiouklis P. (Επιμ.). *The 10th International Conference of Greek Linguistics. Democritus University of Thrace* (σ. 990-999). Κομοτηνή: ΔΠΘ.

Οικονομάκου, Μ. (2012). Ο ρηματικός τύπος σε -οντας και η λειτουργία της εξειδίκευσης. Στο Gavriilidou, Z., Efthymiou, A., Thomadaki, E. & Kampakis-Vougiouklis, P. (Επιμ.). *The 10th International Conference of Greek Linguistics. Democritus University of Thrace* (σ. 1030-1037). Κομοτηνή: ΔΠΘ.

Panagiotidis, Ph. (2010). Nonargumental Mixed Projections. *Syntax*, 13 (2), 165-182.

Plank, F. (1981). *Morphologische (Ir-) Regularitäten. Aspekte der Wortstrukturtheorie*. Τυβίγγη: Gunter Narr Verlag.

Pusch L. (1980). *Kontrastive Untersuchungen zum italienischen 'gerundio'*. Τύμπινγκεν: Niemeyer.

Reichenbach, H. (1947). *Elements of Symbolic Logic*. Νέα Υόρκη: Macmillan & Co.

Riegel, M., Pellat, J.-C. & Rioul, R. (2016). *Grammaire Méthodique du français*. Παρίσι: PUF.

Roussou, A. (2000). On the left periphery: Modal Particles and Complementisers. *Journal of Greek Linguistics* 1, 65-94.

Ρούσσου, Α. (2015). *Σύνταξη. Γραμματική και Μινιμαλισμός*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών Κάλλιπος, διαθέσιμο στο: https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/177-%CE%93%CE%9B%CE%A9%CE%A6165/Roussou%2000_master_document_ROUSSOU.pdf

Spyropoulos, V. & Philippaki-Warbuton, I. (2001). 'Subject' and EPP in Greek: The discontinuous subject hypothesis. *Journal of Greek Linguistics* 2, 149-186.

Stump, G. (1985). *The semantic variability of absolute constructions*. Ντόρντρεχτ: Reidel.

Σιταρίδου, Ι. & Χάιδου, Κ. (2002). Η αρχή της νομιμοποίησης των υποκειμένων στα ελληνικά γερούνδια. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 22, 583- 592

Tortrat F. (2013). Approche discursiviste des emplois du gérondif. Στο Ledgeway, A., Cennamo, M. & Mensching G. *Actes du XXVIIe Congrès international de linguistique*

et de philologie romanes (Nancy, 15-20 juillet 2013). Section 4: Syntaxe, 4 (σ. 488-499). Νανσύ: ATILF.

Tsimpli, I. M. (2000). Gerunds in Greek. *Journal of Greek Linguistics* 1, 133-169.

Τσόκογλου, Α. (1999). Οι δομές των μετοχών ως μικρές προτασικές φράσεις: συγκριτική ανάλυση στην Ελληνική και Γερμανική γλώσσα. Στο Α. Μόζερ (επιμ.) *Ελληνική Γλωσσολογία '97. Πρακτικά του Γ' Διεθνούς Γλωσσολογικού Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα* (σ. 294-302). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Tsoulas, G. (1996). Notes on temporal interpretation and control in Modern Greek gerunds. *York Papers in Linguistics* 17, 441-470

Varlokosta, S. (1994). *Issues on Modern Greek Sentential Complementation*. Διδακτορική Διατριβή: University of Maryland.

Zubizarreta, M. L. (1999). Word Order in Spanish and the Nature of Nominative Case. Στο Johnson, K. & Roberts, I. (Επιμ.) *Beyond Principles and Parameters* (σ. 223-250). Ντόρντρεχτ, Βοστόνη, Λονδίνο: Kluwer Academic Publishers

Φιλιππάκη-Warburton, Ε., Γεωργιαφέντης, Μ., Κοτζόγλου, Γ. & Λουκά, Μ. (2010). *Γραμματική. Ε' και ΣΤ' Δημοτικού*. Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».

Χατζησαββίδης, Σ. & Χατζησαββίδου, Α. (2009). *Γραμματική της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Α', Β' Γ' Γυμνασίου*. Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».

Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2003). Προτασιακότητα και μετοχικές δομές στην Αλεξανδρινή και Μεσαιωνική Ελληνική. Στο Θεοφανοπούλου-Κοντού, Δ., Λασκαράτου, Χ., Σηφιανού, Μ., Γεωργιαφέντης, Μ. & Σπυρόπουλος, Β. (Επιμ.). *Σύγχρονες τάσεις στην Ελληνική Γλωσσολογία. Μελέτες αφιερωμένες στην Ειρήνη Φιλιππάκη-Warburton* (128-143). Αθήνα: Πατάκης.

Χόρροκς, Τζ. (2013). *Ελληνικά. Ιστορία της γλώσσας και των ομιλητών της* (Μ. Σταύρου & Μ. Τζεβελέκου μετ.). Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Χριστίδης, Α. Φ. (2005). *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.